

magazin istoric

Apare din aprilie 1963

DECEMBRIE 2008

magazin istoric

Anul XLII – serie nouă – nr. 12 (501)
decembrie 2008

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro; mistoric1967@yahoo.com;
mistoric@gmail.com

1 În proclamația către țară din octombrie 1915, cu ocazia urcării sale pe tron, regele Ferdinand I se considera „în primul rând român” și va sluji cu credință interesele poporului său. Recunoscători, românii l-au numit „Loialul” sau „Întregitorul” (tablou de A. Murnu)

2 Niccolo Livaditti (1804-1858), pictorul român de origine italiană refugiat la Iași, a avut drept clientelă protipendada moldoveană, care i-a pozat în interioarele ei luxoase. Familii ca a vornicului Alecsandri, tatăl poetului, soții Iancu și Anica Manu i-au fost subiecte ale pânzelor. Tabloul de pe coperta noastră, achiziționat recent de Muzeul Național de Artă al României, se intitulă *Familia stolnicului Constantin Bobeică* și datează din 1853

3 În Evul Mediu, asomarea porcului se făcea, după cum ne arată această miniatură, cu metode barbare

4 Soarta tragică a reginei Maria Antoaleta, dispărută la numai 38 de ani, în vâltoarea Revoluției franceze, a constituit subiectul unei expoziții vernisate la Grand Palais din Paris, viața suveranei fiind până astăzi un subiect controversat

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician
DINU C. GIURESCU,
IOAN-AUREL POP,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Theo Stănescu-Stanciu,
Marian Ștefan,
Eugen Tomac,
Irina Țăranu

Secretar de redacție
Theodor Lianos

Director economic
Doina Pascu

Corectura

Georgeta Apreotesiei

Secretariat

Constanța Avram

Difuzare

Constantin Petrescu

Consilieri:

Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 283 (secreta-
riat și difuzare), 285, 287, Sectorul 1, Oficiul
poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București

SUMAR

decembrie

2008

ORA ASTRALĂ A ROMÂNIEI

4 Smerenia bucuriei
MIRON CRISTEA

5 Cheagul Unirii
I. BULEI

11 Convocare
par avion
pentru Alba Iulia
V. AVRAM

15 Timbru
cu actorii Unirii
C. SCĂICEANU

INEDIT

17 Când spionii
sporesc încrederea
*Documente NATO despre
„rețeaua Caraman”*
L. RADU

EXCLUSIVITATE

23 Grânarul Europei,
supus foametei
*Memento
pentru Holodomor*
M. KULYK

27 De numele
Hunedoreștilor...
I.-A. POP

33 Academia
față cu veacul
G. de BROGLIE

39 Folclorul
și ecologia
*Marcoș Pașa
înfrânt de Ger*
S. ISPAS

A FOST ODATĂ CA NICIODATĂ

44 Moșul darnic
din ghetuțe
G. ROȘU

45 Curtea Angliei
readuce spiritul
Crăciunului
T. STĂNESCU-
STANCIU

50 Rănile unui suflet
de mamă
*Correspondența
dintre regina Maria
și exilatul principe Carol*
M.C. VERZEA

54 Presărați
pe-a lor morminte...
*Oficiul pentru Cultul Eroilor
a împlinit cinci ani*
C. SCARLAT

**PASTILA
DE CUVINTE**

58 Cum te cheamă
și de ce

M. SALA

WWW – 50

61 Înteptul
și mașina
Grigore Moisil
despre calculator

M. RADNEV

63 Am devenit satul
global
Creatorii internetului
își amintesc

F. MATEI

65 Milenii, secole și
o lună într-o pagină

EVENIMENT

66 La Ohrid,
în congres
A XIV-a reuniune
a slaviștilor

E.E.D.-VASILESCU

69 Palatele
Bătrânei Doamne
C. ȚURLEA

**DICTIONAR
ISTORIC**

72 Flandra
V. IONESCU

**PE VREMURI
OAMENII
ÎȘI TRIMITEAU
SCRISORI**

75 ... de dragoste
Correspondență Adina,
fostă Take Ionescu –
Jean Korybut Woroniecki
G. FILITTI

79 Cum a devenit
Siberia rusească
F. DOLGHIN

**HOOVER
INSTITUTION**

88 Se organizează
rezistența

91 Munca unui an
Sumarul sumarelor

RUBRICI

84 În București,
acum 50 ani

68 Pentru biblioteca
dumneavoastră

87 Clio anunță
Achiziții la
Muzeul Național de Artă
A. SKULTETY

14; 89; 90
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

RUGĂCIUNE

Doamne, Dumnezeu nostru, Tu esti părintele nostru; Tu ai văzut strămutarea părinților noștri și ai auzit strigarea lor, căci se făcuseră ei ca floarea în brumă și plecat spre pulbere era sufletul lor, și trupul lor lipit de pământ.

Tu ai împlinit și cu noi ceea ce ai făgăduit de mult: Sfărma-voiu jugul de pe tine și voi rupe legăturile tale; largi-voiu hotarele tale, adu-va-voiu dintre popoare și vă voiu strânge din țările unde sunteți împărățiați; restatornici-voiu judecătorii tăi ca mai înainte și sfetnicii tăi ca la început.

Tu, Doamne, cel ce deslegi pre cei ferecați în obezi și ridici pe cei surpați, ajutatu-mi-ai de am bătut războiul cu veselie și am gonit pe fiii trufiei. Mântuire ai trimis și nouă, poporului Tău, și tăte marginile pământului văd mântuirea Dumnezeului nostru.

Tu, Doamne, sălășluit-ai mărirea în pământul nostru, căci, întorcându-Te, Dumnezeule, ne-ai înviat pre noi și norodul Tău se veselește de Tine.

Cunoaștem, Doamne, că ai împlinit cuvântul Tău, că împărăția de la un neam la altul se mută, pentru strâmbătași și sumeții, și că numai dreptatea înalță neamul, iar păcatele împuținează semințiile.

Cunoaștem, Doamne, și mărturisim că și acum abaterile noastre multe sunt; păcătuitu-Ți-am; după iubirea de argint ne-am abătut; uitat-am că pe sine se perde cela ce ia daruri și că mai bun e puținul celui drept, decât avuția multă a păcătoșilor. Păcătuitu-Ți-am și noi și părinții noștri, și străinii vor iarăși să strămute hotarele noastre [...]

Doamne, Dumnezeul nostru, pace dă nouă, pace peste pace, celor de departe și celor de aproape; Doamne, mântuiește-ne și ne curățește de păcatele noastre, pentru numele Tău; îndreptează urmele noastre și faptele noastre, că să locuim în locul acesta și să luăm mărire mare și nume vecinic și să laudăm numele Tău cel sfânt.

Veniți deci să ne închinăm și să cădem Domnului și să plângem Înaintea Lui și să-i făgăduim, zicând: Iată, noi și feciorii și fetele noastre, și frații și surorile noastre, umblavom întru așezământul legii părinților noștri [...]

Adă-ți aminte, Doamne, de toate soborniceștile și apostoleștile Tale biserici, care se întind pre pământ, de la o margine până la alta, de toate popoarele și de toată turma Ta. Varsă întru inimile noastre, ale tuturor, cereasca Ta pace și ne dăruiește și nouă pace în viața ceasta.

Indreptează pe Regele nostru, Oastea, Dirigătorile, Sfaturile, Comuni-tățile, dimpreună cu intrările și ieșirile noastre; în pace... Păzește, Doamne, Stăpânia robului Tău, a drept credinciosului și de Hristos iubitorului nostru Rege. Supune-i Lui, Dumnezeule, pe tot vrăjmașul și potrivnicul din lăuntru și din afară. Umbrește d-asupra capului Lui în vreme de război și pune pe urmașii Lui pe tronul Lui.

Adă-ți aminte, Doamne, și de frații noștri cei din robie și

le dă lor să afle milă și compătimire la cei ce i-au robit pre ei.

Adă-ți aminte, Doamne, și de noi păcătoșii și nevrednicii robii Tăi și șterge păcatele noastre, ca un bun și de oameni iubitor Dumnezeu.

Ție, Doamne, fie slavă și putere, și laudă, și biruință, și tărie, că Tu stăpânești toate celea din Ceruri și de pre pământ.

Binecuvântat fie Domnul din veac și până în veac, amin și amin.

(Fragmente din rugăciunea citită în bisericele ortodoxe din Transilvania în ziua de 1 decembrie 1918, alcătuită de P.S. Miron, episcop de Caransebeș, viitorul patriarh Miron Cristea. Reprodusă din volumul *1 decembrie 1918. 90 ani de la Marea Unire. Discursuri parlamentare*, ediție de Petre Dan-Străulești, pp. 33-34)

DOUĂ ROMÂNII SAU UNA SINGURĂ?

*În stânga: docurile din Galați (sus) și o imagine din București cu Bulevardul Lascăr Catargiu;
în dreapta: păstori din Transilvania cu turmele (sus) și pod peste Prut*

ION BULEI

„Ce este Regatul român fără Ardeal? se întreba Nicolae Filipescu la o întrunire a Ligii pentru unitatea tuturor românilor din martie 1915. O absurditate geografică. O fâșie de pământ întortocheată și frântă în semicerc. Arătați această figură schiloadă unui copil de șapte ani și întrebați-l ce lipsește României. El, cu mâna lui ageamie, va trage linia ce împlinește cerul.“

În 1918 cercul se închisese. Ba se închisese și spre Răsărit nu numai spre Apus. Îl închisese cei 220.000 de morți, adică 3% din populația Vechiului Regat (S.U.A. pierduseră în Primul Război Mondial 0,12% din populație, Belgia 0,96%, Italia, 1,24%, Marea Britanie 1,25%, doar Franța ne depășea cu 3,6%). Lor li se adaugă cei 80.000 morți civili, răniți, prizonieri sau dispăruți. Li se mai adaugă și cei care pieriseră din provinciile unite cu țara. Și se ajungea la impresionanta cifră de 800.000! Ei închisese cercul.

Dar jertfa lor n-ar fi fost de-ajuns fără sacrificiul de sânge al Aliatilor. Împreună fac posibilă Unirea din 1918. Jertfa noastră, aceea a Aliatilor și norocul fac Marea Românie! De la 137.000 km², cât avea înainte de război, România nouă, de după Unire, ajunge la 295.049 km². Și de la 7.897.311 de locuitori la 16.267.177 (18.057.028, în 1930). Se numără acum printre țările mijlocii ale Europei, asemănătoare ca suprafață (nu și ca populație) cu Anglia sau Italia. Depășea toate visurile românilor și deruta pe toți potrivnicii lor.

Era această Românie o continuare a Micii Românii? Și dacă era, prin ce se aseamăna ea și prin ce se deosebea?

Înainte și după

Avuția națională a Vechiului Regat era în 1914 de 476 de dolari pe cap de locuitor, mai mare decât a Norvegiei și a Rusiei și de 2,2 ori mai mare decât a Japoniei. Iar venitul pe cap de locuitor era de 68 de dolari, la distanță de acela din S.U.A. (228 dolari), Marea Britanie (181), Franța (160) sau din Germania (125), dar mai mare decât în Portugalia (61,5), Serbia (62), Grecia (60), Bulgaria (57) și Rusia (50). Prin aceiași indici de raportare, România Mare nu stă mai bine decât România Mică. În 1938 ea avea 94 de dolari pe cap de locuitor (sau 110 după alte surse), față de 246 dolari în Franța și 235 în Germania, de pildă. Ea rămânea tot în zona țărilor slab dezvoltate din Europa, alături

de Iugoslavia, Ungaria, Polonia, Grecia, Turcia.

Făcând trecerea de la țară mică la țară mijlocie, România nu reușise să schimbe și situația sa economică și socială. Drumul pe care se afla era însă acela care trebuia și premisele viitoarei dezvoltări erau cele bune. În 1938, pentru prima oară, ponderea sectorului industrie-transporturi-construcții depășește pe aceea a sectorului agricultură-silvicultură atât în creșterea produsului social (50%, respectiv, 30,2%), cât și în creșterea venitului național (41,7%, respectiv, 38,56%). România trece de la stadiul de țară eminentement agrară, cum fusese mai înainte, la acela de țară agrar-industrială. Semn clar că procesul de modernizare era pe drumul cel bun. Și mergea cu pași repezi, chiar dacă efectul general nu părea încă așa de evident.

Cum arăta oare un sat la început de veac XX în Vechea

Românie? Învățătorul P. Stomatin ne prezintă comuna Bogdănești, din județul Tutova. Porumbul se cultiva „cum s-a apucat”. Arătura era prost făcută. Mașinile agricole erau bine primite, dar țăranii nu se arătau dispuși la tovarășii. Țineau tot obiceiurile vechi. Ei nu lucrau 52 de duminici, 30 de sărbători mari, 12 sărbători mai mici și 10 sărbători închipuite (de pildă, joile după Paști). Din 655 locuitori, doar 8 erau meseriași. Din 505 case, 121 aveau doar o încăpăre și 84 două încăperi! Luminatul comunei: câte un felinar la fiecare dintre cele patru „stabilimente”. Primarii erau totdeauna de-ai locului, dar nu știau multă carte și erau la dispoziția notarilor. Din 93 de copii de vârstă școlară, doar 60 frecventau regulat cursurile. Școala era în stare proastă și nu avea material didactic îndestulător. Știa carte 23% dintre locuitori, în majoritate bărbați. Bolile cele mai răspândite: răia, dezinteria, malaria și pelagra. Bolnavii mergeau la medici; „babele” nu mai aveau căutare. Dar medicii vizitau comuna doar o dată pe lună. Oamenii își iubeau țara (nu foloseau cuvântul patrie). Întrunirile politice se făceau la cârciumă. În timpul alegerilor candidații îi luau pe alegători de pe la casele lor și îi cinsteau.

Cum arăta un sat în România de după război? În Bucovina, Banat, Ardeal arăta mult mai bine decât în Vechiul Regat sau Basarabia. Erau și sate mai mari, mai adunate. În toate satele erau și țăranii care se înstăriseră, își măriseră casele, le modernizaseră,

Aspect din timpul unei demonstrații organizate la 17 mai 1915 de Acțiunea Națională (reunea personalități din diferite partide politice, adepți ai intrării în război alături de Antanta): Take Ionescu (al doilea din stânga), Nicolae Filipescu, Vasile Lucașu, dr. C.I. Istrati, Constantin Argetoianu, Nicolae Xenopol, dr. Thoma Ionescu, persoană neidentificată, G.G. Costaforu

foloseau țigla, tabla, cărămida, își făceau șoproane, magazine, grajduri. Dar, din păcate, continuau să existe prea multe case de pământ, acoperite cu trestie sau paie, fără dușumele, cu o singură cameră... (circa o treime, după calculele istoricului D. Șandru). Față de antebelic, în sate erau mai multe clădiri principale, se construiesc primării, biserici, cămine culturale și mai ales școli (dr. C. Angelescu, ministru al Instrucțiunii timp de zece ani, supranumit „doctorul cărămidă”, ridică aproximativ 10.000 de localuri).

Există o mai mare mobilitate a țăranilor. Ei se duc în comerțul ambulant, zilieri agricoli, muncitori în construcții, în industria petrolului, în transporturi... Se constată o legătură mai puternică între sate și orașe. Ca și înainte de război, dar în proporție mai redusă, din Bucovina sau Ardeal se pleacă în emigrație în S.U.A., Brazilia, Canada, Argentina. Cei mai mulți au plecat între 1926-1929 (55.372, în S.U.A. și Canada);

au revenit 11.709, după calculele aceluiași D. Șandru.

Iluminatul public la sate rămâne deficitar. Drumurile la fel de înguste și neîngrijite. Echipelile studențești ale lui D. Gusti se duc la Cârlișele, în Vrancea: „Ulițele sunt foarte neregulate, rău întreținute, iar bălăriile cresc în voie. Doar sâmbăta seara și numai când își aduc aminte, le smulg cu mâna aruncându-le în drum“, căci „se usucă și se pierd fără să facă la nimeni rău“. Satul își păstrează și în interbelic aerul său patriarhal.

Ce e nou?

Schimbările sunt mai vizibile la oraș. Numărul așezărilor urbane crește. În 1930 existau 172, dintre care șase cu peste 100.000 locuitori (București, Chișinău, Cernăuți, Iași, Cluj, Galați). Structura lor etnică, compozită

Exploatare forestieră la Broșteni

și înainte de război, mai ales în Moldova, își accentuează diversitatea; în teritoriile unite românii erau mai mulți decât oricare alt grup etnic, dar nu depășeau 50% din populația urbelor, urmare a politicii demografice a fostelor imperii. În Bucovina și Ardeal, orașele sunt concentrate pe spații restrânse și desfășurate pe teritorii întinse în restul țării. În toate se construiește însă mult. Clădiri publice reprezentative, grădini, parcuri și locuințe. Se preferă centrul și sunt lăsate în abandon cartierele marginase. Rămâne în bună măsură aceeași neglijență sanitară de mai înainte. Nu mai e dr. Ceapă din secolul al XIX-lea, cel care recomanda ca unic remediu la toate bolile lăcrimătoarea legumă. Sunt medici adevărați, mulți de foarte bună calitate, dar puțini, mult prea puțini, unul la 12.300 de locuitori în 1937 (în Franța erau unul la 1.697, în Belgia unul la 2.344). Există încă sate prin care medicul trece doar de trei-patru ori pe an!

27 martie 1918: primul ministru Alexandru Marghiloman (cu papion), înconjurat de o parte a deputaților Sfatului Țării din Chișinău, după votarea unirii cu România

Știința de carte nu atinge nivelul Occidentului, dar înaintază repede. Când s-a născut ca stat modern (1859), România avea circa 10% știutori de carte, în 1899 erau 22%, aproape 40% în 1912, iar în 1930 57% (72% în Banat, 67,3% în Ardeal, 56,1% în Vechiul Regat, 38% în Basarabia). Trei sferturi din populația orașelor e știutoare de carte. De la două, numărul universităților ajunge la patru, iar al studenților la 38.121, în 1935-1936, la o populație de circa 18 milioane de locuitori (0,14% din populație, față de 0,20% în Franța). Statul cheltuia mult pentru învățământ (12,5% din buget), dar mai puțin decât în Olanda (25%) sau Ungaria (14,2%).

Intellectualitatea e de talie europeană. Autohtonismul știe să se acomodeze. La punerea în valoare a propriei culturi contribuie circulația liberă în spațiul european și prezența unor importante instituții culturale și științifice (universități, teatre, filarmonici, institute de cercetare etc.), organizate după model și la nivel european, având legături cu instituțiile similare din

lume. Elita intelectuală se formează în mare parte în Apus (68 dintre universitarii clujeni, în 1930, studiaseră la mari uniwersități europene). Prezența în țară a unor institute culturale și biblioteci străine face posibilă intensificarea raporturilor cu țările de origine, accesul la ultimul val de informație. În cultura europeană și mondială sunt valori formate și afirmate în România, există o rețea foarte bine organizată de periodice și reviste culturale în limba ebraică, armeană, polonă, bulgară, greacă, maghiară, germană, sârbă etc. Pentru sud-estul european se înființează, în 1938, revista *Balkanica* (1938-1945), pentru relațiile cu Anglia este editată la Cernăuți, între 1938 și 1939, revista *Britania*, pentru cele cu Italia un rol important îl are revista *Roma* (1921-1931), condusă de Ramiro Ortiz, urmată de *Studii italiene*, condusă de Al. Marcu (1934-1943), dar și *Ausonia* (1932-1933) a lui Pimen Constantinescu de la Focșani sau *Favonius* (1926-1928), revistă de studii clasice, apărută la Craiova prin străduințele lui

N.I. Herescu, între 1926 și 1928. În limba germană este importantă *Revista germaniștilor români* (1932-1938), inițiată de Simion Măndrescu. Cele mai cunoscute publicații în limba franceză apărute în perioada interbelică sunt *La Nation*, „cotidian politic, economic și literar“ (23 decembrie 1928-20 iunie 1930) și *Le Moment* (1935-1940), cotidian ilustrat condus de Alfred Hefter, cu corespondenți de cea mai bună calitate. Sub raport editorial, al traducerilor și editărilor de carte, România interbelică e unul dintre statele din centrul și sud-estul Europei cu cel mai ridicat consum de carte occidentală în original, procurată direct din librăriile franceze. Toți scriitorii străini importanți sunt traduși în română.

Deosebiri mici, dar rezistente

Spiritul regionalist domină, mai ales primul deceniu după Unire. Îndemnurile lui N. Iorga („românii stau de acum în aceeași casă și trebuie să le-o facem locuibilă”) sau Iuliu Maniu („cât mai curând să înlăturăm cu totul particularismul provincial atât din gândirea noastră, cât și din întocmirile de stat și din instituțiile lui”) nu prind așa de repede. Între ardeleni și regăteni nu erau deosebiri mari, spunea Sextil Pușcariu în 1924, dar se mențineau „acele conflicte latente izvorâte din diferența de concepție ce există”. Ardelenii, bucovinenii, basarabenii sunt surprinși și derutați de tensiunile din viața politică: intoleranța față de adversarii

Treieratul grâului într-o localitate din județul Argeș

politici, demagogia, abuzurile administrației, favoritismele, fripturismul, ambițiile deșănțate: „Învățăm să ne urâm în loc să ne iubim“, scria C. Argetoianu în 1924, acuzând „regionalismul din suflete“. Invidia, abuzurile și calomniile erau la ele acasă în politica românească. „Oricine se ridică în această țară a noastră trebuie să fie murdărit de sus până jos – scria M. Eliade. Mentalitatea politică românească nu poate accepta oameni... întregi.“

La 20 noiembrie 1919, când se deschide primul Parlament, regina Maria nota în jurnalul ei cât de mândră se simțea. „Dar totuși inima mă dureau. Toți românii noștri nu erau uniți așa cum ar trebui să fie, lumea după război nu se arătase la înălțimea eroismului desfășurat în timpul gigantului efort de a câștiga. Am câștigat, dar omenirea a rămas mică, sordidă, lăcomă și egoistă. Se minează unul pe altul... Aceasta m-a făcut tristă în această zi care ar fi trebuit să fie de glorie și de satisfacție.“

Regionalismul e întretinut în primii ani de după unire de menținerea unor structuri cu atribuții regionale: Marele Sfat Național din Transilvania, Consiliul Național din Bucovina și Sfatul Țării din Basarabia. Ele aveau și instituții executiv-administrative: Consiliul Dirigent din Transilvania, Consiliul Secretarilor de Stat din Bucovina și Consiliul Directorilor din Basarabia. Până când procesul de unificare legislativă s-a îndeplinit (1918-1920), aceste structuri au menținut în vigoare legislația veche (austro-ungară sau rusească), cu această tentă locală, întrodu-

când și legislația care venea din București, de la organele puterii centrale, unde și ele erau, desigur, reprezentate. „Dacă vei lua patru avocați din cele patru provincii, care laolaltă reprezintă componența statului român, atunci vei simți că tradiția de stat străin stăruie încă în particularitățile ei de gândire“, scria O. Goga.

Lipsea încă „legătura sufletească“

Față de perioada antebelică, o importantă problemă de după unire este aceea a minorităților. În 1930, la o populație totală de 18.057.028, 71,9% erau români și 28,1% minoritari (1.426.000 maghiari și secui, 740.000 germani, 722.000 evrei ș.a.). În 1940, populația României ajunge la 19.933.802 de locuitori. Proportia majoritate-minorități rămâne aproximativ aceeași. Statul român are de la început

Vilă în stil românesc la Sinaia...

probleme cu minoritățile. Îndeosebi cu maghiarii (între 1920 și 1940, minoritatea maghiară depune 47 de plângeri la Societatea Națiunilor). Între altele, ei se plâng de faptul că reforma agrară din 1921 a fost aplicată în detrimentul lor (din rândurile lor proveneau marii proprietari în Transilvania) și, între 1923-1930, vor intenta procese statului român, care ajuns și în fața Societății Națiunilor. Un alt motiv de conflict au fost

...și o casă de țară

Câmp de sonde la Băicoi

legile învățământului, care prevedeau școli de stat și private, ale diverselor culte, și în care învățarea limbii române era obligatorie. Mulți intelectuali maghiari se retrag în enclavile de autonomie culturală oferite de biserici, școli profesionale, societăți culturale, în cadrul cărora editează ziare și reviste proprii. Germanii se acomodează fără probleme deosebite cu noile stări de lucruri. Partidul German, creat în 1919, colaborează cu partidele de guvernământ.

E. de Martonne, cunoscutul geograf francez, vizitează Bucovina în noiembrie 1921 și constată sentimentul de superioritate pe care îl au românii de aici față de alți români. „Anii de stăpânire austriacă au reușit să imprime ideea că germanismul e sinonim cu civilizația.” De aceea, la Cernăuți lumea bună vorbea germană, după cum la București vorbea franceza. Oricum, în Bucovina situația integrării era mai bună și pentru că austriicii folosiseră mai mulți români în administrație. În rău, sau în bine, rolul funcționarilor a fost mare în procesul de integrare. În rău în măsura în care din Regat au fost trimiși în noile

provincii mulți nechemai, nepregătiți și corupți. Mai cu seamă în Basarabia. N-a fost cu intenție (când n-a intervenit politicianismul). Vechea Românie nu avea un corp de funcționari bine pregătit. De aceea, multe dintre legile țării nu se aplicau sau se aplicau prost. Până și în Dobrogea, unită deja din 1878 cu România și unde exista ceea ce se putea numi „o legătură sufletească” între diferitele etnii, mai erau stări de nemulțumire „aprinse de șovinismul bulgar” sau de neînțelegere cu cele peste 1.500 de familii de macedoneni colonizate în județele Durostor și Caliacra

la jumătatea deceniului al treilea. România „nu era o țară încheagată”, scria cu amărăciune O. Goga în 1933. Exagera, evident. Dar țara se încheaga din mers.

Pentru un occidental, România era un fel de prim cerc al alterității. Un spațiu integrat civilizației europene, dar insuficient pentru a fi considerat întru totul european, un spațiu de margine, amalgam de viață citadină modernă și de primitivism rustic. Scriitorul francez Paul Morand observa, nu fără amuzament, în 1935, la București, circulând prin oraș și mașini Ford și căruțe trase de boi! O lume a relativului, unde intelectualul francez remarcă indulgență, adaptabilitate, optimism. Și mai constata ceva esențial, un fel de nepăsare istorică, unde nimic nu era luat cu adevărat în serios, pentru că nimic nu merita să fie luat. Și toate acestea într-un loc în care natură era frumoasă, locurile erau pitorești, oamenii ospitalieri, arta originală, ca și cântecul popular! Un spațiu de contraste... ■

Encyclopædia Britannica ENCICLOPEDIA PENTRU ELEVI

CLASELE V-VIII

PROIECT EDITORIAL UNIC PE PIAȚA ROMÂNEASCĂ DE CARTE

ACUM ÎN LIBRĂRII:
volumul 1 - litera A
volumul 2 - litera B
volumul 3 - litera C

Enciclopedia nu se cumpără de la chioșci!

CORINT JUNIOR

www.corintjunior.ro

Partener media:

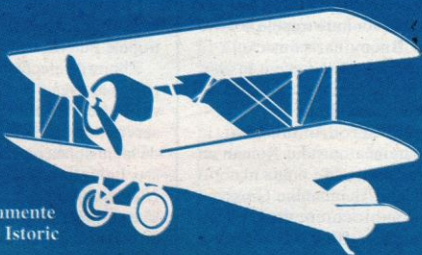
2300
DE ARTICOLE
CU INFORMAȚII
DIN CELE MAI
VARIATE DOMENII!

Decembrie 1918

În zilele care au premers lui 1 Decembrie 1918, personalul navigant al Aviației militare a executat mai multe misiuni în sprijinul îndeplinirii idealului național: eliberarea țării și realizarea Marii Uniri.

Să rememorăm, cu ajutorul unor documente inedite aflate în patrimoniul Serviciului Istoric

al Armatei (fondurile Direcția Aeronauticii și Marele Cartier General), evenimentele din zilele premergătoare Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, în care aviatorii au fost implicați.

MISIUNILE AVIAȚIEI ROMÂNE

Dr. VALERIU AVRAM

● Aviația trece prima graniță în Bucovina ● Misiunile în sudul țării, acoperire pentru zborul echipajului Niculescu-Precup ● Aterizare fără un strop de benzină ● Populația alerga să culeagă manifestele aruncate din avion ● Pe deasupra casei natale, după doi ani de absență ● Din cauza gerului, piloții își protejau fețele cu parafină

Până de curând s-a crezut că în ziua de 10/23 noiembrie 1918 a plecat în zbor cu misiune specială de a transporta documente politice importante numai echipajul format din locotenentul aviator Vasile Niculescu, pilot în Escadrila F.4, Grupul I Aviație Bacău, însoțit de căpitanul transilvănean Victor Precup (*Magazin istoric*, nr. 12/2001).

Comandamentul Aeronauticii din Marele Cartier General (M.C.G.) român a

ordonat mai multe misiuni aeriene în Bucovina și în sudul țării, după cum arată documente pe care le-am descoperit recent. Astfel, în urma Ordinului secret nr. 3.894 din 25 octombrie/7 noiembrie 1918, echipajul format din ajutorul de sublocotenent pilot Bucur Stan și căpitanul aviator Nicolae Băscoveanu, în dimineața zilei, la ora 9.20, a plecat într-o misiune de recunoaștere și de lansare a unor manifeste în Bucovina.

Ordinul a fost primit din partea generalului Iacob Zadik, comandantul Diviziei 8. La ora 12.00, de pe aerodromul de la Roman și-a luat zborul cel de-al doilea echipaj format din căpitanul aviator Ovidiu Rătescu și locotenentul observator Virgil Alexandrescu, care a urmat itinerarul: Câmpulung Moldovenesc-Rădăuți-Cernăuți. „Pe timpul zborului, se vor arunca proclamații și se vor observa mișcările de trupe și orice detaliu care ar interesa

operațiunile. Pentru că la ora 3 p.m vor intra trupele noastre în Bucovina, vom căuta la această oră să trecem în zbor granița, pentru ca astfel să mergem înaintea lor.”

Pe aerodromul aflat la marginea orașului Roman au mai sosit către prânz maiorul aviator Haralambie Giossanu și sublocotenentul Carol Pauckert, aflați la bordul unor avioane de vânătoare tip Nieuport XI, XXIII.

La ora 14.30, echipajul Stan-Băscoveanu a plecat în cea de a doua misiune a zilei de pe un teren de zbor aflat în apropierea localității Burdujeni, unde se mutase Comandamentul Diviziei 8. „Am urmat calea ferată și Valea Sucevei. În fiecare sat ce vedeam, viram deasupra lui și aruncam manifeste. Cu cât ne apropiam de Cernăuți era mai multă mișcare pe calea ferată. În gara Hliboca erau multe vagoane, iar gara din Cernăuți era arhiplină. De la nord de oraș s-au tras două lovituri de tun asupra noastră. Am urcat la 450 m înălțime și am intrat în nori. La ora 3.50 (15.50) am ieșit din nori și am văzut de la 200 m înălțime un tren cu 60 de vagoane, care a pornit din gară luând direcția vest. S-au văzut de astă dată câte două lovituri de fiecare tun. La ora 5 (17.00), fiind întuneric, am aterizat lângă gara din Burdujeni și am raportat d-lui general Zadik cele constatate” – nota căpitanul aviator Nicolae Băscoveanu.

Aviatorii Grupului 2 Aeronautic au executat, în zilele de 9/22-10/23 noiembrie 1918, mai multe zboruri în partea de sud a țării, lansând manifeste prin care populația era informată despre reluarea

luptelor pentru eliberarea teritoriului național ocupat de trupele Puterilor Centrale.

Zborurile efectuate în sudul țării mai aveau și o altă semnificație: să abată atenția serviciilor speciale germane de la misiunea pe care trebuia s-o îndeplinească echipajul Niculescu-Precup, care trebuia să transporte pe calea aerului, de la Bacău la Blaj, documente politice de mare importanță.

Deși prin Ordinul Secret nr. 112/1918 al M.C.G. român se hotărâse să se suspende toate zborurile din cauza condițiilor meteo dificile, aviatorii Grupului 2 Aeronautic au plecat în misiunile deja ordonate de comandantul grupului.

Un avion, având la bord un echipaj format din ajutorul de sublocotenent pilot Nicolae Tănase și sublocotenentul observator Ramiro Gabrielescu, a decolat în ziua de 9/22 noiembrie 1918 în misiune specială pe itinerarul: Tecuci-Focșani-Râmnicu Sărat-Buzău-Ploiești-București-Giurgiu, cu misiunea: „aruncare de manifeste deasupra orașelor mai sus pronunțate pentru susținerea Marelui Ideal național și cu consimțământul de a se pune la dispoziția Cartierului General al armatei franceze aflat la Giurgiu”.

Pilotul Nicolae Tănase a consemnat modul în care s-a desfășurat misiunea. „Mă aflu pe terenul de zbor de la Bărlad și am primit ordinul să mă pregătesc pentru executarea unei misiuni aeriene secrete. În acest sens, în cadrul escadrilei a fost revizuit un [avion] F.40 care era mai puțin uzat; pentru alimentarea aparatului s-a scurs benzina din toate rezervoarele avioanelor și abia mi-a ajuns să mă deplasez până la Tecuci, unde se dăduse ordin să mi se facă plinul de benzină și ulei. Ca observator a fost numit sublocotenentul Ramiro Gabrielescu.

În ziua plecării mi s-a precizat misiunea cu caracter strict secret: trebuia să trec pe deasupra teritoriului încă ocupat de trupele germane și să ajung la Giurgiu, unde se aflau trupele franceze comandate de generalul [Henri] Berthelot, unde [acesta] stabilise un cap de pod și se pregătea să înainteze spre nord, spre București. Mi s-a stabilit ruta, iar în drumul nostru urma să răspândim manifeste ale Guvernului nostru de la Iași asupra localităților pe care le survolam. La plecare, mi-a fost înmănat un plic cenușiu ce trebuia dat comandantului șef

După ordonarea celei de a doua mobilizări, în noiembrie 1918, regele Ferdinand inspectează o unitate de aviație la Botoșani

Locotenentul aviator
Vasile Niculescu

al armatei franceze și mi s-a atras atențiunea să nu vorbesc cu nimeni despre misiune. Pentru cei curioși urma să le spunem că plecăm la Iași, la Rezerva Generală a Aviației, la reparații.

Am decolat de la Tecuci pe o vreme închisă, cu nori și zăpadă, având la bord o încărcătură mare de manifeste. Trecând prin localitățile cuprinse în itinerarul stabilit, am aruncat manifestele care îndemneau poporul la luptă împotriva invadatorilor și la unirea provinciilor aflate sub stăpânire străină cu țara. De sus, am văzut lumea cum alergia să culeagă aceste manifeste. Noi le făceam cu mâna. În mod deosebit am fost emoționat când am ajuns deasupra Ploieștiului și pe deasupra casei părintești, pe care n-o mai văzusem de mai bine de doi ani. O vedeam cu plăcere și ochii mi se împăienjeniră atunci când, la fereastră mi se păru că văd chipul mamei și al fraților rămași acolo. Le-am aruncat în curte un plic cu vești. Uitaseam în acele clipe că puteam fi

atacat de inamic, care, deși aflat în derută, era încă periculos.

După ce am aruncat manifeste și deasupra Bucureștiului, am aterizat în până seacă de benzină cu elicea calată pe un teren situat la marginea orașului Giurgiu, pe care-l cunoșteam din timpul luptelor de la Dunăre și din Dobrogea din vara și toamna anului 1916. La scurt timp după aterizare, a sosit o mașină în care se afla colonelul Rosetti Radu, atașat militar român pe lângă Comandamentul francez. Ne-a luat și ne-a prezentat generalului Berthelot, căruia i-am înmănat plicul.

Am rămas două zile la dispozițiunea Comandamentului francez. Am primit [apoi] ordinul să plecăm și să aterizăm pe aerodromul Cotroceni din București. După o aterizare intermediară pe un teren, din cauza timpului nefavorabil – ceață și burniță –, am ajuns în aceeași zi, 11 noiembrie 1918, la Cotroceni. Aerodromul era pustiu, fără nicio activitate. Am găsit numai hangarele vechi, din lemn, cele noi fuseseră distruse de germani în retragere. Puținii locuitori din jur, care vedeau după doi ani corăbele tricolore pe aripile avionului și pe noi cei doi aviatori români, ne-au făcut o spontană manifestare de simpatie. A doua zi au sosit încă două avioane [Nieuport de vânătoare], care pleaseră de la Roman, pilotate de maiorul Giossano [Haralambie] și [sub]locotenentul Dragomirescu [Ion]. Toate aceste trei avioane au întâmpinat intrarea triumfală a trupelor

române în Capitală [la 18 noiembrie/1 decembrie 1918] și au aruncat din aer floți la intrarea lor.“

Al doilea echipaj, având la bord pe locotenentul pilot Constantin Mincu și observatorul locotenent Gheorghe Crețeanu, a plecat în ziua de 10/23 noiembrie 1918, ora 10.15, „în misiune specială, având itinerarul: Tecuci-Ciulnița-Călărași-Oltenești-Giurgiu, cu însărcinarea de a arunca manifeste“.

După efectuarea raidului aerian, echipajul s-a întors pe aerodromul de la Tecuci.

Tot în aceeași zi, la ora 10.20, și-a luat zborul, aflat la bordul unui avion de vânătoare Nieuport tip XI, sublocotenentul Paul Magălea, având misiunea „de a lansa manifeste pe itinerarul: Focșani-Râmnicu Sărat-Buzău-Ploiești-București-Giurgiu și a se întoarce imediat cu celelalte avioane la punctul final al etapei București“. Cu tot timpul nefavorabil, avia-

Pilotul avionului este Nicolae Tănase;
cu căciula Cicerone Olănescu,
comandantul escadrilei, cu capul
descoperit Teodor Iliescu

Trupele coloniale franceze la Giurgiu; al patrulea din stânga, sublocotenentul Ionel Ionescu (noiembrie 1918)

torul Paul Magălea și-a îndeplinit misiunea.

Zborurile au fost executate de aceste echipaje în condiții extrem de grele. Sublocotenentul observator Ramiro Gabrielescu menționa într-un raport: „În timpul zborului, gerul îmi ardea fața, cred că erau 20° C, și, deși trebuia să zburăm la 1.000 m, am coborât până la 50 m și am aruncat manifeste pe tot traseul. Am văzut cum oamenii fugeau să le culegă, așteptau vești de la

Iași și mulți, foarte mulți, ne făceau cu mâna, văzând coardele tricolore pe aripi. Așteptau cu mare nerăbdare, plini de speranță, eliberarea.”

Fără îndoială, cel mai important zbor a fost cel al echipajului format din locotenentul pilot Vasile Niculescu și căpitanul Victor Precup. Avionul F.40 nr. 3.240 cu motor De Dion nr. 1.531, „încărcat cu 235 litri de benzină, a decolat la ora 10.40 de pe aerodromul de la Bacău;

piloții și-au protejat fețele cu parafină din cauza frigului”. Au trecut Carpații la 2.600 m și după un zbor de două ore și un sfert, după ce au aruncat manifestele Marelui Cartier General român prin care transilvănenii erau informați că Armata română a ajuns în trecătorile Carpaților și înaintază spre Transilvania, avionul a aterizat pe Câmpia Libertății, în apropiere de Piatra lui Avram Iancu. Căpitanul Precup a predat o geantă militară în care se aflau trei documente importante privind Unirea Transilvaniei cu Țara destinată conducerii Comitetului Național Român Central. A doua zi, echipajul Niculescu-Precup a ajuns la Iași pe calea aerului, aducând un document prin care fruntașii luptei pentru Unirea cu Patria mamă anunțau că hotărâseră convocarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

Visul lui Aurel Vlaicu se împlinise. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 ianuarie 2009, răspunsul la întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**:

– Când se deschide primul Parlament al României Mari?

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna octombrie 2008 este:

Secolul al VI-lea î.H.

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de domnul **Ion Coman, din comuna Afumați, județul Ilfov.**

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2009.

Adresa noastră: **Magazin istoric, O. P. nr. 1, C.P. 1-702, sect. 1, București**

CTITORI AI MARII UNIRI PE MĂRCI POȘTALE

CRISTIAN SCĂICEANU

Anul 1928 a fost unul dintre cei mai tensionați din viața politică interbelică. Hotărât să pună capăt dominației liberale, Partidul Național-Țărănesc (P.N.Ț.) cere

insistent Regenței (aleasă la 4 ianuarie 1926 și instituită la 20 iulie 1927, după moartea regelui Ferdinand I și în condițiile în care principele Carol renunțase la tron) să demită guvernul liberal condus de Vintilă Brătianu. La ezităările acesteia, P.N.Ț. își intensifică presiunile, anunțând organizarea unei

„mari adunări naționale“ la Alba Iulia. Considerând-o o „pângărire a cetății istorice a neamului românesc“, guvernul n-o aprobă. În cele din urmă cedează, dar ia ample măsuri pentru a preîntâmpina orice tulburare. Adunarea are loc în ziua de 6 mai, fiind precedată de congresul general

al P.N.Ț., a cărui rezoluție declară Partidul Național Liberal „dușman al patriei“. Cei aproximativ 100.000 de participanți la adunare sunt hotărâți să vină la București,

pentru a răsturna imediat guvernul. Liderii național-țărăniști intervin și potolesc spiritele.

Tensiunea politică se menține însă. În toamnă, Vintilă Brătianu își anunță intenția de a demisiona. O formulă de guvern „de solidaritate națională“, sub conducerea lui Nicolae Titulescu, se dovedește imposi-

bilă și, astfel, la 10 noiembrie, se formează un cabinet național-țărănesc, sub conducerea lui Iuliu Maniu. Alegerile parlamentare desfășurate în perioada 12-19 decembrie 1928 marchează succesul zdrobitor al P.N.Ț., care obține 77,76% din totalul voturilor.

Grupul de personaje din partea stângă a timbrului

În astfel de împrejurări, festivitățile ocazionate de împlinirea unui deceniu de la 1 Decembrie 1918 au fost amânate pentru anul următor. „Sărbările Unirii”, cum au fost numite în epocă, s-au desfășurat în perioada 10-20 mai 1929, la Alba Iulia. Cu acest prilej, la 10 mai 1929, Poșta Română a emis o serie de mărci poștale, compusă din șase timbre. În cataloagele filatelice, marca poștală cu valoarea nominală de 10 lei a fost descrisă tot timpul ca reprezentând efigia regelui Ferdinand Întregitorul. Pe lângă efigia suveranului, pe timbru apar însă și figurile altor persoane, a căror identificare este extrem de dificilă din cauza dimensiunilor mici ale mărcii poștale.

Cine erau acele personalități?

În colecțiile Muzeului Național Filatelic din București se găsesc machetele artistului care a realizat seria de mărci poștale. Ele sunt opera unui cunoscut pictor, Ludovic Bassarab, care a utilizat tehnica mixtă (laviu și creion), pe carton, cu dimensiunile de 35x45cm. Pe macheta valorii de 10 lei am putut identifica chipurile următoarelor personaje (p. 15, de

la stânga la dreapta): G. Pop de Băsești, Alexandru Vaida-Voievod, Miron Cristea, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Iuliu Hossu, V. Suciu, V. Lucaciu. Cum se poate observa, frunțași politici și înalți prelați.

Timbru acestă prezintă însă o mică particularitate. De-a lungul timpului, administrațiile poștale au aplicat regula conform căreia personalitățile în viață nu apar pe mărcile poștale (în afara suveranului). Cu foarte puține excepții, Poșta Română a aplicat și aplică și azi această regulă.

Ce s-a întâmplat în 1929?

Semnătura Directorului General al Poștei Române apare în colțul din dreapta jos al machetelor lui Ludovic Bassarab. El aproba tipărirea timbrelor conform machetelor. Această semnătură ne poate oferi o explicație pentru încălcarea regulii. La cea dată, director general al Poștei Române era Stan Vidrighin, ardelean, fost participant activ la Adunarea de la Alba Iulia. După Unire, el a deținut câteva funcții importante în administrație: director general la

Căile Ferate și la Poștă. Este posibil ca acesta, bun cunosător al evenimentelor de la 1 Decembrie 1918, să-i fi sugerat lui Ludovic Bassarab includerea portretelor marilor personalități ardeleni care au pregătit unirea Transilvaniei cu România. O prezentare selectivă însă, rezumându-se doar la foști membri ai Partidului Național și înalți prelați ai celor două biserici, ortodoxă și greco-catolică. Lipsesc social-democrații, deși șase lideri ai acestora au făcut parte din Consiliul Național Român Central, care pregătise Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Totul trebuie judecat în contextul euforiei provocate de faptul că, după multe eforturi, la 10 noiembrie 1928, Iuliu Maniu devenise președinte al Consiliului de Miniștri.

O notă de prudență era însă necesară. Spre a evita protestele opoziției, Stan Vidrighin și Ludovic Bassarab au stabilit dimensiuni care i-au făcut aproape inobservabili. Practic, până azi nu s-a cunoscut faptul că ei au fost reprezentați pe o marcă poștală încă din viață! ■

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM
Arad	106,8
Bacău	101,4
Baia-Mare	100,1
Bârlad	102,8
Botoșani	100,8
Brașov	105
București	101,3
Buzău	103,7
Cluj-Napoca	101
Focșani	101
Galați	101,6

	FM
Iași	103,1
Oradea	96,1
Ploiești	104,1
Rm. Vâlcea	102,5
Sibiu	103,7
Suceava	101,6
Târgu-Mureș	104,9
Timișoara	100,7
Tulcea	105,4
Vaslui	102,4
Zalău	105

Mihai Caraman

**Inedit –
documente oficiale
NATO**

NATO UNCLASSIFIED
APPROVED FOR PUBLIC DISCLOSURE

NATO SECRET

„REȚEAUA CARAMAN” EVALUĂRI PRELIMINARE

LIANA RADU

Agentii „rețelei Caraman” au dat Alianței Nord-Atlantice „cea mai puternică și costisitoare lovitură din istoria sa” – scria fostul adjunct al șefului Direcției de Informații Externe (D.I.E.) din cadrul Securității, Mihai Pacepa. Valoarea informativă a documentelor furnizate de această rețea a fost una redusă, erau materiale de arhivă susține Dumitru I. Dumitru, unul dintre șefii Direcției de Informații a Armatei (D.I.A.) de dinainte de 1989. Mihai Caraman, ofițer D.I.E., care a lucrat în cadrul Ambasadei României la Paris sub acoperirea de prim-secretar și consilier comercial, a fost unul dintre cei mai mari spioni ai Securității. Mihai Caraman era, de fapt, ofițer KGB și a fost decorat de sovietici pentru serviciile aduse.

Între acești doi poli pendulează aprecierile făcute până acum despre rezultatele rețelei de spionaj create de șeful rezidenturii D.I.E. din Paris, Mihai Caraman, la începutul anilor '60. Au fost recrutați agenți din cadrul NATO,

Ministerului de Externe și Ministerului Economiei și Finanțelor din Franța, Băncii Mondiale, Organizației pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Cei mai însemnați au fost funcționarii NATO Francis Roussilhe, șeful Secției Documentare Translatori, care avea acces, prin natura funcției, la aproape toate documentele NATO importante, Imre Nahit, înalt funcționar de naționalitate turcă, șef al controlului financiar la Cartierul General NATO de la Bruxelles, și Robert van der Vielle. Rețeaua s-a prăbușit în anul 1969, când Ion Iacobescu, ofițer D.I.E., care lucra sub acoperirea de secretar III al Misiunii române la UNESCO, a cerut azil politic oarecum surprinzător nu autorităților franceze, ci la Ambasada Marii Britanii de la Paris.

O primă carte despre această operațiune de spionaj a apărut în anul 1972. Cei doi autori francezi, Pierre Accoce și Daniel Pouget, au încercat, în Rețeaua Caraman. Cei 13 care au speriat NATO, să explice ceva ce

putea fi cu greu explicat: eșecul serviciilor de securitate franceze. Dintre abordările autorilor români, o mențiune specială se cuvine făcută pentru Cristian Troncotă, tocmai pentru că nu este tributar abordărilor partizane privind rolul jucat de diferitele ramuri ale Securității în susținerea regimului comunist din România.

În rândurile care urmează, vom prezenta în premieră în România documente oficiale declassificate în anul 2003, pe care le-am identificat în arhiva NATO. Este vorba despre un raport intitulat Evaluarea preliminară a daunelor militare produse ca urmare a breșei de securitate NATO detectate la 4 august 1969 (documentul IMSWM-205-69/01.09.1969) și despre stenograma informării prezentate de amiralul Poser, directorul adjunct al Diviziei Informații (Intelligence) din Statul Major Militar Internațional, la punctul trei al Ordinii de zi a reuniunii informale a Comitetului Militar NATO, din 20 septembrie 1969, la care au participat toate țările aliate, cu excepția Franței, reuniune condusă de președintele Comitetului, amiralul Sir Nigel Henderson, din Marea Britanie.

Avem astfel posibilitatea să aflăm, pentru prima oară nu din speculații și supoziții, ca până acum, ci din documente oficiale NATO, care a fost impactul activității „rețelei Caraman”.

Un singur lucru nu ne spun aceste documente: care a fost momentul exact când au aflat serviciile britanice și americane de informații despre activitățile rețelei și dacă au încercat să o utilizeze pentru ceea ce occidentalii numesc „deception”, iar la noi i se spune „intoxicarea adversarului”. În această privință, putem doar să cităm

din cartea de memorii a lui Raymond Garthoff, fost ambasador al Statelor Unite, apărută în anul 2001. „Nu pot să afirm că Statele Unite au condus vreodată operațiuni de dezinformare încununate de succes prin intermediul NATO, folosind canale multiple pentru a obține confirmări eronate. Totuși, pot să declar că noi am furnizat deseori informații adevărate aliaților noștri, fiind conștienți de faptul că ele vor ajunge, aproape sigur, să fie cunoscute la Moscova. Vreau să spun deci că noi am asigurat uneori informații de care eram siguri că vor ajunge în posesia spionajului sovietic, deoarece doream ca liderii sovietici să știe cât de mult știam noi sau ce planificam sau ne pregăteam să facem. Noi am înțeles, de asemenea, că liderii sovietici puneau un preț mult mai mare pe informații, în special pe materialele documentare autentice, dacă acestea erau obținute prin mijloace clandestine.”

Într-o lucrare publicată anterior, în 1994, cu titlul *Detente and Confrontation. American-Soviet relations from Nixon to Reagan* (Destindere și confruntare. Relațiile americano-sovietice de la Nixon la Reagan; de fapt, o ediție revizuită a volumului din 1985), Garthoff scria că, în timpul negocierilor începute în 1973, la Viena, privind reducerea efectivelor militare în Europa, sovieticii au mizat greșit pe faptul că NATO va accepta reduceri proporționale ale forțelor militare. Ei se bazau pe studii elaborate pentru Consiliul Nord-Atlantic la Bruxelles, în anii 1968-1969, documente care rămăseseră strict secrete, dar care nu fuseseră acceptate de NATO ca bază de discuții cu sovieticii. Acele studii fuseseră livrate de Imre Nahit Securității și de aici ajunseseră la sovietici.

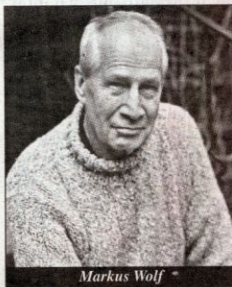
Raymond Garthoff, în prim-plan, la o reuniune organizată la Havana, în 2002, pentru a marca 40 ani de la criza rachetelor

Francezul Francis Roussilhe și turcul Imre Nahit au fost, potrivit generalului Mihai Pacepa, „două recrutări spectaculoase la Cartierul General NATO“. Ei au procurat „zeci de mii dintre cele mai sensibile documente militare occidentale, care erau transportate direct de la București la Moscova, cu zboruri militare speciale, și pentru care Kremlinul plătea cu monete de aur“.

Potrivit raportului de evaluare preliminară, „la data de 4 august 1969, domnul Francis Roussilhe, de naționalitate franceză, a fost arestat la Cartierul General NATO de la Evere [suburbie a orașului Bruxelles, unde se află Cartierul General – L.R.] și acuzat de transmiterea de informații clasificate NATO către autoritățile române. El era angajat la NATO de 17 ani și pe parcursul ultimilor 6 ani lucrase ca funcționar în Secția Documentare Translators“. În informarea amiralului Poser, se arată: „Interogatoriile luate de Serviciul de Securitate belgian, Serviciul de Securitate francez și Directoratul pentru Securitate al NATO indică faptul că el și-a început activitatea de spionaj cu aproximativ șase ani în urmă și că a fost foarte bine plătit pentru aceasta: Roussilhe a început prin a scoate afară documente, dar mai târziu a început să producă el însuși materialul de spionaj cerut, microfilmand personal documentele. Pentru a ne face o imagine în legătură cu amploarea ultimelor sale activități, menționez că el obișnuia să înmâneze săptămânal membrilor ambasadei [române – L.R.] până la șapte role de film, ceea ce înseamnă aproximativ 240 de pagini.“

La rândul său, ambasadorul Raymond Garthoff își amintea: „Pe timpul cât eram la Bruxelles [în perioada 1968-1970 a îndeplinit funcția de șef al Secțiunii politico-militare în cadrul Misiunii S.U.A. la NATO – L.R.], un cetățean turc, Imre Nahit, șeful departamentului financiar de la Cartierul General NATO, a fost în măsură să obțină multe documente din dosarele NATO, pe care le-a transmis agenților români care îl manevrau. Când a fost arestat

Markus Wolf

în septembrie 1968, el avea 1.440 de documente secrete NATO în servieta sa! Imre Nahit a fost condamnat în același an de un tribunal turc la 15 ani închisoare pentru spionaj în favoarea unei „puteri necunoscute.“

Cele două personaje au fost principalele „surse“ ale „rețelei Caraman“. Să vedem cum erau evaluate în cele două documente menționate la începutul articolului pagubele provocate Alianței Nord-Atlantice de activitatea lor. Primul dintre ele, în ordine cronologică, este *Evaluarea preliminară*.

„O evaluare completă a daunelor care se presupune că au fost cauzate de activitățile subversive ale lui Roussilhe

este întreprinsă de către Directoratul de Securitate al NATO, în cooperare cu investigațiile care sunt în prezent efectuate de Serviciul francez de Securitate [...]“

În acest stadiu, trebuie să se presupună că Roussilhe ar fi putut fi în poziția de a copia toate documentele clasificate NATO de la COSMIC TOP SECRET în jos, cu excepția documentelor clasificate ATOMAL [se referă la informațiile furnizate oficial către NATO de către S.U.A. și Marea Britanie privind armamentele lor nucleare – L.R.] și a Planurilor de Apărare de Urgență ale Comandanților Majori și Subordonați NATO [Comandanții Majori NATO comandanții comandamentelor strategice (regionale) ale NATO (de exemplu, SACEUR Comandantul Suprem al Forțelor Aliate din Europa); Comandanții Subordonați NATO comandanții comandamentelor din componerea comandamentelor regionale (strategice) ale NATO (de exemplu, CINCSOUTH Comandantul-șef al Forțelor Aliate din Europa de Sud) – L.R.]

Trebuie să se presupună că toate informațiile puse la dispoziția autorităților române vor fi fost, între altele, aduse și la cunoștința serviciului de informații sovietic.

Aceasta este, probabil, cea mai serioasă breșă de securitate care a fost detectată la NATO, dar nu este prima. Atunci când o privim în conexiune cu cele două cazuri de spionaj descoperite anterior la NATO (Paques [Georges Paques, înalt funcționar de naționalitate franceză, ce a

îndeplinit funcții importante în Ministerul francez al Apărării, iar în perioada octombrie 1962-octombrie 1963 a lucrat ca adjunct al șefului Serviciului de Presă al NATO; a furnizat informații secrete despre Franța și NATO spionajului sovietic, fiind arestat în octombrie 1963 și condamnat în 1964 de un tribunal francez la închisoare pe viață; a fost eliberat după numai șase ani de detenție, în 1970; nu a făcut parte din „rețeaua Caraman” – L.R.] și Imre), trebuie să se presupună că au fost compromise toate documentele militare și politice ale Alianței referitoare la politică, informații, comunicații, exerciții, pregătire, organizare și logistică, de pe parcursul a cel puțin ultimilor șase ani, inclusiv documentele Grupului de Planificare Nucleară (NPG/Nuclear Planning Group). Suplimentar, aria de compromitere ar putea include și subiecte care, deși sunt mai puțin sensibile, asigură un material de referință valoros, pe baza căruia se poate realiza o imagine a gândirii și solidarității Alianței.“

Raportul prezintă astfel efectele breșei de securitate produse: „Prin cazul de spionaj prezent și cele anterioare, țările din Pactul de la Varșovia vor fi fost în măsură să realizeze o imagine cuprinzătoare a structurii de forțe a NATO. Acest lucru trebuie avut în vedere de toți cei care au tangență cu filosofia și planificarea NATO. Anumite fapte care se referă la obiectivele, capacitățile și intențiile NATO trebuie să fie de acum extrem de clare liderilor Pactului de la Varșovia.“

Concluzia raportului era: „În timp ce se așteaptă încă rezultatele investigațiilor Serviciului de Securitate al NATO și al interogatoriilor autorităților franceze, daunele militare provocate de această breșă de securitate pot fi evaluate provizoriu ca fiind EXTREM DE GRAVE. Trebuie să se presupună că una sau mai multe, posibil chiar toate țările Pactului de la Varșovia, sunt acum sau chiar de mai mult timp la curent cu strategia NATO, evaluările de informații ale Alianței, compoziția și efectivele forțelor sale, procedurile de alertă și măsurile de pregătire pentru luptă, facilitățile de comunicații și frecvențele de lucru, stadiul de instruire al trupelor și eficacitatea combativă a acestora, planurile viitoare privind încadrarea și echiparea, sistemul logistic și conținutul unor studii de natură diversă. Mai mult, trebuie să se presupună din cele de mai sus că Pactul de la Varșovia va fi fost în măsură să realizeze un tablou cuprinzător al punctelor forte și slăbiciunilor existente în NATO și la nivelul structurilor de forțe naționale.“

Într-o anexă a raportului de evaluare preliminară se prezintă o listă orientativă a „celor mai sensibile documente care ar fi putut fi expuse, împreună cu o evaluare generală a probabilelor daune produse“. Această listă conține un număr de 75 de documente clasificate din categoriile Cosmic Top Secret (17 documente) și NATO Secret (58 de documente), de resortul următoarelor divizii din Statul Major Militar Inter-național: Divizia Informații

(Intelligence), Divizia Politică și Planificare, Divizia Logistică, Divizia Operații, Pregătire și Organizare, Divizia Comunicații și Electronică. Daunele punctuale produse ca urmare a compromiterii acestor documente sunt apreciate ca fiind, aproape în totalitate, grave și foarte grave. Vom enumera câteva dintre cele mai semnificative:

- 1) furnizarea de date Pactului de la Varșovia privind lacunele NATO în materie de informații (intelligence), metodele și sursele de colectare utilizate de Alianță, fiind posibilă chiar compromiterea acestor surse;
- 2) date privind Strategia NATO și măsurile de implementare a acesteia, evaluările situației militare de către Alianță și informațiile (intelligence) generale pe care acestea erau fundamentate, planificarea forțelor NATO și măsura în care acestea erau adecvate conceptului strategic;
- 3) date privind modul în care Alianța privea amenințările cu care era confruntată și forțele generale care erau planificate să le contracareze, inclusiv modul în care urma să fie utilizate Munițiile Nucleare pentru Demolări (Atomic Demolitions Munitions), fapt ce permitea, pe bază de simplă deducție, ca să fie verificate sau să devină evidente cele mai serioase slăbiciuni ale Alianței;
- 4) date privind infrastructura NATO, respectiv despre localizarea generală, dimensiunea și utilizarea instalațiilor militare vitale de genul Cartierelor Generale pentru război, bazelor de rachete, locurilor de depozitare a muniției speciale, centrelor de comunicații și instalațiilor pentru avertizarea

timpurie; 5) date privind slăbiciunile și limitările NATO în domeniul referitoare la interoperabilitate, comandă și control, avertizarea timpurie și procedurile de identificare amic-inamic (IFF), capabilitățile de război electronic.

Consecințele erau considerate la fel de grave și în cel de al doilea document, expunerea amiralului Poser. „Atunci când ne referim la o evaluare preliminară a daunelor militare, trebuie să ținem cont de faptul că Roussilhe, pe timpul serviciului său la NATO, a avut acces la multe documente. Totuși, daunele majore au fost produse pe parcursul ultimilor doi ani, în timp ce a lucrat ca șef al Secției Documentare Translatori. În această poziție, el a fost în măsură să ceară orice document care era deținut în cadrul secției sau înmănat temporar pentru traducere. În acest fel, fie că erau traduse sau nu, documentele erau disponibile lui Roussilhe în mod oficial. Când această foarte gravă breșă de securitate este privită în conexiune cu cazurile de spionaj anterioare, în special cu cazul Imre din 1968, trebuie să presupunem că aproape toate documentele politice și militare ale Alianței, pe parcursul a cel puțin ultimilor șase ani, au fost compromise.”

Amiralul Henderson a concluzionat, cu o iritare vizibilă: „În opinia mea, acest caz ne arată cât de important este să ținem cât mai aproape de noi toate planurile noastre sensibile, așa cum procedam în trecut. El întărește ceea ce noi am afirmat anterior, anume faptul că

Imre Nahit

nu dorim ca documentele ATOMAL, precum și documentele și planurile operaționale ale Comandanților NATO să fie disponibile la Cartierul General NATO de la Evere.”

Ambele documente dovedesc faptul că autoritățile NATO nu s-au îndoit nicio clipă că documentele sustrate de „rețeaua Caraman” aveau alt destinatar final decât spionajul sovietic. Referindu-se la activitățile desfășurate de serviciile de spionaj est-germane împotriva NATO, istoricul german Bernd Schäfer subliniază faptul că „aproape toate informațiile cu privire la NATO obținute de serviciile est-germane mergeau direct la Moscova”. În opinia acestuia, opinie pe care o împărtășim integral, „numai Uniunea Sovietică era capabilă să evalueze, interpreteze și să utilizeze informațiile conținute în aceste documente în vederea dezvoltării propriei strategii militare și perfecționării tehnologiilor militare atât acasă, cât și în întregul Tratat de la Varșovia”. Probabil că pentru România multe dintre documentele procurate de agenții „rețelei Caraman” nu erau intere-

sante (de exemplu, apărarea flancului nordic al NATO în Norvegia). Pentru sovietici însă, materialele sustrate de la NATO constituiau o adevărată delectare. După cum mărturisea fostul as al spionajului est-german Markus Wolf, șefii KGB-lui erau atât de emoționați de faptul că erau în măsură să citească aceleași documente ca și „generalii NATO”, încât doreau să vadă nu numai traducerea în limba rusă, ci și originalele în limba engleză.

Poate că aspectul cel mai surprinzător pentru cercetătorul care se apleacă asupra acestor documente NATO îl constituie latura pozitivă pe care o identifică autorii lor. Astfel, examinând documentele obținute prin intermediul „rețelei Caraman”, țările Tratatului de la Varșovia s-au putut convinge că NATO nu manifesta intenții agresive față de ele. Raportul de evaluare preliminară preciza: „Toate documentele clasificate NATO fac dovada faptului că scopul primar și unic al Alianței este acela de a proteja inviolabilitatea teritoriului NATO și de a asigura pacea în zona sa de interes. Ele demonstrează, de asemenea, că toate declarațiile publice ale demnitarilor politici și comandanților militari NATO sunt sincere și adevărate și în conformitate cu planurile și documentația secretă. Documentele clasificate nu dezvăluie niciun fel de intenții ascunse și demonstrează cu claritate că Alianța este o organizație pur defensivă, menită să apere societățile sale libere și democratice

On 4 August 1969 Mr. Don(?) Roussilhe, a French citizen, 40 years of age, was taken into custody by the Belgian Security Service on suspicion of espionage for the Rumanian authorities. He had been employed for 17 years in NATO as a clerk in various positions, most recently in the Translators' Documentation Section.

Detaliu din stenograma informării prezentate de amiralul Poser

împotriva agresiunii și opresiunii. Țările Pactului de la Varșovia trebuie să posede de acum o imagine completă a structurii de forțe a NATO, cu slăbiciunile și punctele ei forte. Abordarea democratică a problematicii cheltuielilor pentru apărare, tratarea ei atentă nu numai prin prisma raportului costuri/eficiență, ci și al tuturor cheltuielilor pentru apărare în ansamblu sunt bine cunoscute. De asemenea, tehnicile noastre de conducere și luare a deciziilor în colectiv vor fi fiind și ele cunoscute. Tot așa, vor fi fiind cunoscute și puterea democrațiilor, bazată pe dragostea naturală de libertate și independență, precum și pe voința și determinarea de a apăra aceste drepturi fundamentale. Un studiu comparativ al capabilităților de război convențional nu poate să nască niciun fel de frică privind o agresiune a NATO în viitorul previzibil. Se presupune că nu sunt cunoscute capabilitățile de război nuclear.

Cunoașterea, de acum dobândită, de către țările Pactului de la Varșovia a statutului posturii militare și politice a NATO trebuie să le facă extrem de clar acestora că Alianța nu este și nu a fost niciodată de natură agresivă."

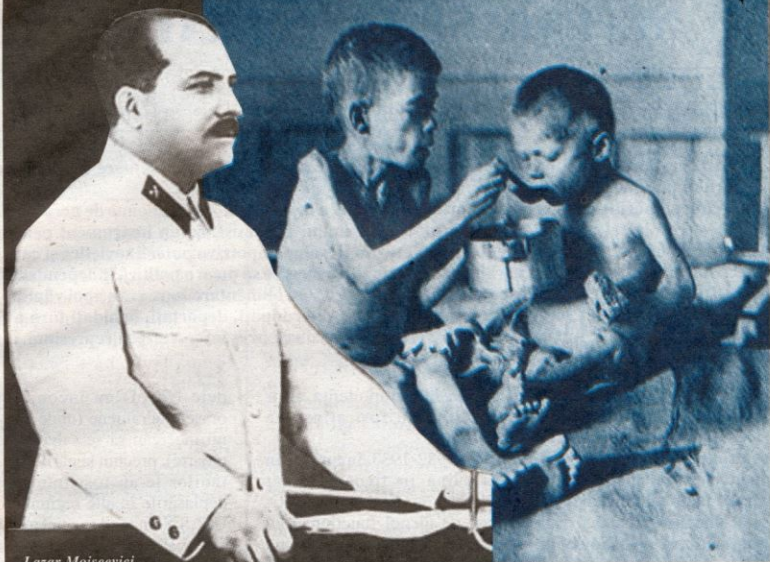
Concluzia este întărită și de ambasadorul Garthoff, în volumul de amintiri: „Am participat la ambele evaluări oficiale, efectuate de S.U.A. și NATO, ale daunelor produse, referitoare la natura și dimensiunea scurgerilor de informații și consecințele acestora. În cursul analizei materialelor transmise de Nahit, am fost izbit de faptul că deși, prin definiție, am fi preferat ca ele să nu ajungă în posesia Pactului de la Varșovia, documentele politice și militare compromise demonstau în mod clar, atât în mod individual cât și pe ansamblu, faptul că NATO planificase; într-adevăr, numai acțiuni defensive... Serviciile de spionaj sovietice acordau o mare atenție materialelor documentare și erau în măsură să le verifice încrucișat, nu numai în virtutea controlului asupra unui mare număr de agenți, dar și prin intermediul agențiilor de informații ale țărilor comuniste est-europene, care acționau nu numai în cadrul Cartierelor Generale NATO, dar și la nivelul guvernelor din cele mai multe, dacă nu din toate țările NATO. Ele aveau, astfel, un sistem foarte bun de confirmare încrucișată și din surse multiple a informațiilor și erau în măsură să creadă în ele."

Un lucru este, în general, acceptat de majoritatea istoricilor care au studiat ampla confruntare pe linie de informații (intelligence) din perioada Războiului Rece. Cantitatea și calitatea informațiilor cu privire la NATO obținute de agenții Blocului Sovietic începând cu sfârșitul anilor '60 au determinat Tratatul de la Varșovia să renunțe la planurile aventuroase de război împotriva Vestului concepute în anii '50 și '60 (*Magazin istoric*, nr. 10/1995). Mult mai buna cunoaștere a intențiilor și capabilităților reale ale NATO a permis Uniunii Sovietice să utilizeze, în timp, două modalități de abordare a confruntării Est-Vest: exploatarea slăbiciunilor NATO în scopul obținerii superiorității într-un anumit domeniu și, respectiv, conștientizarea puterii economice și militare a Vestului și încercarea de a găsi căi de acomodare și cooperare cu acesta.

Să înțelegem deci că Sam putea afirma că acțiunile „rețelei Caraman" au contribuit – în mod involuntar – la creșterea încrederii între Est și Vest și la prevenirea izbucnirii unui război „din eroare"? Este o ipoteză interesantă, care merită să fie aprofundată în viitor. ■

1932-1933

Lazar Moiseevici
Kaganovici

Victime ale Holodomorului

Ucraina este „grânarul Europei”. Și totuși, acum 75 de ani, ucrainenii mai ales cei de la țară au murit de foame. Nu au fost doar efectele foametei care a cuprins și bazinul Volgăi și zona Caucazului (mai ales Kazahstanul), rezultat al efortului de colectivizare cu forță impus de planul cincinal, spun istoricii ucraineni, ci o acțiune deliberată a autorităților comuniste, menită să lovească baza socială a rezistenței naționale, lumea satelor. O idee pe care Rusia o respinge, așa cum a respins multă vreme și ideea responsabilității pentru victimele de la Katyn (Magazin istoric, nr. 4/1997, 5/1999).

Peste procesul de colectivizare forțată s-au suprapus cel de represiune contra intelectualității și epurările în rândul comuniștilor ucraineni. Într-o scrisoare adresată lui Kaganovici, pe atunci conducător al Ucrainei sovietice, Stalin scria, în august 1932: „Dacă nu ne apucăm acum să îndreptăm situația din Ucraina, putem pierde Ucraina. Aveți în vedere că Pilsudski [conducătorul Poloniei] nu doarme, iar agentura lui în Ucraina este mult mai puternică decât crede Redens [Stanislav Redens, președintele GPU, predecesorul NKVD, din R.S.S. Ucraina] sau Kosior [Stanislav, de origine poloneză, era secretarul general al partidului comunist din Ucraina].” Peste ani, Hrușciiov spunea că Stalin se gândise să îi deporteze pe ucraineni, dar renunțase pentru că erau prea mulți.

Documente declassificate în anul 2006 arată că Ucraina a fost izolată, în vreme ce celorlalte regiuni afectate de foamete li s-a permis să primească ajutoare umanitare de urgență. Până acum, 20 de state au recunoscut foametea din 1932-1933 drept un act de genocid.

I-am solicitat Excelenței Sale domnul Markiyan Kulyk, ambasadorul Ucrainei la București, un text despre acțiunea de comemorare a victimelor care s-a desfășurat în acest an. Am adăugat câteva mărturii de atunci.

HOLODOMOR, TRAGEDIA NECUNOSCUTĂ A UCRAINEI

MARKIYAN KULYK,

Ambasadorul-Extraordinar și Plenipotențiar al Ucrainei în România

În acest an se împlinesc 75 de ani de la una dintre cele mai înfricoșătoare tragedii ale poporului ucrainean – Holodomor.

Holodomorul, adică genocidul prin înfometare, a luat viața a 7-10 milioane de ucraineni. El a fost rezultatul acțiunilor planificate ale regimului comunist, ca un instrument pentru eliminarea bazei sociale a rezistenței populare din Ucraina împotriva puterii sovietice și ca un avertisment pentru guvernul ucrainean sovietic să nu încerce să ducă o politică independentă.

Țăranilor le-au fost confiscate grânele și alte produse alimentare, care erau apoi vândute în alte țări, pe valută. Toți cei nemulțumiți au fost exterminați, deportați, lichidați fără a fi anchetați și judecați. În locul țăranilor ucraineni, asasinați prin înfometare și represiuni, au fost aduși alții, din alte republici sovietice.

În România, prea puțini oameni au cunoștință despre această pagină neagră din istoria țării vecine. Și acest fapt nu este de mirare, pentru că atât în timpul tragediei, cât și mai târziu, în întreaga existență a fostei Uniuni Sovietice, crima împotriva ucrainenilor a fost trecută sub tăcere și negată. S-a încercat să se prezinte Holodomorul ca pe „un concurs de împrejurări obiective și subiective”, o secetă care a cuprins mai multe teritorii ale U.R.S.S., o consecință a „deformărilor autorităților sovietice locale”.

Faptele mărturisesc altceva. Geografia secetei, asemenea celor ale altor cataclisme, nu poate fi strict corelată cu frontierele de stat. Să ne aducem aminte de inundațiile din Transcarpatia, din acest an. Apa a inundat locuințe, terenuri și drumuri pe ambele părți ale frontierei, nefăcând diferențe între satele locuite de ucraineni și cele ale românilor. În ceea ce privește Holodomorul din anii 1932-1933, teritoriile ucrainene

aflate în componența altor state nu au fost atinse de foamete.

În 1932-1933, în timp ce în Ucraina în fiecare minut mureau mii de oameni, fabricile de alcool funcționau cu toată capacitatea, prelucrând pâinea prețioasă în vodcă, iar guvernul sovietic vindea grânele și alte produse alimentare în mari cantități în străinătate.

În toamna anului 1932 și iarna lui 1933, când devenise evident că în Ucraina foametea face ravagii, puterea totalitară nu numai că n-a oprit depozitarea țăranilor de recolta lor, ci a concentrat toate forțele pentru izolarea zonelor ce îndurau foamea. Armata, tru-

pele NKVD au înconjurat orașele ucrainene (unde țăranii încercau să se salveze de moarte), precum și găurile. Țăranilor le-au fost interzise deplasările în alte regiuni ale U.R.S.S. În mod special a fost interzisă vânzarea tichetelor de călătorie. În fiecare minut mureau 17 oameni, iar pe parcursul anului au pierit un număr de oameni egal cu jumătate din populația de azi a României.

Tragedia Holodomorului rămâne și acum, după șapte decenii, o traumă psihologică pentru poporul nostru. Tocmai de aceea, Ucraina întreprinde măsuri

Nu sunt sigur că înțelegi ce se întâmplă aici. Între țărani și regimul nostru se dă o bătălie fără milă. Este o luptă pe viață și pe moarte. Anul acesta [1933] a fost un test al tăriei noastre și al rezistenței lor. A fost nevoie de foamete ca să le arătăm cine este stăpân aici. A costat milioane de vieți, dar sistemul colhozurilor va dăinui. Noi am câștigat războiul.

(Hataievici, secretarul Comitetului raional al partidului comunist din Dniepropetrovsk, către unul dintre cei 100.000 activiști aleși să impună colectivizarea)

Nu avem nici pâine, nici altceva să mâncăm. Tata este epuizat de foame și stă întins pe laviță, incapabil să se țină pe picioare. Mama a orbit de foame, nu mai vede nimic, așa că trebuie să o conduc când iese afară. Te rog, unchiule, ia-mă la Harkov, pentru că altfel o să mor și eu din cauza foamei. Te rog, ia-mă, te rog! Sunt încă tânără și vreau atât de mult să mai trăiesc. Aici voi muri cu siguranță, căci toți ceilalți sunt pe moarte.

(Scrisoarea trimisă de Zina unchiului ei, profesor la Universitatea din Harkov; acesta a primit scrisoarea odată cu vestea morții nepotei)

pentru restabilirea dreptății istorice și a denunțat la cel mai înalt nivel de stat actul de genocid comis împotriva poporului ucrainean. Printr-un decret al președintelui Ucrainei s-a hotărât comemorarea victimelor Holodomorului, iar Rada Supremă a Ucrainei a adoptat o lege, prin care Holodomorul este recunoscut ca act de genocid împotriva poporului ucrainean.

Noi nu facem acest lucru din dorință de răzbunare, nu învinuim pe cineva anume dintre statele actuale. Singurul lucru pe care îl dorim Ucraina este să arate lumii adevărul despre Holodomor, pentru a evita repetarea unor tragedii asemănătoare în viitor.

Pentru comemorarea mili-oanelor de victime nevinovate ale acestei tragedii s-a desfășurat Acțiunea Internațională „Lumânarea nestinsă”, inițiată de Congresul Mondial al Ucrainenilor și sprijinită de conducerea Ucrainei. Făclia simbolică „Ucraina ține minte, lumea recunoaște” a fost aprinsă la 6 aprilie 2008, în Australia, de unde a călătorit până la Kiev, traversând teritoriile a 33 de țări de pe toate continentele. În zilele de 24-28 septembrie 2008, focul nestins al memoriei, cu o

escortă de onoare și cu manifestări de comemorare, a parcurs Capitala României și teritoriile județelor unde locuiesc compact etnici ucraineni: Caraș-Severin, Timiș, Satu Mare, Maramureș, Suceava, Iași.

Etape românească a început cu Sfânta Liturghie și un parastas de pomenire a victimelor Holodomorului în Catedrala Patriarhiei Române. În piața din fața Catedralei, participanții au format cu lumânările aprinse o cruce simbolică în memoria milioanele de ucraineni morți din cauza Holodomorului.

Domnul Emil Constantinescu, președintele României între anii 1996-2000, a subliniat cu acel prilej că toate dictaturile cunoscute în istorie au avut o trăsătură comună:

Recolta [din 1932] a fost una medie, dar nimic nu lăsa să se întrevadă foametea din 1933. Strânsesem destule grâne ca să avem din ce trăi până la următoarea recoltă. Dar nu s-a întâmplat așa [...] Motivul a fost că părinții mei nu au intrat în colhoz. Pentru a forța astfel de țărani mijlocii să intre în colhoz, li s-a comunicat că trebuia să predea noi cote. Am făcut-o, dar s-au inventat sarcini noi, până ce nu am mai avut ce da. Păstrasem ceva grâu pentru familia noastră, de șase persoane, pentru a supraviețui peste iarnă. Dar echipe de „vdarniki” [muncitorii cei mai devotați ideilor bolșevice] colindau gospodăriile noastre și luau tot ce găseau [...] Din fericire, și recolta de cartofi a fost bună și o vreme am mai avut ce mânca. Dar în curând toată mâncarea s-a terminat și mama nu a mai avut ce pune în farfurie.”

(Pavlo Solodko, profesor de matematică pensionar)

disprețul față de viața oamenilor. „Holodomorul este o pagină sângeroasă în istoria poporului vecin, pe care românii ar trebui să o studieze cu toată atenția” – a spus academicianul Florin Constantiniu. Domnia sa împreună cu colegii din Academia Română au inițiat organizarea la București a unui seminar științific cu această temă.

In ajunul desfășurării în România a Acțiunii Internaționale „Lumânarea nestinsă”, numeroase organizații ale societății civile din România și-au exprimat solidaritatea cu cei care solicită recunoașterea internațională a Holodomorului ca genocid. Într-un comunicat difuzat, conducătorii a 12 organizații, printre care Solidaritatea Universitară, Fundația Română pentru Democrație, Asociația pentru Educație Cetățenească, Fundația pentru Progres, Institutul de Cooperare Regională și Prevenirea Conflitelor, Fundația Generația Europeană, Fundația Economidia, Forul Antitotalitar Creștin al Luptei Anticomuniste, Convenția Medicilor Democrați din România,

A venit de la raion un împuternicit și a comunicat pe un ton dur că în colhoz trebuie să intre toți, până la unul, și că indicațiile partidului nu se discută, ci se execută.

În sat au început mari necazuri. S-a luat grâul de la oameni. Primăvara următoare toți au muncit, ca de obicei, dar colhoznicilor nu le-au dat grâu pentru zilele-muncă. Zinovii a convocat conducerea colhozului și au hotărât să repartizeze colhoznicilor câte 800 grame de grâu pe ziua-muncă. Încă nu era foamete. Dar a venit un nou împuternicit, Sokira, care a declarat la o adunare că în sat ar fi mulți chiaburi și ei trebuie dezchiaburiți imediat și expulzați din sat. Dimineața următoare l-au găsit pe Zinovii Bondarenko înjunghiat. Lângă el era o hârtie: „Iertati-mă, oameni buni, n-am mai suportat să își bată joc de voi!“

(Povestire înregistrată de Opanas Vasilievici Doneț, născut în 1916, în regiunea Poltava)

Fundația Română pentru Cooperare Europeană, Consiliul Moral al Revoluției, au adresat Parlamentului României solicitarea ca acesta să se alăture celor 20 de organe legislative ale unor țări din lume care au recunoscut caracterul criminal al Holodomorului din anii 1932-1933.

Ucraina este recunoscută de guvernelor, parlamentelor, reprezentanților organizațiilor publice, cercurilor științifice și educaționale, celor care și-au mani-

festat solidaritatea cu poporul nostru. În data de 23 octombrie 2008, Parlamentul European a adoptat în unanimitate Rezoluția privind recunoașterea Holodomorului din anii 1932-1933 din Ucraina ca o crimă împotriva poporului ucrainean și împotriva umani-

tății. Cu un an înainte ne-a susținut Conferința Generală U.N.E.S.C.O., care a cerut ca toate informațiile de arhivă privind cele întâmplate în 1932-1933 să devină accesibile. Un impuls suplimentar de solidaritate și de susținere a fost primit prin difuzarea Declarației Comune a O.N.U. (7 noiembrie 2003) în legătură cu a 70-a aniversare a Marii foamete (Holodomorul) din Ucraina din 1932-1933. Aceste documente creează calea pentru restabilirea adevărului.

Noi nu avem intenția de a ne răfui cu trecutul. Dorim să se evite repetarea unor tragedii și crime asemănătoare și, prin eforturi comune internaționale, să ne aducem contribuția la validarea în lume a principiilor democratice ale respectării drepturilor și libertăților omului. ■

Vărul meu Serghei nu voia nici el să intre în colhoz. A venit la el o haită beată de cekiști. Pe Serghei, soția lui și cei cinci copii i-au urcat într-o căruță și i-au dus. Căruța au împins-o într-o răpă adâncă, plină de zăpadă „Odihniți-vă aici, dacă nu vă place puterea sovietică“. Acolo au murit toți, în afară de mamă, Maria.

Apoi și în casa noastră s-au năpustit activiștii beți. Au cotrobăit peste tot. Mama a ascuns în sân o jumătate de pâine, iar învățătorul Avramenko a găsit-o. Eu le spun: „Doar n-o să mâncați această pâine, da-ți-o înapoi“. El a început să urle la mine: „Chiaburii nu trebuie să trăiască pe lumea asta. Noi construim societatea proletarilor și țăranilor săraci. Scot eu din tine duhul de chiabur“. Și m-a bătut cumplit...

După asta tata s-a îmbolnăvit grav. A vândut boii, ultima noastră speranță, pentru a plăti impozitele, dar banii n-au fost suficienți. Autoritățile au luat totul și ne-au alungat din casă. Eu am plecat în regiunea Rostov. Când m-am întors acasă, mama zăcea moartă. Am plâns atât cât m-au ținut puterile.

(Povestirea lui Pavel Andreevici Kostenko, născut în 1919, satul Batki, regiunea Poltava)

Casetele din această pagină au fost reproduse din volumul *Cartea vieții în Ucraina*, Canada-Ucraina, 1993, semnată de Olesia Volea; fragmente apărute în revista *Novoe Vremea*, în 1998

Monument în amintirea victimelor Holodomorului, ridicat la Winnipeg, Canada

Continuăm incursiunea începută în numărul 11/2008 prin odiseea, tre-

cută și prezentă, a numelor purtate de ilustra familie transilvăneană.

FAMILIA HUNEDOREȘTENILOR DE LA NUME LA RĂNUME

Prof. univ. dr. IOAN-AUREL POP,
Membru corespondent al Academiei Române

La fel de problematic este și cognomenul de „Corvinus“, „Corvin“ sau „Corvinul“. Se știu câteva lucruri sigure în acest sens. Lăsăm deoparte ideea, lansată de Petrus Ransanus și reluată apoi de Antonius Bonfinius, conform căreia tatăl lui Matia s-ar fi născut în satul Corvinus, deoarece ea nu se bucură de credibilitate, fiind considerată o contrafacere în legătură cu propaganda menită să întărească descendența familiei din anticii Corvinești. Sursele contemporane din Ungaria și Transilvania nu menționează niciodată acest fapt. Este greu de crezut că doi străini, italieni, care nu au stat în Ungaria decât temporar și târziu, să fi știut mai bine decât localnicii unde se născuse tatăl regelui și de unde provenea familia sa!

Ajuns suveran celebru, Matia se mai lovea încă de invocarea ironică sau caustică a originilor sale modeste „valahe“, a faptului că era de-un neam cu numeroșii supuși „schismatici“, ceea ce l-a făcut să ia anumite măsuri. *Valachorum regulus* este titlul comun pe care Antonius Bonfinius (asupra căruia vom

reveni îl invocă, în anumite momente, deopotrivă pentru Matia și Ștefan cel Mare. Voit ofensator pentru Corvin acuzat de elita „de sânge“ maghiară că ar fi fost doar „un crăișor al românilor“ – titlul este măgulitor pentru Ștefan cel Mare, care își câștiga astfel și acum (la 1492) admirația cronicarului

defunctului rege pentru protejarea Ungariei prin oprirea tătarilor și otomanilor de a ataca Transilvania prin Moldova. *D'origine humile de progenie de Valacchia* (adică „de origine umilă, din strămoși din Țara Românească“) era formula (preluată de Stefano Magno) prin care birocrăția venețiană îl înregistra pe

Matia la urcarea pe tron (*Österreichische Nationalbibliothek, Viena, Codices, 6215, Ad annum 1457 [MV 1458], f. 6r*), conform zvonurilor culese de la fața locului. Iar împăratul romano-german Frederic al III-lea observa disprețuitor că Matia era *natus a Valachō patre* („născut din tată român“).

Ce știa sigur Bonfini

E drept că originea românească a regelui este pusă uneori în surse externe în context pozitiv (cum face, pe la 1475-1476, solul venețian Sebastiano Baduario, care-l laudă pe români, caracterizați ca fiind din neamul „serenismului rege“ Matia, pentru că au luptat mereu cu curaj contra turecilor, deopotrivă „alături de părintele său și de majestatea sa“), dar asta nu schimbă cu nimic percepția negativă din interiorul regatului. Se pare că nici regele nu făcea întotdeauna un secret din această origine stânjenitoare: potrivit mărturiei polonezului Varsevicius (Krzystoff Warszewiecki), de la finele secolului al XVI-lea, cu date luate de la autori din epoca lui Matia, suveranul de la Buda declara unor soli moldoveni (numiți de polonez „valahi“) ai lui Ștefan cel Mare, după ce aceștia își începuseră mesajul prin cuvintele românești: „Spune

Frederic al III-lea, rege al Germaniei din 1440 și împărat al Sfântului Imperiu Roman de neam german, din 1452 până în 1493

domnului nostru“ că, dacă așa le era graiul, nu mai avea nevoie de interpret. În izvoarele medievale poloneze, Moldova este numită adesea „Valahia“, iar poporul său este chemat „valah“. Pentru a se face distincția necesară, Țara Românească (cea denumită în mod curent „Valahia“ în alte medii) se cheamă tot la polonezi „Multana“, probabil o formă coruptă de la „Muntenia“. Ca și ungurii, polonezii îi numesc pe români cu un termen foarte apropiat celui uzitat pentru italieni, semn al

afirmării implicite a înrudirii celor două popoare. Nicolae Iorga credea că respingerea traducătorului de către Matia, la auzul celor trei cuvinte românești, putea să fie „un mijloc de a arăta că și acea limbă a strămoșilor săi, așa de asemenea cu latina, o înțelege“.

Nu este foarte clar dacă regele înțelegea româna numai pentru că era foarte apropiată de latină sau și pentru că era limba strămoșilor și a unei părți a supușilor săi. Consemnarea este însă, dincolo de orice dubiu, o dovadă a asemănării românei cu latina. Declarând însă, de față cu demnitarii Curții, că nu are nevoie de interpret, atunci când a auzit câteva cuvinte românești, marele om politic a alimentat și a confirmat cu siguranță rumorile despre descendența sa din români. Elita ungară știa, în general, că suveranul avea origini „umile, valahe“ și că zvonul despre descendența regelui din Sigismund de Luxemburg ținea mai mult de legendă, ca și ideea înrudirii cu dinastia princiară a Basarabilor din Țara Românească. Și oricum, chiar și „os domnesc“ sau princiar

fiind, înrudită cu o dinastie românească „schismatică“, ai cărei membri erau vasali ai regilor Ungariei, nu aducea cu sine automat în interior tocmai înaltul

Buda la 1493, miniatură din Cronica lui Schedel

prestigiu dorit de suveranul unei țări catolice precum Ungaria. Dar legătura evidentă a regelui cu românii (despre care se șoptea peste tot!), precum și prezența corbului cu inel în cioc din stema familiei erau două elemente importante, de la care se putea porni pentru „înnobilarea” suveranului.

Omul chemat s-o facă a fost secretarul și lectorul italian (născut la Ascoli) al reginei Beatrice, numit Antonio Bonfini (latinizat Antonius Bonfinius), acela care a scris (tocmai în contextul argumentării originii romane a regelui!) atât de expresiv despre latinitatea românilor: „Căci românii se trag din romani, ceea ce mărturisește până în timpul de-acum limba lor, care, deși se afla în mijlocul unor neamuri barbare atât de felurite, nu a putut fi răpusă... Încate sub valul de barbari, ele [coloniile și legiunile romane din Dacia – n.n.] totuși mai exală limba romană și, ca să nu o părească nicidecum, se împotrivesc cu atâta îndârjire, încât îi vezi că luptă nu atât pentru păstrarea neatinată a vieții cât a limbii.”

Pentru mulți străini, descendența cuiva din români nu putea să fie decât onorabilă și chiar plină de strălucire, din moment ce acești români (indiferent că erau din Transilvania și Ungaria sau din Țara Românească și

Bianca Sforza

Moldova) aveau două mari calități, în contextul epocii: 1) se trăgeau din marele și nobilul popor al romanilor și 2) luptau cu mult curaj pentru Creștinătate în cadrul cruciadei contra otomanilor. Or, Bonfini știa sigur că românii erau urmașii romanilor, că au luptat mereu în chip curajos ca să-și conserve identitatea și să-i respingă pe otomani și că regele Matia era de origine românească (pe linie paternă, adică pe linia care conta atunci).

Cine a purtat numele Corvin

De-aici nu a mai fost decât un pas până la construirea

unei genealogii credibile sau verosimile pentru rege, legată de o ilustră familie română. În fond, dacă românii se trăgeau din coloniile și legiunile romane, iar Matia era de neam român, el provenea fără doar și poate dintr-o anumită familie română. Din moment ce tatăl regelui era român, iar românii se trăgeau din romani cum știau și scriau toți umaniștii! nu originea romană trebuia inventată, ci doar găsită familia romană ilustră. Iar pentru aceasta exista și un indiciu prețios, anume corbul (*corvus*, *corvinus*) cu inel în cioc din stemă. Astfel, în octombrie 1486, pe masa regelui se afla deja volumul intitulat *De Corvine domus origine libellus* („Cartea despre originea Casei Corvinezilor”), în care se „demonstra” că neamul ilustrului rege Matia provenea din familia lui *Valerius Volusus* sau *Valerius Messala Corvinus*, un nobil roman cu ascendență mai veche decât Roma, ai cărui iluștri urmași ar fi ajuns la Dunăre și Carpați, unde s-au format românii.

Ideea că numele de *Corvinus* și asumarea originii romane a regelui provin numai din 1484 și că ar fi fost lansate tocmai atunci, brusc, în legătură exclusivă cu planul căsătoriei fiului lui Matia cu Bianca Sforza, nu au nicio susținere reală. Agitația în jurul numelui de *Corvinus* și al ilustrei ascendențe a Hunedoreștilor

Castelul Huniașilor, azi și într-o gravură de secol XIX (p. 31)

poate să fi servit și planurilor acestei alianțe matrimoniale, dar corbul din stemă (de la care pornește numele), ca și ideea originii romane a regelui, născut din tată român (=Olah), provenind din nobilii și îndepărtații romani, sunt realități mai vechi. Dacă momentul 1484 era atât de important, dacă era capital pentru rege, atunci de ce opusculul datorat lui Bonfinius a fost scris abia în 1486? De aceea, a susține că „regele Matia și-a asumat rudenția romană doar de dragul fiului său” este inexact! Dar că suveranul a folosit „rudenția romană” și pentru binele fiului său, pentru a-i asigura o viață strălucită și un tron, pentru crearea unei dinastii solide, este evident.

Firește, referirile ironice pe la colțuri despre originea modestă valahă, incertă, a regelui nu au putut fi oprite, dar, indicând pe romanii Valerii ca strămoși, Bonfini trezi bucuria mecenatului său încoronat și impune un nume peren în istorie. Tot Bonfini indică într-o ulterioară ipoteză și existența legendei despre originea lui Matia din regele Sigismund, legată și ea de prezența corbului în stema familiei. Astfel, în istoria sa dedicată ungarilor și terminată după moartea lui Matia (la 1496), istoricul italian include deopotrivă varianta originii în familia romană ilustră și pe cea a descendenței din Sigismund a măritului său patron. Știa și el, Bonfini, și știa și mulți alții că era vorba doar despre construcții ipotetice sau despre tra-

diții orale, dar ele s-au perpetuat.

Oricum, numele de Corvinus a rămas pentru posteritate, dar considerăm că el nu poate fi dat cu îndreptățire decât lui Matia și urmașilor săi, anume unicului său fiu, Ioan (mort în 1504) și unicului nepot masculin, Cristofor (mort în 1505). Firește, la rigoare, și nepoata lui Matia, Elisabeta, sora lui Cristofor, a fost tot Corvin, dar și viața ei s-a frânt prematur, la 1508, tot fără urmași. Prin urmare, a da numele de Corvin tatălui lui Matia reprezintă o eroare și o cale de a produce confuzii. Forma „Ioan Corvin” sau „Ioan Corvin de Hunedoara”, creată în epoca romantică și prezentă pe alocuri, încă din secolul al XIX-lea, și la unii mari istorici, precum G. Bariț, legată de numele eroului de la Belgrad și perpetuată până azi în anumite scrieri de popularizare, nu face decât să prelungească eroarea, adică un nume inexistent. Banul Severinului, voievodul Transilvaniei și comitele de

Timiș numit în tinerețe în surse *Johannes Olah*, adică „Ioan Românul”, nu a știut niciodată că l-ar fi chemat și *Corvinus*! În plus, numirea acestui mare cruciat „Ioan Corvin de Hunedoara” dă naștere unor confuzii, fiindcă nepotul său, unicul fiu al lui Matia, a fost chemat și s-a chemat pe sine exact în același fel.

Creații livrești

Chestiuni interesante se ridică și în legătură cu celelalte nume ale membrilor familiei lui Matia, pe linie paternă. Cele mai multe și mai sigure dintre ele, deși redată în formă coruptă, datorată latinei de cancelarie și necunoașterii limbii române de către scribul notar, sunt prezente în faimosul document de donație a posesiunii Hunedoara, datat la 18 octombrie 1409. Aici apar nominalizați *Voyk* sau *Woyk*, *filius Serbe* ori *Serba*, cu frații săi *Magas* și *Radul*, vărul lor *Radul* și fiul lui *Woyk*, anume *Iohannes*. Fiind vorba despre români, trebuie să presupunem că variantele în limba română ale acestor nume, imposibil de redat întocmai în limba latină, trebuie să fi fost Voicu, Șerbu sau Șerban, Mogoș, Radul și Ioan sau Iuon. Toate au corespondente și variante în epocă, între români, în alte documente latine, slavone etc. În documente latine din secolele XIV-XV, aceste nume apar sub forma Schereban, Schereb, Radul (la 1383), Mogos (la 1404), Moga Serban (la 1410), Sarban (la

1428) etc., în familii românești din zonele Sibiului, Banatului și Beiușului.

Cu alte cuvinte, străbunicul regelui Matia s-a numit Șerbu (Șerban), bunicul Voicu, unchiul Mogoș și Radul (de două ori), iar tatăl Ioan (Iuon). Numele de Radul, purtat de doi dintre membrii familiei, chiar și în redacția latină a documentului pomenit, este articulat cu articolul hotărât enclitic masculin *-l*, specific numai limbii române. Unchiul cu numele de Radul al copilului *Ioannes* a mai fost denumit și Ladislau, nume din calendarul catolic. Indiferent că este vorba despre o adaptare (nu o „traducere”, cum s-a spus în chip forțat!) a numelui inițial românesc de Radul, trecut prin varianta Ladul sau nu, numele de Ladislau purtat concomitent de același personaj care se chema și Radul nu este o excepție sau un unicat. În onomastica românească din Transilvania mai există destule exemple de personaje cu nume duble, unul tradițional românesc sau/și din calendarul bizantin și altul catolic, specific lumii elitare oficiale a Transilvaniei și Ungariei.

Voicu este numit în unele surse narrative (Bonfinius) și *Buthi* (apoi *Buth*, *Butho*), fără nicio explicație și fără ca istoricii ulteriori să fi găsit vreuna plauzibilă. E drept că în românește există formele But, Bute

Sigismund de Luxemburg, în viziunea pictorului Albrecht Dürer

sau Butea, ca nume atestate în epocă sau cu ceva mai târziu, în mai multe regiuni, din Maramureș până în Țara Făgărașului. Samuil Micu, după *Geografia* lui Sebastian Münster, zice: „Iar Ioan de Hunedoara a fost fiul românului But” (*Fuit autem Ioannes Hunyades Buti Valachi filius*), iar, după Iosif Benkő, tot el adaugă: „Ioan de Hunedoara sau Corvin alții îl

cheamă Huniadi, Laonic îl cheamă Honiat, turcii, după Leunclavius, Iancu – au fost fecior al unui boier (*Bojerii*), anume al lui But (*Buthi seu Buthonis*), pe care din Elisabeta Paleologa, din neamul împăraților bizantini, l-au născut”. Cele două forme creații livrești, imaginate sunt genitive singulare, primul după declinarea a II-a (dacă se presupune că forma de nominativ singular este *Buth*), iar celălalt după declinarea a III-a imparisilabică (dacă se presupune că forma de nominativ singular este *Butho*).

Nu valahi, ci Rumenos

Cum se vede, și aici elementele reale interferează cu cele fanteziste, preluate din sursele narrative. Apoi, Mike Sándor, în culegerea sa de genealogii, îl consideră pe unul dintre cei doi *Radul* frate cu Șerb (*Serbe*) – noțiunea latină de *frater patruelis* se poate traduce prin văr, dar și prin unchi după tată –, iar pe fiul lui Șerb îl numește *Vojk*

Buthi. Între frații lui Voicu, alături de *Radul* și *Maggoss*, la Mike apare și *Iarislau* *Vojk Csolnakosi* (adică Voicu Iarislau de Cinciș), nu întâmplător, fiindcă un anume Voicu de Cinciș este menționat într-adevăr ca *frater noster* de către guvernatorul

Transilvaniei la 1448. Numai că expresia era urmată de cuvântul *condivisionalis*, ceea ce înseamnă „frate de moșie” sau „frate copârtaș”.

Calitatea de frate copârtaș (devălmaș) nu presupune neapărat o înrudire de sânge, dar nici nu o exclude. Dimpotrivă, există destule cazuri de frați de moșie (condivizionali), care au înrudiri de sânge mai îndepărtate, în sensul că un strămoș comun a stăpânit în vechime posesiunea sau posesiunile respective, divizată/divizate ulterior în chip repetat (prin părți teoretice „nealese” pe teren) între moștenitori. În aceste cazuri, odată cu trecerea timpului, înrudirea de sânge s-a diminuat și apoi s-a pierdut. În legătură cu onomastica, este important faptul că tatăl acestui frate de moșie al guvernatorului (omonim al tatălui acestuia!) se chema Șerbu sau Șerban/Șorban (*Sorbe*), ca și bunicul înaltului personaj, iar un fiu al aceluiași frate copârtaș era botezat Ladul sau Ladislau, ca și unchiul Radul-Ladislau al aceluiași demnitar.

Tulburător este faptul că aceste nume de botez din familia Cincișenilor, comune cu cele din familia Hunedoreștilor anume Șerbu Voicu-Ladislau apar în aceeași succesiune ca și rudele lui Ioan de Hunedoara. Această onomastică identică, plus frăția de moșie, la care se adaugă elementele heraldice comune, fac din Cincișeni posibile rude hațegane de sânge ale Hunedoreștilor. Sunt trei argumente solide peste

Antonius Verancius

care nu se poate trece cu ușurință. Lăsăm aici la o parte fiindcă nu intră în tematica directă a studiului nostru celelalte înrudiri hațegane și hunedorene ale Hunedoreștilor, confirmările, daniile și înobilările masive făcute de Ioan de Hunedoara în aceeași regiune, ca și alte argumente serioase care probează originea geografică a familiei aflate în atenția noastră.

De altminteri, un bun cunoscător al istoriei Transilvaniei și al topografiei sale Antonius Wrancius sau Verancius (Verancsics) spune că românii din țara sau districtul Hațegului (*districtum Hazak*) obținuseră nobilitatea de la Ioan de Hunedoara, „originar de acolo” (*inde oriundi*). La fel face și Ioannes Lucius, în secolul al XVII-lea, când scrie că Ioan de Hunedoara provine dintre românii din Transilvania, din familia romană Corvina (*Ioannes quoque Huniades inter Valachos Transilvaniae natus ex Corvina Romana familia ortum ducere gloriabatur*). Lucius mai adaugă în același loc (în contextul

relevării originii românești a lui Ioan de Hunedoara) un lucru important despre români, anume acela că ei nu s-au chemat pe sine niciodată valahi, ci *Rumenos* (=rumâni), pentru că erau mândri de originea și de limba lor romană.

Unii istorici, începând cu Wertner M., au crezut chiar că-i descoperă și pe înaintașii hațegani mai îndepărtați ai Hunedoreștilor: într-un document de la 1 iunie 1360, emis la Hațeg, este menționat un cnez român numit Costea (*Koztha*), cu nepoții săi *Balata*, *Bay*, *Surs* et *Nan*, stăpânitori la Răchitova și Lunca. Ținând seama de redarea defectuoasă a numelor din acest document, s-a presupus că acel *Surs* ar putea fi identic cu *Surb*, *Serb* sau *Serbe*, tatăl lui Voicu, pomenit la 1409, odată cu dania Hunedorei.

Deși filiația aceasta s-ar potrivi și sub aspect cronologic, datele sunt prea nesigure pentru a putea formula o concluzie validă. Nicolae Densușianu scrie la 1890, după o informație luată din G. Fejér (*Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, XI/8, Buda, 1844, p. 492; idem, *Genus, incunabula et virtus Joannis Corvini de Huniade, regni Hungariae gubernatoris*, Buda 1844, p. 33), care o știa după mărturia lui Iosif Nalaczi, că Ludovic I, regele Ungariei, ar fi făcut și el o donație lui Voicu, la 1378, actual respectiv arzând însă întâmplător.

(Va urma)

ALBUM ISTORIC

*La 600 de ani de la atestarea Cernăuțiului –
printr-un hrisov al lui Alexandru cel Bun,
în care orașul era menționat alături de Iași –
colaboratorul nostru CORNELIU BEDA
a pus la dispoziția revistei, deci a cititorilor noștri,
câteva cărți poștale cu valoare istorică,
dovezi ale frumuseții capitalei Bucovinei*

Teatrul Național (cu statuia lui F. Schiller)

Piața Unirii cu strada „Regina Maria“

Strada „Regina Maria“ cu Monumentul ostașesc

*Monumentul Unirii din Piața Unirii, în fața Primăriei
(carte poștală circulantă în 1943)*

Strada „Regele Ferdinand I” (carte poștală circulantă în 1923)

Gara din Cernăuți (carte poștală emisă în 1924)

Palatul Cultural Național, început în 1937 de Societatea pentru Cultură și Literatură din Bucovina (carte poștală circulantă Cernăuți, 22 nov. 1943; București, 24 nov. 1943; cenzurată Cernăuți, cu nr. 16)

Gabriel de Broglie (născut la Versailles, la 21 aprilie 1931, într-o ilustră familie), al șaptelea cancelar al Institutului Franței (din noiembrie 2005), a fost ales în 2007 membru de onoare al Academiei Române. Este membru al Academiei de Științe Morale și Politice, din 1997, membru al Academiei Franceze, din 2001, ocupând fotoliul lui Alain Peyrefitte, și autor a numeroase lucrări istorice: *Histoire politique de la Revue des deux mondes de 1829 a 1979* (Istoria politică a Revue des deux mondes de la 1829 la 1979), *L'Orléanisme ou la ressource libérale de la France* (Orleanismul sau resursa liberală a Franței), *Une image vaut dix mille mots* (O imagine face cât zece mii de cuvinte), *Madame de Genlis, Guizot, XIX-e siècle, l'éclat et le déclin de la France* (Secolul al XIX-lea, strălucirea și declinul Franței), *Mac Mahon, Le droit d'auteur et l'Internet* (Dreptul de autor și Internetul) sunt doar câteva titluri.

A fost multă vreme înalt funcționar politic, respectiv, consilier tehnic în cabinetul ministrului Culturii, André Malraux, al ministrului Afacerilor Sociale, Maurice Schumann, al prim-ministrului Maurice Couve de Murville, director general al Radio France, președinte al Institutului național al audiovizualului și i s-au decernat numeroase decorații (între care Legiunea de Onoare) și premii academice (premiul Colbert etc.).

La 3 octombrie 2008, în Aula Academiei Române, Gabriel de Broglie și-a rostit cuvântul de recepție, structurat pe două axe: relațiile politice și culturale româno-franceze, de-a lungul vremii, și destinul instituției Academiei în veacul nostru. Academicianul francez a avut bunăvoința de a permite redacției noastre să preia, în limitele spațiului cu care ne-am obișnuit cititorii, o parte a discursului, cea consacrată racordării academiilor la societatea contemporană.

ACADEMIA ȘI LUMEA VEACULUI NOSTRU

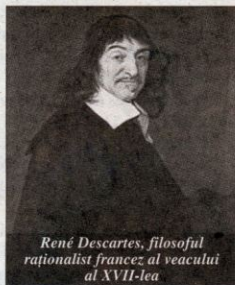
Academician GABRIEL de BROGLIE,
Cancelar al Institutului Franței

Ce este o academie în secolul al XXI-lea? Ce a fost în trecut o știm. În memoria noastră colectivă, în Europa, începând din Renaștere, cercetarea adevărului, a binelui comun și a frumuseții, urmărită de literați, de artiști și de savanți, sub conducerea prinților lor mecenai sau a unor despoți luminați, a fost izvorul unui progres con-

tinuu și fecund. În veacul al XVI-lea Despot Vodă, domnul Moldovei, fost student în medicină la Montpellier, a vrut să creeze o academie de erudiți la Curtea sa de la Suceava, dar fără succes.

Abia la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul lui XVIII s-au pus bazele Academiilor domnești de la București și Iași,

inspirate, fără nicio îndoială, din gândirea umanistă și a Luminilor. Academiiile au fost, în fiecare țară, vatra sau unul dintre creuzetele acestei stări de eferescență. Ele au furnizat cadrul unor schimburi, aprofundate și extinse la nivelul general al continentului nostru, sau o rețea de discuții, uneori de polemici, mai adesea de colaborare, ceea ce s-a putut caracteriza într-o formulă ce-și păstrează până astăzi valoarea: „un parlament al lumii savante”. Trăsăturile specifice acestei lumi

René Descartes, filosoful raționalist francez al secolului al XVII-lea

toate în comun, aceleași misiuni: memoria, transmiterea, cercetarea și creația.

În secolul al XXI-lea, a prezerva memoria, a privilegia transmiterea, cercetarea și creația, aceste vocații nu sunt depășite. Opinia publică manifestă un interes ce nu se dezmente pentru lucrările savante. Contemporanii noștri descoperă valoarea patrimoniului exact în momentul când resursele tradiționale pentru întreținerea lui se epuizează. Într-o epocă când atâtea resurse sunt supuse unor reevalări brutale – ca apa, aerul, marea, petrolul –, moștenirea trecutului este cea care apare ca o valoare stabilă de apărare.

Ca orice perioadă de răsturnări rapide iar noi am cunoscut multe asemenea perioade –, epoca noastră de ruptură încearcă să evite ruptura totală și să mențină vie o legătură de neînlocuit și amenințată, cea dintre ieri și azi, dintre tradiție și inovație.

Cu seriozitatea lor, cu soliditatea lor, cu discreția lor, academiiile pot concura la acest proces. Ele au supraviețuit cu bine multor tulburări, celor de mai

bine de două secole în Franța, celor din a doua jumătate a secolului al XX-lea în unele părți ale Europei. Cum am putea să nu evocăm acești 40 de ani de regim totalitar, pe care i-a cunoscut țara dumneavoastră și Academia sa? Academia a fost supusă „doctrinei marxist-leniniste și dictaturii roșii”; a urmat presiunea liderilor de atunci pentru a fi admiși fără drept și titlu în sânul ei. Paradoxul ar fi hilar, dacă nu ar fi dramatic. Rezistenței dumneavoastră i s-a răspuns cu farse și măsuri represive, între care cea de a interzice orice nouă alegere în Academie, începând din 1974... Mai bine de 100 de academicieni au fost înlăturați.

academice sunt aceleași în toate țările: excelența, drept cale de acces, independența, ca rațiune de a fi, și expertiza dezinteresată, ca utilitate socială.

În textele vechi se afirmă adesea că misiunea academiilor era „ilustrarea și perfecționarea științelor, artelor, literelor”. Astăzi, formula este supusă criticii. Ar merge mai bine să spunem că academiiile au, fiecare cu specificul ei, dar

În Vest, academiiile au cunoscut și ele atacuri, indiscutabil, mai puțin crude, dar reale, împotriva conservatorismului lor, erorilor lor, slăbiciunilor lor. Ele au supraviețuit ironiilor, care nu au încetat niciodată.

Dar, înainte de toate, ce este un academician în ziua de azi?

Academicienii nu sunt oameni bogați și nici mondeni. Nu sunt nici măcar oameni răi, cârcotași, cum au fost cazuri în trecut. Nu se intră în Institut ca să faci bani. Relațiile se dezvoltă într-un univers unde banii personali nu contează prea mult și unde resursele proprii ale academiilor s-au creat demult – a se citi nu au existat niciodată...

Se intră, dimpotrivă, pentru a sta pe propriile picioare, pentru a fi egalul unor personalități admirate, pe care ești interesat și chiar îți face mare plăcere să le întâlnești. „Suntem un popor de unici”, a scris Maurice Druon. Ar fi putut să adauge „și un popor de egali”.

Bineînțeles, a fi academician nu în-

În vremea Renasterii, Rafael a pictat Școala de la Atena (cu Platon și Aristotel în centrul imaginii), un simbol al ideii academice

seamnă același lucru pentru toți. Pentru marii universitari este prelungirea unei cariere ce a fost strălucitoare de la un cap la celălalt; există o filiație specială și strânsă între cele două instituții intelectuale, cele mai venerabile din fiecare țară. Pentru cercetătorii de 50 de ani este o plonjare într-o lume solemnă, pe care nu o cunoșteau înainte și pe care sunt fericiți să o descopere. Pentru artiști este obținerea notorietății, ca intrarea într-un club. Pentru demnitari, este un surplus de demnitate, întotdeauna regăsită.

Ce este academia pentru scriitori? Problema a agitat lumea literară în vremea întregului secol al XIX-lea și a fost rezolvată, în mod glorios, în primele trei sferturi ale veacului al XX-lea.

De aici și chestiunea mai generală: ce este o Academie în secolul a XXI-lea? Nu știm încă nimic în această privință, dar știm sub ce unghiuri se pune problema. Aș vrea să enumăr câteva.

Academiile și democrația: aici poate fi pusă în discuție problema legitimității lor. Academiile sunt prin ele însele excepții de la principiul general al egalității. Înțelepciunea, știința, talentul nu exclud faptul că pot apărea tensiuni între academii și actorii debaterii democratice, reprezentanți ai poporului și guvernanti. Ceea ce pot să spun pe acest subiect este că în Franța, oricât de descentralizată ar fi societatea, statul este cel care acordă academiilor recunoașterea cea mai solemnă. Tobele Gărzii republicane sunt o tradiție, nu numai de formă, ci care exprimă un real omagiu social.

Academiile și virtutea independenței: este însăși rațiunea lor de existență. Decretul de

Vasile Lupu, întemeietorul Academiei Domnești de la Trei Ierarhi

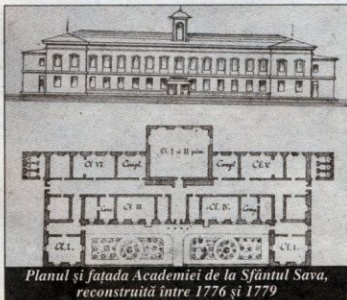
fondare a Academiei Române evoca „o societate intelectuală” reunind „reprezentanți eminenți ai limbii române de pretutindeni”, o societate liberă, autonomă, independentă, în raport cu „orice sistem guvernamental”, după spusele lui Ștefan Goleșcu din 1866, din timpul ședinței inaugurale. Iar independența nu avea să rezulte numai din text. Trebuia ca și statul să recunoască acest statut privilegiat. Academia dumneavoastră a contribuit la progresul României, la desăvârșirea statului român după Primul Război Mondial, până în 1948, când a fost „etaticizată”. Independența dumneavoastră a fost atunci compromisă cu prețul unei „dure epurări”. Ați încercat să evitați

ingerințele politicului (voința guvernului de a schimba ortografia, de a suprima domenii de cercetare, ca psihologia și sociologia). A trebuit să faceți față retragerii de către putere a unor fonduri ale bibliotecii dumneavoastră, respectiv, cărți și reviste publicate în perioada interbelică.

Decretul cu numărul 4 al guvernului, imediat după revoluția din decembrie 1989, a notificat renașterea Academiei, care a putut trece la noi alegeri, iar astăzi academicienii nou aleși reprezintă o parte importantă a efectivelor. Academia română își va găsi rolul de „consilier al națiunii”, independent de puterile publice, rol pe care l-a îndeplinit de la nașterea sa.

Trebuie însă ca academiile să dispună de *resursele* care le sunt necesare. Academia dumneavoastră este în prezent finanțată de stat și eu vă urez să obțineți restituirea bunurilor proprii, pe care ea le-a deținut înaintea „etaticizării”. Este vorba despre o dialectică, pentru că pericolele nu vin numai de la stat, ci și de la alte puteri, cele ale întreprinderilor și ale profesiei, cele ale media și opiniei publice. În Franța, ca și în România, media, mai exact marea presă, pare a nu prea ști cum să se raporteze la viața academică, la bogăția de reflecții care se vehiculează aici, jaloane puse astfel în viața democratică și intelectuală a țării.

Academiile și știința: toate academiile au o vocație savantă, de cercetare și chiar științifică. Este posibilă informarea științifică a academicienilor până la o vârstă înaintată sau înțelegerea de către ei a noilor situații? Și, mai grav, conexiunea disciplinelor este oare încă fecundă? Răspunsul este de două ori da. Evident, modelele lui

Planul și fațada Academiei de la Sfantul Sava, reconstruită între 1776 și 1779

Maurice Druon, autorul *Regilor blestemați* și membru al Academiei Franceze (din 1966)

Pico de la Mirandola și ale marilor umaniști ai secolului al XVII-lea, ca Descartes, sunt revoluate. Mari personalități, cu spirit universal, au știut în România să întrerupeză acest ideal academic. Academia română se remarcă în acest domeniu, ca și importante centre de cercetări fundamentale și cele peste 60 de institute afiliate.

Academiile și legislația: detașate de interese în cauză, academiile ar putea interveni în conceperea legilor, dar ele sunt rareori în situația de a o face. Derularea rigorilor și ritmul procedurilor permit foarte rar o intervenție savantă. Ceea ce este păcat. Parlamentul și nenumărații consilieri care concură la crearea legislației se mișcă adesea într-un cerc închis și nu consultă suficient academiile. De aceea caută instituția dumneavoastră să se pronunțe în chestiuni diverse ale societății românești, legate de cultură și de științe, de mediu, de stat și societate, de tradiții și de instituții. Am remarcat diferitele luări de poziție privind limba moldovenească, exploatarea

rea materiilor periculoase, ca cianura, distrugerea minelor de aur din regiunea Roșia Montana sau construcția unui edificiu ce riscă să desfigureze catedrala catolică din București.

Academiile și reformele: adaptarea structurilor și mentalităților la evoluțiile contemporane este din ce în ce mai mult opera specialiștilor, tehnicienilor. Pot stabili academiile diagnostice, pot face sinteze? Sunt ele destul de bine plasate pentru a concepe noile forme de organizare socială? Pentru tot ce privește învățământul, fără puțință de tăgadă, da. Pentru reformele din societate, ar fi util să adune opiniile luminate în ce privește problemele de etică, de morală, de violență, de criminalitate, de tineret, de apărare. Ceea ce ar putea pune

chestiuni redutabile, compoziția sociologică a academiilor, paritatea între bărbați și femeile de vârstă academi-cienilor.

Academiile și identitatea națională: problema prezintă două aspecte. Pe de o parte, în raport cu străinătatea: academiile acoperă o funcție de reprezentare și de schimburi, de pildă, prin alegerile de corespondenți străini (în mod sistematic, în domeniul științelor), prin relațiile bilaterale. Există rețele internaționale ale academiilor, mai ales în știință. Nu există suficiente legături între academiile europene, care au totuși cele mai mari similitudini între ele și multe de spus în subiect.

Pe de altă parte, academiile joacă un rol în conștiința fiecărei țări. Ele au în mod cert această vocație. O probează însuși numele lor. Institutul

Francez și Academiile de pe Quay de Conti, fiecare în maniera ei, joacă un rol de agent catalizator al identității franceze. Iar academiile naționale nu sunt singure. Academiile regionale sunt vii, active. Ele au păstrat vocația tradițională a societății savante

Sedință la Academia Română în anii '40

locale și își împart cu academiile naționale una și aceeași vocație.

Academiile și universitățile: poate că aici s-ar situa provocarea majoră a timpului nostru. Universitățile și academiile s-au născut din aceeași mișcare. O vreme, academiile au dominat lumea ideilor în înalta erudiție și în arte. Apoi vocația universităților s-a extins la toate disciplinele, cu precădere în cercetare. Ele cunosc în zilele noastre o considerabilă dezvoltare cantitativă. Două lumi, așadar, niciuna superioară celeilalte, care urmăresc scopuri comparabile, dar în condiții foarte diferite. Distanță și colaborare, concurență și complementaritate, cele două lumi trebuie să conviețuiască, nu să se specializeze una raportat la cealaltă, ci să se respecte reciproc, să admită o lege de dezvoltare autonomă a fiecăreia dintre ele și să-și cultive respectiva vocație proprie.

Academiile și limba: subiectul este la fel de vechi ca academiile. Dintotdeauna academiile au avut drept vocație slujirea limbii naționale, definirea regulilor și practicilor ei. A fost rațiunea de existență a primei structuri, de origine, a Academiei dumneavoastră.

Nicio academie nu renunță la misiunea de apărare și salvagardare a tuturor limbilor în jurul cărora s-au unit națiunile, care sunt vehiculele culturii pe teritoriile noastre și dincolo de ele și care constituie, prin plurilingvism, că-

Gabriel de Broglie și Pierre Messmer, fost prim-ministru al Franței (1972-1974), membru de onoare al Academiei Române din anul 2000

ruia îi suntem cu toții atașați, una dintre bogățiile constitutive ale Europei.

Academiile și mondializarea: este mult de când noile forme de schimburi și de informare s-au multiplicat odată cu presa, radioul și televiziunea. Astăzi, problema se pune nu să cedăm atracției acestei noi puteri, ci să evităm să dispară în acest ocean de mesaje fără ecou, comunicări fără conținut, să cercetăm care anume mediatizare convine academiilor pentru a se face înțelese,

care anume mijloace de expresie, altele decât ședințele solemne și marile discursuri, trebuie folosite pentru a exercita o atracție în jurul marilor spirite, al tuturor tipurilor de talente din timpul nostru, al tuturor categoriilor populației.

La ora când tradiții, obiceiuri și chiar instituții sunt inundate de asaltul mondializării și de criza profundă a educației, companiile savante își revendică calitatea de Academie, sinonimă, am spus-o deja, cu independența, excelența, expertiza dezințersată. Ele prezintă exemplul instituțiilor care se mențin, care se adaptează la modernitate, dar care nu reneagă nimic. Sunt atemporale, deci moderne. Ele ființează în mijlocul marilor exemple ale trecutului și al marilor probleme ale momentului.

Astfel apare ca ceva absolut natural ca academiile să fie date drept exemplu, pentru că ele chiar sunt un exemplu de identitate asigurată de ele însele, deschisă spre exterior, atât din punctul de vedere al limbii, cât și al operelor și al ideilor, întotdeauna favorabile schimbului, căci lucrările spiritului nu cunosc frontiere.

Este propriu spiritului academic să joace un rol de punte între culturi și să lupte pentru a face cunoscută universalitatea spiritului și forța gândirii independente. Este o vocație extraordinară. Și ea răspunde epocii noastre. ■

În românește de Florentina DOLGHIN

Hélène Carrère-d'Encausse, secretar perpetuu al Academiei Franceze, specialist în istoria Rusiei, de asemenea membră de onoare a Academiei de la București (2007)

OMUL CUVINTELOR

A plecat din această lume, de pe patul unui spital, colegul nostru Ioan Lăcustă. Viața lui au fost cuvintele, revistele, cărțile. Ion nu și-a iubit profesia, și-a venerat-o. A ales-o la 20 de ani și i-a dat următorii 40 din viața lui. Bolnav, suferea că nu mai poate merge zilnic la Biblioteca Academiei. I se părea straniu să nu citească acolo, să nu robotească la rubricile lui, să nu ceară dosare la Arhive, pe care să le conexeze lacom la cele de el știute din lumea istorică și literară, să nu zăbovească asupra comorii de fotografii din fondurile ce i se lăsau mereu descoperite.

Cu două ore înainte să plece definitiv întreba, abia strivind silabele, dacă i-am luat *România literară*. Ion a trăit exclusiv pentru (și va trăi prin) articolele și cărțile sale. Cele mai mari emoții i-au fost provocate de momentele ieșirii unei noi cărți sub semnătură proprie. Îl încerca atunci o mare spaimă, pe care uneori o mărturisea, alteori o îmbrăca în blazare afișată. Simțea că a fost lăsat să trăiască numai

pentru a scrie, că are un fel de misiune specială, de care trebuie să se achite responsabil. Și cu maximă seriozitate. Pentru că scrisul nu era o glumă, ci esența însăși a ființei lui.

Cititorii noștri îi vor asocia numele de rubrica „În București, acum 50 de ani”, pe care a construit-o – identificându-se adesea cu realitățile la care în ultimii ani el (sau ai lui) fusese parte – de „Invitație în lumea arhivelor”, de seria impresionantă de interviuri sau de „editorialele” de la pagina a patra, pe care le descoperea mereu, uimindu-ne prin modul cum rimau, atât de izbitor, cu România zilelor noastre.

De vineri 14 noiembrie 2008 Ion ne-a lăsat nouă partea lui de dragoste și grijă pentru revistă. A plecat senin sau, poate, vag încruntat, ca la trecerea unui gând antipatic, pe care ar fi vrut să-l alunge într-o clipă. ■

În urmă cu jumătate de secol, o tematică analizată predilect în școală era cea referitoare la relația omului cu natura înconjurătoare și cu cosmosul. Astăzi ea constituie o problemă majoră a lumii moderne, preocupată de efectele nocive, chiar distructive, ale tot mai acceleratei dezvoltări a tehnologiilor poluante. Mișcări

ecologiste, savanți îngrijorați, implicați în găsirea unor soluții tehnologice prin care să fie dirijat pozitiv destinul planetei, romantici refugiați în spații „curate” – în care se respiră și se mănâncă „cât mai natural” posibil țin de inițiativele frecvent

întâlnite în viața omului mileniului celui nou.

MARCOȘ PAȘA ȘI GERUL

SABINA ISPAS

● Cearta dintre sora Soarelui și cea a Vântului ● Baladă inspirată de fapte istorice concrete sau de experiența umană generală ● Atunci când atacă pe terenul forțelor naturale, neînfrântul comandant de oști este învins ● Este obligat să-și sacrifice propriile arme în încercarea de a scăpa cu viață

Îngrijorarea justificată a celor care privesc cu încordare la procesul degradării condițiilor naturale de viață pe pământ – inițiat și susținut, conștient sau nu, de om – se pare că poate fi regăsită în tradițiile populare. Recomandările și textele poetice prin care anumite evenimente erau transmise oamenilor spre învățare și educare conțin avertismente referitoare la efectele pe care le poate avea asupra omului și mediului înconjurător agresiunea nejustificată, declanșată asupra ceea ce gândirea magică, metaforică, simbolică considera a fi „expresii și reprezentări ale naturii” (citește mediului) și „forțelor” sau

autorităților prin care acționa ea. Aflăm în modelele tradiționale îndrumări referitoare la modul cum pot fi abordate elementele mediului ambiant, cum trebuie să li te adresezi, ce trebuie să faci în preajma lor.

Dealul Mohului, un cântec ritual interpretat cu ocazia secerișului, în urmă cu peste jumătate de secol, ne povestește despre „cearta” dintre surorile celor două forțe atmosferice, soarele și vântul. Ele își dispută întâietatea și autoritatea în funcție de relațiile pe care puternicii lor frați le au cu oamenii și de efectele acțiunilor lor asupra vieții și activității acestora: „Dealul Mohului, / Umbra snopului / Cine se umbrește? / Sora soarelui / Și cu-a vântului.

Ele se umbresc / Și se sfătuiesc: / Care sânt mai mari? / Sora soarelui / Zice că-i mai mare / Că frate-so-i soare. / Pe und-se ivește / Lumea încălzește. / Sora vântului / Zice că-i mai mare, / Că frate-so-i vânt. / Pe und-se ivește / Lumea-o răcorește. / Că vânt de n-ar fi, / Oameni-ar muri / Și vite-ar pieri. / Oamenii pe câmp / Și vitele-n jug” (Șoala, Valea Viilor, Sibiu, 1937).

Textul ritual este o exprimare versificată, cu funcție particulară, a motivului, atestat în tradițiile orale ale multor culturi, despre disputa dintre soare, vânt și ger. Cele trei forțe ale naturii vor să

afle de la omul care a trecut pe lângă ele și le-a salutat pentru care dintre ele a manifestat mai mult respect. Omul se pare că a preferat vântul, pentru că atunci când soarele dogorește, dacă vântul bate, omul se simte confortabil, iar când este ger, dacă nu bate vântul, este suportabil.

I primă învățătură transmisă de aceste texte – rituale sau nu, în versuri sau în proză este legată de respectul datorat de om elementelor ce sunt în afara autorității lui, pe care nu le poate stăpâni sau dirija, oricând și oricum.

Astăzi, când atitudinea față de tradiție și formele ei de exprimare pare a suferi transformări adânci – negare, ignorare, critică sau asumare, păstrare, înțelegere, reconversie –, credem că sunt utile un proces de actualizare a perspectivei noastre asupra mesajului transmis de textele folclorice tradiționale și o interpretare a acestora mai aproape de cerințele și informația contemporanilor noștri. Perenitatea și umanismul mesajelor tradiționale pot fi citite într-un alt cod, alături de cel cu care ne-a deprins tradiția.

În prima jumătate a secolului al XX-lea, atunci când problema istoricității folclorului și a implicării

D. Caracostea (în stânga), alături de C. Rădulescu-Motru și T. Capidan

evenimentului istoric în apariția sau dezvoltarea unui text literar poetic sau în proză era încă actuală, în folcloristica românească s-au consumat etapele unei dispute ce a marcat însăși evoluția disciplinei și pe unii dintre promotorii ei. Un cunoscut folclorist român, Petru Caraman, într-o documentată lu-

crare intitulată *Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români* (Anuarul Arhivei de folclor, I, Cluj, 1932, II, 1933), a căutat să demonstreze, cu argumente greu de egalat ca erudiție și diversitate, că o baladă „fantastică” din repertoriul românesc (conform clasificării lui A.I.I. Amzulescu), numită *Gerul*, *Cântecul Gerului*, *Cri-vățul*, *Cântecul lui Marcoș-Pașa* (*Buruiman*), *Marcu și Gerul* etc., a fost creată datorită impresiei puternice pe care a provocat-o distrugerea unei oștiri turcești ce atacase Polonia, ca urmare a gerurilor năprasnice de la sfârșitul lunii noiembrie 1498. În sprijinul ipotezei sale Petru

Caraman citează relațiile mai multor cronicari polonezi, între care: Matei de Mechovia, Johannis de Komorowo, Bernard Wapowski, Martin Bielski.

Dim. Caracostea, un alt erudit, cu preocupări materializate în lucrări de referință din domeniul teoretic al folcloristicii comparate și al istoriei

și criticii literare, răspunde printr-un ciclu de studii asupra baladei, publicate în mai multe numere din *Revista Fundațiilor Regale* (1941, 1943), între acestea fiind direct implicate în problematica istorismului cântecului epic cele intitulate *Balada zisă istorică*, *Metoda identificărilor în folclor* și *Balada Crivățului*. Spune el: „Creatorii baladei

Alegorie având ca temă conviețuirea noastră în armonie cu natura

noastre poporane n-au plecat de la întâmplări istorice, ci de la o experiență umană primitivă, de la o viziune poetică despre lume, pe care se cuvine s-o gustăm și s-o explicăm ca atare, deosebind ceea ce este românesc de ceea ce este general uman" Caracostea socotea „desfacerea de identificări istorice” o „piatră de hotar în interpretarea și adâncirea patrimoniului artistic” popular.

Problema istoricității textelor folclorice, în speță, a celor de baladă, a continuat să-i preocupe pe specialiștii români și, în 1979, A.I.I. Amzulescu a publicat în *Revista de etnografie și folclor* studiul *Marcu și Gerul. Epilog doljean într-o faimoasă controversă*, în care se arată favorabil viziunii mitologice. În 1998, Cornelia Călin, în lucrarea *România și otomanii în folclorul românesc*, identifică evenimentul istoric care ar fi generat apariția *Cântecului lui Marcoș Pașa* în bălălia pe care a purtat-o domnul moldovean Ștefan cel Mare și Sfânt împotriva otomanilor conduși de Malkoçoğlu, în localitatea Cătlăbuga, din Moldova, în 1485.

Subiectul baladei este următorul: un bătrân comandant de oști, Pașa Marcoș (Marcu, Malcoci, Burui-man), care a luptat în numeroase bătălii

Cronicarul polon Martin Bielski

din care a ieșit întotdeauna învingător, se duce „la fântâna Gerului” sau a Crivățului locul unde această putere atmosferică își are sălașul și îl provoacă la luptă. Gerul (sau Crivățul) primește provocarea și, în cadrul confruntării, se folosește de „arme” proprii, specifice: alternează căldura cu ploaia, vântul și temperatura foarte scăzută și îi ucide, prin înghețare, pe toți ostașii Pașei. Acesta caută zadarnic mijloace de apărare prin care oamenii să se protejeze de

efectele dezastruoase ale climei dezlănțuite. Singur Marcoș Pașa rămâne viu pentru a povesti mai departe oamenilor cele întâmplate, spre edificare și educare. Atunci când eroul își plătește cutezanța cu viața, trupul înghețat este păstrat astfel pentru a-i avertiza pe oameni asupra efectelor dezastruoase ale unor acte de bravură necugetate, care nu au justificare.

Desfășurarea evenimentelor din cântecul acesta epic se concentrează, în fapt, asupra confruntării

dintre două personaje cu identități și caracteristici total diferite. De o parte, se află un comandant de oști neînving în nici o bătălie purtată împotriva altor oameni, semeni de ai săi, sau alături de ei, până în momentul declanșării conflictului prezentat în baladă. El este numit când Marcoș, Malcoci, Marcu, Burui-man, când un Pașă bătrân care se duce „la fântâna Gerului”, un spațiu care iese de sub controlul uman – nu este un spațiu „prelucrat” cultural de om – și

acolo spune următoarele cuvinte: „Ieși Gerule, din fântână./Ca să mă luptez cu tine”; „Câte flori is pe caf-tan/Cu atâtea oști m-am bătut./M-am bătut, i-am biruit”.

Stampă dublă înfățișând scene din viața lui Alexandru mare împărat Machidoneanu, care au batut pe groaznicul Poru Indianul

De altă parte, alături de eroul luptător-soldat, textul baladei aduce în prim plan o reprezentare a forțelor atmosferice care „ia chip de om” se antropomorfizează atunci când discută sau intră în conflict cu Marcoș Pașa: „Iese Gerul din fântână/Cu doi sloi de gheață-n mână/Și din chică rouă-i pică/Și-i îngheață pe opincă”. În unele variante este subliniată necugetarea comandantului de oști care îl provoacă la luptă pe Ger în plină iarnă, „atunci când forța lui este deplină. În alte variante, atunci când lupta are loc în timpul verii, Gerul trebuie să „împrumute” câteva zile de la lunile de iarnă: decembrie (undrea), ianuarie (călindar) și februarie (făurar), actul acesta necostându-l nimic. Nu au de suferit nici energia cu care operează – suflă aer cald sau înghețat pe nări, face să cadă ploaia –, nici autoritatea sa față de cosmos sau oameni.

Deși Gerul este prezentat sub forma unui bătrân autoritar, nu putem deduce că aceasta este starea lui specifică și permanentă și nu putem să-i certificăm o singură formă de

„Pe und-se ivește/Lumea-o răcorește”, vers din Dealul Mohului, un cântec ritual interpretat cu ocazia secerișului, culele la Valea Viilor (imaginea de jos)

materializare sau corporalizare sub această înfățișare. Gerul sau Crivățul (vântul aducător de vreme rea, care bate dinspre răsărit în zonele de câmpie ale României, o altă formă pe care o îmbracă eroul neuman) are posibilități de mișcare în spațiul cosmic desface aripi și merge la Dumnezeu, căruia îi cere unele înlesniri, sau discută cu lunile geroase ale anului, cele care stau sub autoritatea lui. Le cere câteva zile purtătoare ale specificului lor climatic – cald, ploaie, vânt, ger – pentru a le folosi în confruntarea cu omul necugetat care l-a provocat la

împliniri Gerul pe teritoriul Pașei, nici ca reacție la o amenințare sau o atitudine dușmănoasă. Este mai degrabă o provocare la întrecere, o competiție inițiată de om autoritar social și conducător de armată, în care este atrasă o forță extraumană, Crivățul sau Gerul, numită în textul poetic „puterea lui Dumnezeu”. Privind critic atitudinea Pașei, am putea spune că el s-a lăsat orbit de numeroase succese avute în confruntări omenești, declanșate împotriva unor fapte asemănătoare lui, și a pierdut măsura atunci când a căutat un

luptă și, implicit, la o „întrecere de forță”.

Marcoș Pașa este un erou tragic, care vrea să-și depășească condiția umană, vrea să-și cunoască limitele și provoacă la întrecere un partener neuman. Declanșarea bătăliei nu este justificată nici ca răspuns la o invazie pe care să o fi

adversar cu ale cărui însușiri și geneză nu era compatibil.

Dintr-o altă perspectivă de analiză, eroul uman, bătrânul pașă Marcoș sau Marcu, se aseamănă cu acei căutători ai lumii moderne care se străduiesc să se apropie de feno-

menele naturale, cosmice, de esențele energiilor și structurile tuturor celor ce îl înconjoară pe om pentru a putea utiliza această lume de fenomene și, implicit, de forțe, în sprijinul și beneficiul omului sau, în alte circumstanțe, pentru a o exploata în folos propriu sau chiar împotriva altor semeni.

Marcoș Pașa caută să domine energiile cosmice controlate de Ger sau Crivăț prin puterea armelor, dublată de abilitatea spiritului inventiv uman: pentru a se apăra de puterea frigului recomandă ostașilor să facă foc din lemnele armelor, stâlpii corțurilor sau să-și spinteca caili și să se ascundă în coșurile golite de măruntăie ale animalelor ucise. Tehnica aceasta din urmă era cunoscută din Antichitate, iar cititorii cărților populare apocrifice, care au circulat mult în Evul Mediu târziu în zona central și sud-est europeană, cunoșteau practica din lectura romanului popular *Alexandria*, istoria vieții lui Alexandru Macedon. În felul acesta însuși comandantul oștirii își distruge capacitatea de luptă armele și mijloacele de transport.

Finalul baladei este cel care concentrează întreaga învățătură și justifică pas-

Din Cosmos, Soarele se vede încă limpede...

trarea anecdoticii în memoria colectivă, nu atât ca o istorie reală cutremurătoare, cât mai ales ca un avertisment adresat celor care vor să învingă energiile puterilor cosmice, fără a deține suficientă informație și fără a-și conștientiza limitele proprii fapturilor muritoare. Fie că întreaga oaste este ucisă prin îngheț, rămânând viu numai orgoliosul și necuge-tatul Pașă Marcoș, pentru a istorisi oamenilor cele întâmplate, astfel încât nici un alt om muritor să nu mai cuteze a se ridica împotriva energiilor cosmice și puterilor atmosferice. Fie și pașa este

spăimântătoarea experiență de a fi transformați în sloiuri de gheață, ei având datoria să povestească tuturor, spre edificare și învățare, tragica experiență a omului care vrea să se confrunte cu energiile neumane.

Ascultând sau citind balada despre lupta omului Marcoș Pașa cu Gerul sau Crivățul, contemporanul nostru s-ar putea gândi cu mai multă responsabilitate și îngrijorare ce se întâmplă dacă, dezvoltând prin puterea crea-tore a minții tehnologii și aparate sofisticate, nu pre-

judiciază, prin „efecte colaterale“, echilibrul planetei, care poate îngheța sau se poate aprinde și poate exploda, în funcție de tipul de energie pe care își propune să o declanșeze. ■

... în vreme ce în multe locuri pe Pământ este ascuns de poluare (Cubatão, Brazilia)

A fost odată ca niciodată

VINE MOȘUL NICOLAE...

Dr. GEORGETA ROȘU

Legende spun că Nicolae este al doilea sfânt pe care Dumnezeu l-a creat, înzestrându-l cu darul de a face minuni. El a trăit în vremea împăraților Dioclețian și Maximian la sfârșitul secolului al III-lea și începutul secolului al IV-lea.

Împreună cu arhanghelul Mihail îl străjuiește pe Domnul (Mihail la dreapta, Nicolae la stânga).

Se spune că Soarele a fost pus de Dumnezeu să lumineze pământul, dar văzând tot felul de oameni răi și plictisit de același drum pe care trebuia să-l facă, a încercat să fugă de pe bolta cerească. Atunci, Dumnezeu i-a numit paznici ai Soarelui pe Sf. Toader la Miazănoapte și pe Sf. Nicolae la Miazăzi. Și așa de la 6 decembrie Soarele e alungat de Sf. Nicolae spre Miazănoapte până la Sântoader, când acesta îl alungă spre Miazăzi.

Altă legendă povestește despre Sf. Nicolae ca fost corăbier și pescar... În timpul unei furtuni corabia s-a răsturnat și dintre toți pasagerii numai Nicolae a scăpat. Acesta s-a rugat cu multă credință pentru învierea celor pierduți în furtună și Dumnezeu l-a ascultat. Cei înviați au început să i se închine. Iar Dumnezeu avea să-l primească de atunci în Ceata Sfinților. Tot Sf. Nicolae ar fi împiedicat apele potopului să înec corabia lui Noe...

Sănnicoară (sau Sf. Nicolae) se sărbătorește pentru ajutor în vindecarea bolilor, mai ales a loviturilor. Gospodinele i se roagă pentru ajutor în familie și la treburile casnice, iar fetele de măritat pentru noroc în căsătorie.

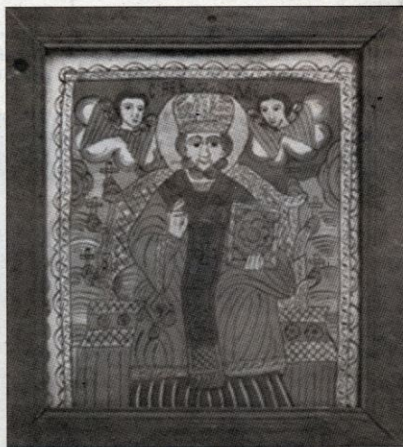
Este foarte cunoscută legenda după care două surori urma să fie căsătorite de tatăl lor, împotriva voinței acestora, cu doi bătrâni bogați pentru a scăpa familia de sărăcia cruntă în care trăiau. Auzindu-le rugăciunea și văzându-le cum se jeluiau, sfântul bun și drept a făcut o minune trimițându-i tatălui acestora două pungi cu galbeni. Astfel fetele au scăpat de căsătoriile pe care nu le doreau...

De Moș Nicolae se pun daruri (mai ales dulciuri) în pantofii copiilor care au fost cuminți. Cei neastâmpărați primesc o nuielușă...

Pe 7 decembrie, a doua zi de Sf. Nicolae, se fac parastase de pomenire pentru cei care au murit de moarte năprasnică (înecați, mâncați de animale sălbatice, dispăruți fără urmă).

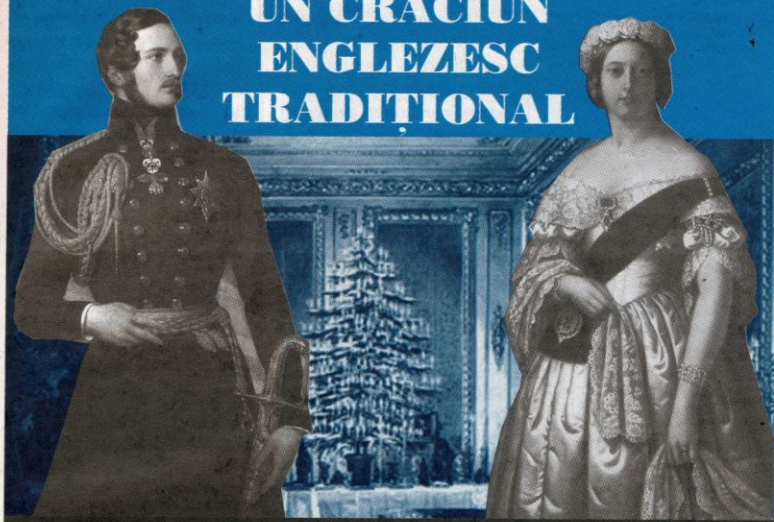
În iconografia populară, iconarii țărani au zugrăvit chipul sfântului ca pe al unui om bătrân, cu pletele și barba albe. În popor, se spune că atunci când ninge își scutură barba Sf. Nicolae.

Oamenii cred că o dată pe an, în noaptea de 5 spre 6 decembrie, Sf. Nicolae se arată lumii „în lumină strălucitoare, așezat la masă, în stânga Părintelui ceresc”. ■

UN CRĂCIUN ENGLEZESC TRADIȚIONAL

Bradul din 1850, de la Windsor, prințul consort Albert de Saxa-Coburg și Gotha și regina Victoria

THEO STĂNESCU-STANCIU

Peste tot în lume, sărbătoarea Crăciunului aduce cu sine fast și belșug, zâmbete și obiceiuri, care mai de care mai adânc înrădăcinate în istorie. Ai crede că sunt obiceiuri de când lumea, nepieritoare. Și, totuși, nu numai în epoca globalizării a existat pericolul pierderii unora dintre ele. Cazul Marii Britanii din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea poate sta mărturie.

Odată cu ascensiunea la putere a lui Oliver Cromwell (*Magazin istoric*, nr. 2/1977), la mijlocul veacului al XVII-lea, puritanii, denunțând rădăcinile păgâne ale uneia dintre cele mai importante sărbători creștine, Crăciunul, i-au interzis celebrarea. Nu mai erau permise nici fastul, nici distracția, poporul fiind obligat chiar să muncească în ziua de 25 decembrie.

După cum era de așteptat, unii britanici s-au ridicat în apărarea tradițiilor. Astfel, unul dintre primii „combatanți” poate fi considerat poetul William Winstanley (mort în 1698), cel care a devenit cunoscut chiar ca „omul care

a salvat Crăciunul”. Odată cu venirea pe tron a lui Carol al II-lea (1660), el a încercat să le reamintească contemporanilor vechile obiceiuri: deschiderea porților în zi de sărbătoare pentru rude și vecini; oferirea darurilor; mesele întinse; plăcinta cu prune; friptura de curcan!

Salvator de identitate națională

Ca sărbătoare a familiei, bunătații și generozității, Crăciunul a devenit, peste aproape două secole, una dintre cele mai atractive și

iubite sărbători naționale. Căutarea unor cât mai adânci rădăcini, raportarea la trecutul îndepărtat, la timpurile pline de serenitate și faimă cu predicție ale Angliei elizabetane au devenit cele mai agreate soluții. După cum observa și poetul și editorul scoțian Thomas K. Hervey (1799-1859), în a sa *Carte a Crăciunului*, publicată în 1836, „vechile festivaluri [...], atât de multe altădată [...], pot deveni antidoturi perfecte pentru spiritul rece și egoist care ne domină”.

Iar tradiționalele obiceiuri, precum cele ale aprinderii de

William Winstanley

luminări pentru a da strălucire și celor mai întunecate și reci zile de iarnă sau decorarea căminelor cu ramuri verzi de brad, preluate din veacul al XVI-lea, au devenit unele dintre cele mai îndrăgite și în noua epocă.

La rândul său, obiceiul colindatului (originar, se pare, din Italia secolului al XIII-lea) părea că intrase într-un con de umbră. Prea puțini mai cunoșteau versurile și melodiile ce răsunau altădată, umplând aerul cu atmosfera de sărbătoare. Mai ales membrii clasei de mijloc se temeau de pierderea îndrăgitelor cântece. Pentru a le salva de la uitare, prin 1820-1830, au început să apară numeroase culegeri, datorită cărora atât colindele medievale, cât și cele din veacul al XVIII-lea au reînviat. În plus, repertoriul s-a mărit, prin introducerea unor noi.

Adevărații „părinți” ai noului spirit de Crăciun pentru britanici trebuie să fie considerați regina Victoria (1837-1901) și prințul consort Albert

de Saxa-Coburg și Gotha. Odată cu intrarea în deceniul al cincilea al secolului al XIX-lea, Victoria a demonstrat un interes din ce în ce mai mare pentru celebrarea celei mai importante zile a iernii, înțelegând că sărbătoarea a spiritului familiei. Căminul plin de copii, de fericire conjugală, putea și trebuia să devină imaginea emblematică a regatului.

Detaliile Crăciunului petrecut la castelul Windsor au făcut repede înconjurul lumii, grație gazetelor care au tipărit nu numai descrieri, care mai de care mai strălucitoare, dar chiar și fotografii: familia regală în jurul bradului fastuos decorat.

Brăduți, cadouri și mese îmbelșugate

Este greșită însă ideea conform căreia cel care a adus efectiv obiceiul decorării bradului de Crăciun în insulă a fost prințul Albert. El fusese importat mult mai devreme, din spațiul germanic; probabil, odată cu căsătoria, în 1761, a regelui George al III-lea (1760-1820) cu prințesa Charlotte de Mecklenburg-Strelitz. Chiar și Victoria își amintea din copilărie de bradul ornat la castel, în 1833. Însă entuziasmul și adevărata sărbătoare a momentului le aparține tot cuplului Victoria-Albert. S-a mers chiar mai departe: în 1847, Albert a decorat el însuși bradul pentru copii – doi băieți și trei fete născuți până atunci.

Însă bradul anului 1848 avea să intre cu adevărat în istorie. Fotografia cuplului regal, avându-i în centru pe cei cinci copii (micuța Louise se născuse doar în martie acel an), atent urmăriți, din fundal, de bunică (Victoria de Saxa-Coburg-Saafeld), în jurul unui impozant brad, avea să fie publicată de *Illustrated London News* (Știrile ilustrate londoneze) și preluată apoi de cele mai importante ziare și reviste ale timpului. Ediția lui *The Times*, din 27 decembrie 1848, cuprindea, la rândul ei, o amplă descriere a momentului, insistând pe detalii – înălțimea bradului, modalitatea de ornare, bogatele coșulețe de la poale, pline de daruri, care mai de care mai atrăgătoare și viu colorate.

Devenise deja un obicei al familiei regale de a dăruii bucurie în acele zile, în special prin oferirea de brazi școlilor sau taberelor militare.

Alături de Victoria și Albert, un alt important promotor al revigorării sărbătorii Crăciunului a fost Charles Dickens, în special prin publicarea, în 1843, a nulei *A Christmas Carol* (Colind de Crăciun).

Cel mai important moment al zilei de 25 decembrie îl reprezenta și atunci, ca și astăzi, masa îmbelșugată, întinsă atât pentru familie, cât și pentru prieteni sau vecini. Pregătirile necesitau mult timp și cheltuieli serioase. Felurile preferate erau aceleași ca și cele pe care le putem găsi în zilele noastre în casele britanicilor: felul principal îl reprezenta vita (pentru locuitorii din nord), respectiv gâsca

(pentru cei din sud). Curcanul, cu toate că fusese adus de mai bine de trei secole în insulă, nu devenise încă un fel popular de mâncare, probabil și datorită prețului destul de ridicat (unul dintre personajele lui Dickens oferă un curcan pentru Crăciun, dovedind, astfel, că se găsea cu ușurință, dar prețul nu era totuși unul accesibil tuturor). Și nu era masă de Crăciun fără prăjitura tradițională (derivată din mult mai vechea *Ora douăsprezece*) și plăcinta de prune.

Bradul din 1848 al familiei regale

Un fel de mâncare democratic

Budinea de prune își are rădăcinile adânc ancorate în istoria engleză, având doi strămoși diferiți. Una dintre primele atestări se pare că ține de mijlocul veacului al XV-lea: stră-străbunica dulcelui atât de gustat astăzi nu era deloc o prăjitură... Din nevoia de a conserva carnea, atât de perisabilă, s-a descoperit că, punând-o, feliată, pe un platou, alături de fructe uscate, amestecul astfel obținut servea drept un conservant aproape

31 decembrie, miercuri [1897]

Pe un asemenea fundament de varză călită se întind acum la Crăciun curcanul sau găscă friptă, fala meselor burgheze. Tot acum se face mare consumație de carne de porc. În ziua de Ignat se execută în toată țara măcelul [indescifrabil] epicurian și se transformă cu totul, fără voia lor, în șunci, limbi afumate, cârnați, mușchi sau costite etc.

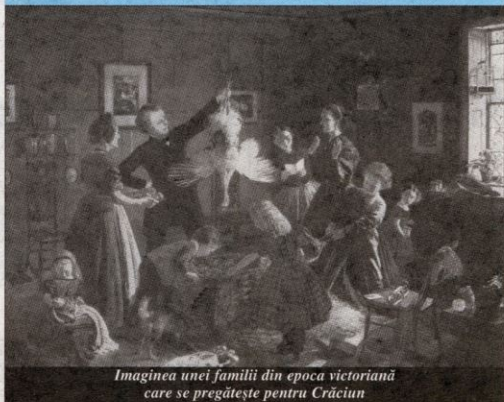
Printre obiceiurile care tind a se corupe la oraș, dar care cred că tot se mai țin, este urarea copiilor în revărsatul zorilor care preced Crăciunul. Cu glasurile lor tinere te deșteaptă din somn cu strigarea: „Bună dimineața la Moș Ajun! Ne dai? Ne dai ori nu ne dai?“ și așa adună de la casele primitoare mere, nuci, covrigi, stafide etc.

În ziua de Crăciun vin alți copii cu icoane, ca să capete câte un crețar. Se mai umblă încă până în Sfântul Ioan cu Vicleimul, care e un fel de mic teatru „Guignol“ ambulant; și cu Steaua, steaua luminoasă și frumoasă, făcută cu multe colțuri de hârtie transparentă, ornată cu multe culori, cu sfinți, Maica Domnului cu pruncul la mijloc și luminată cu câte un muc de lumânare pe din dos. Doi-trei copii o duc și o acompaniază cântând pe tonuri fragmente cam bisericesti [despre] istoria natalității.

În ajunul Anului Nou e mult zgomot prin curți și pe la porți. Vizitii (adică țigani și ștregari de prin mahala) vin de plesnesc din bice, făcând urare. Asemenea, bucătarii sunând din piulițe, asemenea alții fac zgomot ca un muget de bou, făcând să sune o piele întinsă pe vreun butoișă desfundat [buhai]. La Anul Nou e obicei a se trimite cunoscuților cărți de vizită cu felicitări, a se face vizită de cei mai mici personajilor importante în stat și a se da cadouri.

La Crăciun se face vizită numai rudelor mai mari. Și s-a luat obiceiul de la nemți a se găti câte un pom cu lumânările și diferite fleculețe atârinate de crăcile bradului pentru amuzarea copiilor.

(Iancu Cerkez, *Însemnări din viața mea*)

Imaginea unei familii din epoca victoriană care se pregătește pentru Crăciun

perfect. Iar... uriașa tartă putea hrăni lejer familia pentru o bună bucată de timp! Alături de acest destul de ciudat fel de mâncare, încă din vremurile române, se consuma o supă-cremă de carne și legume, la care, în îndelungatul proces de fierbere, se adăugau fructe uscate, zahăr și diverse condimente.

Dacă la început se consuma cu prilejul sărbătorii secerișului, de abia din 1830 a fost asociată cu celebrarea Crăciunului. Eliza Acton a fost prima care a denumit-o budinca de Crăciun, în cartea sa de bucate din 1845 – *Modern Cookery for Private Families* (Bucătăria modernă pentru familie).

Astăzi, aproape fiecare familie de englezi își are pro-

tradiții spun că, pentru noroc și prosperitate în anul care va veni, trebuie ascunse în budincă și monete de argint; pentru fericire – un os de pui în formă de V (iadeșul); pentru noroc – un ac de cusut de argint; sau o ancoră, simbol al reîntoarcerii acasă.

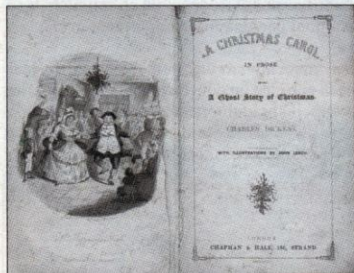
Atât de populară a devenit de atunci budinca de Crăciun, încât se spune că văzându-și primul născut, Charles, prințul Philip al Marii Britanii ar fi exclamat: „Doamne, ce seamănă cu o budincă de prune!”

Felicitări și bomboane surpriza

Aceeași jumătate a secolului al XIX-lea este și perioada de naștere a primelor felicitări de Crăciun. Într-unul dintre muzeele britanice, se află un astfel de cartonaș de felicitare, realizat de o firmă londoneză (Windsor and Pearce), ce datează din 1839 și cuprinde, pe o

parte, mesajul tipărit: „Crăciun fericit!”, iar, pe cealaltă, cu scris de mână: „Un Crăciun fericit pentru mama, 1839”.

Însă cu adevărat începutul pentru ilustrațiile comerciale de Crăciun se leagă de numele lui Sir Henry Cole, recunoscut în epocă pentru spiritul său inovator, dar și pentru avere, el fiind, printre altele, și cel care a modernizat sistemul poștal britanic, dar și primul director al Muzeului „Victoria and Albert”. În timpul liber, pasionat de obiectele decorative, deținea și un mic magazin de artă, situat pe una dintre cele mai importante artere comerciale londoneze. În 1843, i-a comandat unui artist local, John Calcott Horsley, realizarea unor cartonașe de felicitări, tocmai pentru a scăpa de corvoada scrisului atâtor mesaje de Crăciun. Prima felicitare realizată în acest scop putea servi pentru ambele sărbători ale iernii, purtând mesajul: „Crăciun fericit și un An Nou pe măsură!”, alături de chipurile unei familii fericite, în centru, iar, pe lateral, două scene ce reprezentau hrănirea unui flămând, respectiv, oferirea de

pria rețetă după care prepară tradiționala budincă, la care prunele au început să fie din ce în ce mai des înlocuite cu alte fructe.

În trecut, prăjitura era realizată duminică, cu cinci săptămâni înainte de Crăciun, în ziua special denumită *Sri-rup Sunday* (Duminica amestecului), iar fiecare membru al familiei (sau, cel puțin fiecare copil) trebuia să participe. Alte

A Christmas Carol și o ilustrație din volum

haine pentru un sărac. Din cele 1.000 de felicitări inițiale (ce s-au vândut la prețul de 1 șiling bucata), s-au mai păstrat până astăzi 12, aflate în colecții private.

Afacerea a trecut Oceanul, fiind preluată și de atelierul unui german, Louis Prang, ce a început să vândă, în 1874, astfel de felicitări, în Roxbury, Massachusetts. Zece ani mai târziu, magazinul său avea să vândă mai bine de 5 milioane de felicitări pe an!

Tot din aceeași perioadă, au apărut și foarte popularele în Anglia de astăzi bomboane surpriză, înfășurate în hârtie colorată. Ideea i-a venit, prin 1847, unui manufacturier londonez, Tom Smith, care, după o vizită la Paris, s-a

Sir Henry Cole

gândit să producă o astfel de jucărie dulce, compusă din două bomboane, ambalate în două bucăți de hârtie răsucită. Odată cu trecerea timpului, Smith și-a diversificat surprizele conținute de bom-

boane, prin introducerea fie a unor mici poezioare (și, cum, de regulă, dulciurile erau cumpărate de bărbați pentru femei, adesea era vorba de poezii de dragoste) sau mici daruri. Dacă, inițial, invenția a purtat numele de *Cosaque* (cazac, în traducere), a fost repede înlocuită de mai reprezentativul *cracker*. Câțiva ani mai târziu, a adăugat dulciurilor sale și efectul de pocnitoare: respectiv, atunci când tragi de o parte a hârtiei, să se producă un mic păcănit. La moartea tatălui, afacerea a fost preluată de cei doi fii, care au introdus, prin 1900, și coroana de hârtie în conținutul bomboanei surpriză; iar, din 1930 micile poezii de dragoste au fost înlocuite cu glume sau ghicitori. ■

De la 1 Octombrie
FACEM ISTORIE
 Revista "Magazin Istoric"
 se aude la
www.Radiolynx.ro

REGINA MARIA – FOSTUL PRINCEPE CAROL. CORESPONDENȚĂ DIN PERIOADA REGENȚEI

MIHAELA CRISTINA VERZEA,
Muzeul Național de Istorie a României

Scrisorile existente în fondurile „Regele Carol II. Personale” și fondul „Regina Maria. Corespondența de familie”, aflate la Arhivele Naționale ale României, conțin informații care permit reconstituirea relației dintre regina Maria și fostul principe moștenitor Carol. I-am definit plecând de la calitățile lor oficiale, întrucât consider că, dincolo de relația mamă-fiu, au existat de o parte și de alta interese care au făcut imposibilă stabilirea unei relații sincere între cei doi. Poate avem mai multă înțelegere pentru regina Maria. Ea nu putea să-și ierte fiul cu ușurință, cel care greșise a doua oară într-un mod atât de grav. O primă recidivă a principelui Carol s-a consumat la 31 august 1918, atunci când acesta s-a căsătorit în secret la Odessa cu Ioana Maria Valentina Lambrino (Zizi Lambrino), renunțând în scris la drepturile sale de moștenitor al tronului. După multe discuții, Carol a fost convins să accepte desfacerea căsătoriei, hotărârea Tribunalului Ilfov din 8 ianuarie 1919 consfințind acest fapt.

Evident, parcurgerea celor aproximativ 40 de scrisori permite și creionarea altor realități, evenimente care s-au petrecut pe parcursul celor trei ani. Am urmărit, așadar, pe lângă evoluția relației dintre regina Maria și Carol, și chestiunile de ordin politic, ce, indubitabil, au influențat-o, problema moștenirii regelui Ferdinand, atmosfera familială, legăturile dintre membrii familiei regale. Nu în ultimul rând, se conturează pasiunile celor două personaje: grădinăritul în mod special pentru regină, colecționarea de timbre, golful, vânătoarea, în cazul lui Carol.

Prințul Carol și soția sa Elena

Totul începe în decembrie 1925, atunci când Carol renunță pentru a doua oară la tronul României, ceea ce declanșează „criza dinastică”. Ministrul Casei Regale, Constantin Hiott, însărcinat cu readucerea lui Carol în țară, se va înăpăia cu actul de renunțare la tron, act în care principele declara: „Renunț în mod irevocabil la toate drepturile, titlurile și prerogativele de care în virtutea Constituției și statutului Familiei Regale m-am bucurat până azi ca Principe Moștenitor al României și ca membru al familiei Domnitoare”. Renunța, de asemenea, fă drepturile care îi reveneau conform legii asupra fiului său Mihai și asupra averii lui, obligându-se să nu se întorcă în țară timp de zece ani, iar după expirarea acestui termen, să nu revină fără acceptul suveranilor.

In consecință, regele Ferdinand a convocat un Consiliu de Coroană la 31 decembrie 1925, care a stabilit întrunirea Reprezentanței Naționale pentru luni, 4 ianuarie 1926. Regele avea acceptul liderilor politici în privința numirii principelui Mihai ca moștenitor al tronului. Astfel, Parlamentul a adoptat legea privind proclamarea lui Mihai ca principe moștenitor al tronului României, respectiv legea privind înființarea Regenței (pentru cazul în care se producea decesul regelui Ferdinand), ceea ce, de altfel, s-a și întâmplat.

La 20 iulie 1927 era anunțată moartea celui care fusese încoronat regele tuturor românilor, Regenta, în componența căreia intrau principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și Gheorghe Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, a depus

jurământul de credință în fața regelui minor. Guvernul Ion I.C. Brătianu a luat măsuri stricte pentru împiedicarea oricărei acțiuni de subminare a actului de la 4 ianuarie 1926, ceea ce însă nu a stopat dezvoltarea unui curent procarlist, ai cărui principali adepți au fost adversarii politici ai liberalilor, proaspăt constituitii național-tărăniști. Cinci zile mai târziu, Proclamația Înaltei Regențe stabilea că se va crea un cadru adecvat desfășurării domniei regelui Mihai. În realitate, din cauza vârstei, Carol s-a aflat la dispoziția Regenței, ai cărei membri erau ei înșiși contestați. Stabilitatea acestei instituții era privită cu multă rezervă de adversarii politici.

Foarte pe scurt, acestea au fost evenimentele care au marcat următorii trei ani și care au inspirat corespondența dintre Regină și fostul principe moștenitor. Poate ar fi de menționat și faptul că liberalii se temeau atât de mult de revenirea lui Carol, încât ministrul de Interne, I.Gh. Duca, a elaborat, la sugestia lui Brătianu, un document intitulat „Instrucțiuni permanente în vederea unei eventuale reînțoarceri clandestine în țară a fostului principe Carol”. Documentul preciza că în cazul depistării lui Carol la graniță, acestuia i se interzicea intrarea în țară. Dacă era găsit în interiorul țării, trebuia arestat și dus de urgență la București, în caz de refuz fiind indicat arestul cu forță și chiar uzul de armă.

Temerile guvernanților erau justificate, căci fostul principe, imediat după moartea lui Ferdinand, și-a declarat public

Zizi Lambrino cu Mircea

dorința de a reveni pe tronul României.

Corespondența debutează cu o serie de scrisori care conturează situația lui Carol și poziția mamei față de acțiunile fiului ei. Tonul scrisorilor este unul de reproș, de dezamăgire, al unei mame rănite în adâncul sufletului. La 4 iulie 1927, cu două săptămâni înainte de moartea lui Ferdinand, regina îi scria lui Carol că niciodată nu i se va ierta ceea ce făcuse. „Sunt atât de multe vesti teribile de spus, atâta tristețe în bietul și bătrânul meu suflet, încât cu greu știu cum să mă remontez pentru a putea vorbi [...] Nu îți dai seama că nu există îndreptare în ceea ce ai făcut, tronurile nu pot fi deținute, cedate și apoi reluate, precum un loc în guvern nu există cedare și revenire. Prima ta dezertare a putut fi privită drept o nebulie a tinereții, dar a doua oară erai un om în toată firea, care avusese deja o experiență, căruia i s-a acordat o a doua șansă, dar pe care a aruncat-o

Regina Maria și principesele Elisabeta, Marioara, Ileana

de la el a treia șansă nu îți va fi oferită, bietul meu! Știu că sunt mulți care ajung la tine și îți promit că, dacă vei fi de partea lor, te vor readuce pe tron... Dar nu există cale de întoarcere, aici este tragedia nimeni nu mai poate azi să desfacă ceea ce tu ai făcut... Lasă deoparte toată neîncrederea și nemulțumirile care există între noi, uită că sunt Regina care trebuie să fie neclintită în acea unică problemă a revenirii tale ca și Rege și lasă-mă să te ajut în orice altă privință... Ce ambiții ai? În vremurile de demult eu eram cel mai mare ajutor al tău, în zilele în care erai doar un băiețel... De când ai devenit imoral și incapabil să distingi binele de rău, după ce ai fost la școala lui Zizi și ai învățat să disprețuiești tot ceea ce fusese sacru și drag, casa, părinții, țara, datoria, legăturile de familie în acel moment m-ai alungat din viața ta și din planurile tale“.

Paragraful care urmează exprimă o durere covârșitoare, este foarte emoționant prin sinceritatea tonului. „[...] Ai iubit vreodată pe

vreunul dintre noi? Zilele pe care le-am crezut de fericire și înțelegere profundă au fost zile în care m-ai înșelat? Nu am fost niciodată pentru tine decât o utilitate? Cineva care avea mereu dreptate atât timp cât putea să ceară favori pentru tine, să obțină ceea ce-ți doreai tu? Vezi eu, mama ta, nu te mai cunosc. Dar te-am cunoscut vreodată? Este cruda întrebare pe care mi-o tot repet. Totul pare atât de ciudat, de imposibil și

totuși ai fost fiul meu, eu te-am adus pe lume, ai fost toată speranța mea, toată credința mea! Nu fi meschin, nu încerca să te convingi că ești persecutat sau neînțeles. Ai avut o șansă glorioasă, pe care puțini o au în viață, ai aruncat-o departe, ți-ai bătut joc de ea și de sufletele noastre.“

O altă scrisoare, datată tot 4 iulie 1927 și expediată de la Peleş, oferă detalii legate în principal de starea sănătății regelui Ferdinand și de situația celorlalți membri ai familiei regale. Suferind de un cancer de intestin gros, tatăl lui Carol, „Papa“, cum este cel mai adesea numit în epistole, se afla într-o stare gravă. Emisarul scrisorii era generalul Baliff, ministrul Casei Regale, însărcinat și să vorbească fostului principe. Alegerea nu era întâmplătoare, întrucât regina știa că el era cel cu care Carol prefera să discute, Baliff fiind întotdeauna fidel ambelor părți.

După întoarcerea reginei Maria din America, „viața a fost tristă“ din cauza sănătății lui Ferdinand. În timpul curii cu radium, regele a contractat o gripă, ceea ce a făcut impo-

sibilă ameliorarea stării sale. Totuși, potrivit spuselor reginei, la Scroviștea boala a avut o evoluție favorabilă. Întors la Peleşor, lui Ferdinand i-a fost instalat un cort, în care rămânea pe parcursul întregii zile până la asfințit. Repulsia regelui pentru orice tip de mâncare făcea imposibilă înzdrăvenirea lui. Pentru a-și descreți fruntea, regina trece în revistă, câteva rânduri mai jos, grădinile sale de la Bran și de la Balcic (Teuka Juvab), care erau o alinare pentru ea în acele clipe grele. Chiar lui Ferdinand i se organizase o grădină montană, cu ajutorul unui fost grădinar de la Grădina Botanică din București.

Iferind informații despre ceilalți membri ai familiei regale, regina nu omite să vorbească despre Mihai, care se afla în acele momente la Sinaia și care se pregătea să plece cu mama sa, Sitta, la Mamaia. Prințul Nicolae, Nicky, era proaspătul comandant al unui torpilor, Manolescu fiind aghiotantul său personal. Elisabeta și soțul său George erau la Londra. Mignon (principeasa Marioara, regina Maria a Iugoslaviei) trebuia să sosească la Peleş, căci ea era, conform spuselor Mariei, „cea mai reconfortantă pentru Papa. Are o fire veselă, care îl ajută, și apoi îți amintești că a fost o bună asistentă, ea nu se plânge niciodată“. Nu puteau lipsi câteva cuvinte despre Ileana, fiica preferată a reginei Maria (acest lucru reiese din întreaga corespondență parcursă): „Ileana a dezvoltat un adevărat talent pentru sculptură. Este înaltă, excesiv de subțire, cu un chip perfect, foarte agilă și athletică, o frumoasă însoțitoare. A devenit un ajutor de neprețuit pentru mine, este o muncitoare

onestă și constantă, face lucrurile ea însăși”.

În succesiunea cronologică a documentelor studiate urmează telegrama trimisă la Peleş de Carol, de la Neuilly-sur-Seine, la ora 22.15, în ziua de 20 iulie 1927: „Copleșit de mâhnire, am primit știrea ireparabilei pierderi pentru noi toți și în special pentru mine. Durerea mea este și mai mare, întrucât nu am putut fi lângă el în ultimele sale momente.”

Din acest moment, actul de la 4 ianuarie 1926 este din ce în ce mai des adus în discuție. Temându-se de neseriozitatea lui Carol și de unelirile filocarlistilor, regina Maria se va pronunța tot mai frecvent pentru respectarea dorințelor regelui Ferdinand. În fața intereselor țării primeau poate și interese personale, întrucât principele Carol dăduse dovadă de sete de putere, presupunându-se că el și-ar fi dorit o diminuare a autorității politice a reginei Maria, aflată sub influența celor mai mari inamici ai săi, liberalii. În scrisoarea de la Sinaia, din 29 iulie 1927, regina Maria relatează desfășurarea evenimentelor din ultima perioadă. Lui Carol îi erau dezvăluite amănunte legate de sfârșitul lui Ferdinand: „slăbise în mod treptat, un fel de somnolență supraaccentuată se instalase de cinci zile. Slăbiciunea lui sporise atât de mult, încât nu se mai putea ridica din scaun, nu mai putea ridica un pahar, sau să-și țină ochii deschiși, dar nu a fost niciodată inconștient! Se mai putea vorbi cu el, să-și spună diverse lucruri, dar foarte greu reușea să mai zâmbească și vorbea foarte puțin. În momentul propriu-zis al

morții sale, eu singură eram cu el, infirmiera și doctorul plecaseră să cheme copiii, să trezească lumea din casă, îl luasem în brațe pentru că nu putea să respire mi-am dat cu greu seama că se ducea și, înainte ca ceilalți să ajungă, zăcea mort în brațele mele”.

Regina Maria îi spune lui Carol că în ultimele zile, ca de altfel în toată perioada de după decembrie 1925, Ferdinand nu vorbea deloc despre fiul răătăcit. Cuvintele reginei la adresa soțului ei sunt mișcătoare: „pe patul său de moarte era magnific și toată țara l-a plăns ca pe un tată preaiubit și adeseori judecat greșit. Acum am înțeles grandoarea tăcută a celui care nu a avut decât un ideal: datoria, datoria, datoria”.

Mihai, noul rege al României, „în acea noapte a părut să se maturizeze. Și-a scuturat umerii, gata să preia greutatea aproape de nesuportat a datoriei ce brusc au căzut asupra lui”.

Următoarea scrisoare este adresată tot de regina Maria lui Carol, la 6 august 1927, de la Sinaia. Ea își exprimă speranța că fiul său a primit în siguranță ceasul negru și celelalte bijuterii pe care Ferdinand și-a dorit să fie ale lui Carol. De acum înainte, în corespondența dintre cei doi, problema moștenirii va fi des abordată.

În perioada tristă care trecuse de la moartea regelui, regina Maria fusese consolată de cele trei surori ale sale. Ceilalți membri ai familiei regale erau bine, Nicky găsind în Gheorghe Buzdugan cel mai mare ajutor, iar Mihai era

Prințul Nicolae
și principesa Ileana pe vapor

„drăguț și extrem de conștient de greutatea care a căzut pe capul său mic”.

Regina Maria își dezvăluie intenția de a se întâlni cu Carol.

Soția lui Carol, Elena, era „răbdătoare, dar sarcina ei dificilă”. Vina pentru eșecul acestei căsnicii o purta evident fostul principe: „fiecare dintre voi suportați consecințele crudei tale greșeli. Amândoi ați încercat să vă jucați cu viața, în loc să o trăiți, așa că ați făcut să se prăbușească întreaga casă peste capetele voastre”.

În privința moștenirii regelui Ferdinand, regina îi atrăgea atenția fiului ei că nu era un lucru foarte ușor de lămurit și cu toții trebuia să fie răbdători și, mai presus de toate, să se poarte unii față de alții „ca niște gentlemeni”.

(Va urma)

Oficiul Național pentru Cultul Eroilor - 5 ani

GENERALUL ARMATEI MOARTE

La 14 ani după revoluția din decembrie, ne-am adus aminte de datoria pe care o avem față de cei care și-au dat viața pentru țară pe câmpurile de luptă și am înființat Oficiul Național pentru Cultul Eroilor. Domnul dr. CRISTIAN SCARLAT, directorul instituției, ne prezintă un bilanț al celor cinci ani de ființare.

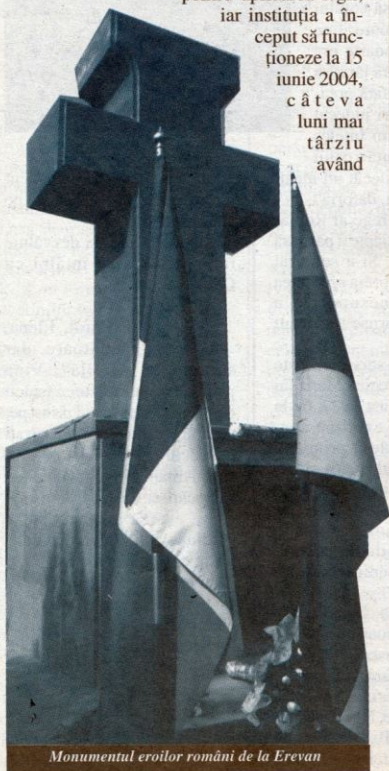
– Crearea Oficiului Național pentru Cultul Eroilor s-a făcut în anul 2003, prin Legea 379, votată în unanimitate de Parlamentul României. Anul următor a fost emisă Hotărârea de Guvern pentru aplicarea legii, iar instituția a început să funcționeze la 15 iunie 2004, c â t e v a luni mai târziu având

și cunoscutul sediu (Castelul „Tepeș“, din Parcul „Carol I“).

Statul român a fost, în perioada interbelică, unul dintre primele care a înființat o astfel de instituție: Societatea „Mormintele Eroilor căzuți în război“ (1919), care în anul 1927 și-a schimbat numele în Societatea „Cultul Eroilor“. În 1940, a fost desființată ca societate neguvernamentală și toate atribuțiile i-au fost preluate de noul Așezământ Național „Regina Maria pentru Cultul Eroilor“, instituție a statului. Așezământul a fost desființat în anul 1948, patrimoniul a revenit Ministerului Forțelor Armate, dar nu și atribuțiile. În continuare s-a acordat atenție, în general, doar monumentelor și cimitirelor sovietice. Abia în 1975 s-a dat un decret al Consiliului de Stat prin care se făcea o anumită reglementare juridică, dar instituțiile statului nu au respectat în practică acest decret. Mai ales cimitirele din străinătate au fost neglijate, responsabilitatea fiind pasată de la M.A.E. la M.Ap.N. și invers.

Situația pe care am găsit-o la înființarea noastră este una tragică. Este de neînțeles cum monumente de for public au putut fi vandalizate în asemenea hal, date uitării, ca și cum comunitățile respective și-au pierdut brusc memoria. Au dispărut în primul rând elementele de bronz ale vechilor monumente. Din cimitirul Bellu, un cimitir păzit, la monumentul numit „Turtucaia“, au fost furati cei patru sfincși de bronz. Nu puteau fi luați decât cu ajutorul unei macarale și transportați cu camionul. Într-un cimitir din București aflat în administrația M.Ap.N., la un osuar unde sunt depuse oseminte din Primul Război Mondial, s-au furat toate ornamentele din bronz, iar doi dintre cei patru vulturi au dispărut. Este o stare de lucruri pe care o constatăm în toată țara.

După 1990, puțini dintre noi mai acordă atenție unor asemenea monumente. Marile

Monumentul eroilor români de la Erevan

Vreau să-i asigur

Munca noastră este îngreunată de perioada mare de întrerupere, pe care am amintit-o deja, între 1948 și 2003. Practic, trebuie să reconstituim, ca într-un joc de puzzle, evidențele acestor cimitire de ooare și monumente comemorative. Am preluat arhiva fostei instituții

În această zi se săvârșesc slujbe religioase.

Ministerul Apărării Naționale organizează ceremoniale la Mormântul Eroului Necunoscut și în alte locuri, dar din păcate opinia publică nu este sensibilă la astfel de manifestări, așa cum se întâmplă în alte țări. Probabil că exemplul cel mai cunoscut este cel britanic. În Marea Britanie, în apropierea Zilei Armistițiului, se organizează o impresionantă ceremonie militară în amintirea victimelor din Primul Război Mondial, la care participă suverana și familia regală. Dar asemenea comemorări au loc și în S.U.A. Ziua Veteranilor, și în Franța, și în Germania. Germania comemorează, în luna noiembrie, în cea mai apropiată zi de duminică de data de 11 noiembrie, într-un cadru solemn, ziua Doliului Național. În acea duminică, la ora 17.00, are loc ședința comună a Parlamentului german, la care participă președintele și cancelarul Germaniei, dar și reprezentanți ai tinerei generații. Se țin alocuțiuni foarte scurte, în care se subliniază pentru tână generație faptul că acea comemorare a ororilor războiului trebuie să fie un mesaj de pace, urmate de un moment artistic susținut de tineri muzicieni.

– Să sperăm că istoria noastră nu va mai cunoaște cenzuri de tipul celei dintre 1944-1989 și vom reuși să recuperăm și în acest domeniu tradiția. Prezența-ne câteva dintre realizările de până acum ale Oficiului Național pentru Cultul Eroilor.

– Apelând la literatură, am să vă spun că instituția noastră se ocupă nu de cultul eroilor, așa cum îl vedea, în secolul al XIX-lea, Thomas Carlyle, ci mai degrabă de cei morți pentru țară, în sensul romanului lui Ismail Kadare, *Generalul armatei moarte*. Ne preocupăm de

soarta cimitirelor și monumentelor din țară, dar rostul nostru principal este acela de a reda demnitatea și onoarea aflate în afara țării, unde sunt înhumate peste 130.000 de eroi români, pentru că acolo n-a fost cineva care să le poarte de grijă din partea statului român.

În țară, pe lângă eforturile pe care le facem pentru a constitui un inventar la nivelul întregii Români, sprijin financiar proiectele de reabilitare și restaurare de interes național. Astfel, am încheiat un contract de colaborare cu

Consiliul județean Vrancea, care a preluat în administrare cele patru mausolee vrâncene (*Magazin istoric*, nr. 10/2007), Oficiul finanțând proiectul de fezabilitate și sunt toate șansele cel puțin în acest moment să se facă reabilitarea lor cu fonduri europene. Putem ajuta orice comunitate locală, inclusiv cu fonduri, pentru a lua măsuri minime de păstrare a acestor simboluri ale istoriei noastre.

Unul dintre proiectele mari pe care le-am inițiat este cel al Memorialului Eroilor Neamului. Acest complex nu putea fi amplasat în altă parte decât acolo unde a fost gândit inițial: în Parcul „Carol I”. Am readus deja Mormântul Eroului Necunoscut pe amplasamentul inițial. Urmează să finalizăm reamenajarea elementului central, unde s-a (re)instalat deja grupul statuar „Pe aici nu se trece!” care îl reprezintă pe regele Ferdinand întregitorul și zeita Victoriei, realizat de sculptorul Ioan Iordănescu, în 1923. De altfel, ex-mausoleul a reluat ideea monumentului de la Adamclisi a lui Alexandru Tzigara-Samurcaș, arcele fiind o modificare a proiectului inițial, din 1942.

Pentru a ne apropia de tână generație, am organizat tabere de voluntari care să îngrijească

Cimitirul ostașilor români din Primul Război Mondial de la Weil am Rhein

Dacă aveți știință, în localitatea dumneavoastră sau în apropierea ei, despre un cimitir în care sunt îngropați militari români sau străini (dacă el mai există sau doar ați aflat că a existat) sau despre monumente ce comemorează eroi căzuți în Războiul de Independență, în cel balcanic sau în Primul și în cel de Al Doilea Război Mondial, trimiteți-ne o semnălare, dacă se poate, însoțită și de imagini.

Adresăm acest apel tuturor celor care nu vor să se așternă uitarea peste memoria celor care și-au dat viața pentru țară.

astfel de cimitire de onoare. Am început acest proiect în 2005 și l-am continuat în fiecare an. În 2008, în luna iulie, am organizat, pentru prima oară, la Timișul de Sus, o tabără în cooperare cu Uniunea Populară Germană pentru Îngrijirea Mormintelor de Război (VDK), iar în august prima tabără de acest gen în afara granițelor țării, la Zvolen, unde se află cel mai mare cimitir românesc din străinătate. Sigur, cel mai cunoscut este cel de la Soultzmatt, în Alsacia, poate și datorită faptului că a fost inaugurat, în 1924, în prezența regelui Ferdinand și a reginei Maria, iar spre zilele noastre s-a bucurat de atenția unui mare prieten al României, colonelul Jean Nouzille, care a consacrat o monografie sacrificiului prizonierilor români din Alsacia și Lorena în Primul Război Mondial. Am reușit lucruri frumoase și în Germania, la Zwickau, Mannheim, Rastatt și Weil am Rhein. În această din urmă locație, românii din zonă ne-au mulțumit cu emoție, spunându-ne că, după refacerea necropolei, veche din 1917, au început să fie priviți cu alți ochi de vecinii și colegii lor germani.

O surpriză deosebită am avut în Slovenia. În localitatea Lokvica a fost reabilitat monumentul dedicat militarilor din Regimentul 43 Infanterie austro-ungar Caransebeș, majoritatea români, căzuți pe frontul de la Isonzo (Soča), în 1915-1918. În apropiere, în cimitirul de la Branik, privirea mi-a fost atrasă de singura cruce metalică păstrată acolo, pe care scria „Wasilie Bona”. Aparține unui militar din R. 43 Inf., familia Bona având o tradiție în Banat, și cineva, o rudă, probabil cu posibilități, a putut să ajungă până acolo să-i așeze o cruce la capătăi.

– Dar în Est?

Încă de la înființare, cimitirele din Republica Moldova au constituit o prioritate pentru noi. Am început cu Țiganca, am continuat cu Feștești, Neculăieuca, Miclăușeni. Sunt în derulare proiecte la Cania și la troița de pe Dealul Iepurenilor, la Ialoveni și Vărzărești. De asemenea, la cimitirul din orașul Chișinău, care ridică probleme mai delicate, și de ordin politic.

În Ucraina există trei mari zone în care sunt îngropați militari români: Bucovina, Odessa și în Crimeea. Urmează să inaugurăm cimitirul din Cernăuți. Au început finanțările la marele cimitir de lângă Odessa, la Kurgan. Pe acesta vrem să îl facem un cimitir de centralizare, unde să aducem osemintele descoperite în alte zone. Urmează cele din Vasilevka, Dalnik și Vîgoda. În zona Crimeea suntem încă în faza de cercetare.

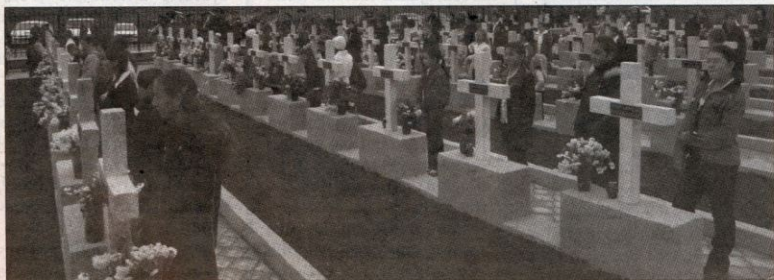
În Federația Rusă am amplasat trei însemne memoriale la periferia Moscovei, la Liublino și Krasnogorsk, precum și la Kameșkovo, unde a existat un lagăr al NKVD.

În Armenia au murit în prizonierat mulți soldați români. Prizonierii români și cei germani au tăiat străzile largi ale Erevanului de azi. În memoria lor, în 2006, am ridicat un monument impozant.

Sunt și alte realizări, unele prezentate pe larg în revista dumneavoastră (*Magazin istoric*, nr. 12/2007; 3/2008).

Primum pe site-ul Oficiului www.once.ro o numeroasă corespondență. Oamenii ne mulțumesc atunci când îi ajutăm să descopere locul de înhumare al unei rude căzute într-un război pentru România și au unde să pună un buchet de flori. Este mulțumirea noastră că ceea ce facem nu este totuși în zadar...

A consemnat: Dorin MATEI

Pastila de cuvinte

Pentru stabilirea originii unui cuvânt există două metode. Una dintre ele, cel mai des folosită de lingviști, explică originea apropiată, denumită etimologie directă. Cealaltă caută originea îndepărtată, numită etimologie indirectă. Publicul larg vrea, de multe ori, să cunoască originea îndepărtată, mai ales când este vorba de cuvinte care au străbătut multe meleaguri până au ajuns la noi. De exemplu, despre cuvântul banană știm că vine la noi din franceză. Aceasta este etimologia sa directă. Dacă vrem însă să vedem în ce limbă a apărut prima dată acest cuvânt, deci dacă vrem să aflăm etimologia sa indirectă, vom constata că termenul provine dintr-o limbă africană vorbită în Golful

Guineei și că a fost adus în Europa prin portugheză, de la care l-a luat franceza. La fel stau lucrurile și în cazul numelor românești de persoane, despre care profesorul Al. Graur a publicat o carte intitulată *Nume de persoană*.

NUME DE PERSOANE

Academician MARIUS SALA

Multe nume de persoane folosite astăzi provin, la originea îndepărtată, din ebraică. Ele s-au răspândit prin intermediul religiei creștine în toată lumea, trecând prin greacă și/sau prin latină. Au ajuns și la noi, uneori prin slavă, unde au fost luate tot din greacă (slavona a fost limba de cult a Bisericii Ortodoxe, așa cum latina a fost limba de cult a Bisericii Catolice).

Ebraica era, la fel ca araba și fenicia (ultima, astăzi dispărută), o limbă semitică. La vechii semiți existau di-

verse tipuri de nume de persoane: unele erau formate dintr-un singur cuvânt, altele erau compuse din două cuvinte. Toate numele aveau un înțeles. În ebraică există Aaron „gură” (adică „profet”), Adam „roșu” (adică „pământ roșu, lut”), David „iubit”, Eva „viață”, Hanna (rom. Ana) „îndurare”, Miriam „amărăciune” (Maria este refăcut din *Mariam*, considerat acuzativ latinesc), Martha „stăpână”, Rebecca (rom. *Reveica*, *Reveca*), juncă”, Solomo (rom. *Solomon*) „pașnic”, Șșannah (rom. *Suzana*) „crin” etc.

Sunt și nume compuse: Abraham (rom. *Avram*) „tatăl marii mulțimi”, Matthiah (rom. *Matei*) „darul lui Iehova”, Moses (rom. *Moise*) „scos din apă”, Șimeon (rom. *Simion*) „împlinirea dorinței”.

Dar unele nume din ebraică sunt constituite din adevărate fraze: *Eliyahu*

... Solomon...

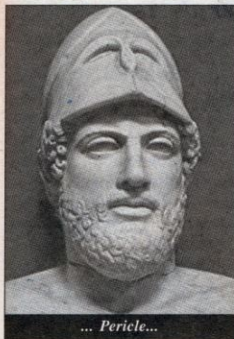
(rom. *Ilie*) înseamnă „Dumnezeul meu este Iehova”, *Eliezer* (rom. *Lăzăr*) „Dumnezeu a ajutat”, *Elisabeth* (rom. *Elisabeta*) „Dumnezeu este bucuria”, *Immanuel* (rom. *Emanoil*) „Dumnezeu e cu noi”, *Iacob* „ține călcâiul” (după legendă, era fratele gemă al lui Esau și s-a născut ținându-se de călcâiul acestuia), *Iehohanan* (rom. *Ion*) „Dumnezeu este milos”, *Mihael* „cine-i ca Dumnezeu?” etc.

Din exemplele de mai sus rezultă că multe nume fie

Diogene...

... Pericle...

încep cu *I-* sau *El-*, fie se termină cu *-el*. Ambele secvențe reprezintă, în ebraică, numele lui Dumnezeu: prima este o prescurtare a lui *Iahve* (*Iehova*), iar a doua este un fel de pseudonim al lui Dumnezeu, numele său adevărat fiind ținut secret de preoți. Iată alte câteva exemple de nume cu *I-* sau cu *-el*: *Iehoșua* (rom. *Isus*) „Dumnezeu e salvarea”, *Joseph* (rom. *Iosif*) „Dumnezeu să înmulțească”, *Daniel* „judecătorul lui Dumnezeu”, *Gabriel* „eroul lui Dumnezeu”.

În limba evreilor creștinați au pătruns și nume de origine străină. Unele sunt din latină, ca *Luca* (prescurtat din lat. *Lucanus* sau *Lucianus*), *Marcu* (din lat. *Marcus*), altele sunt din greacă: *Andrei* (din gr. *Andreas*), *Magdalena*, „cea din Magdala” formație grecească de la numele geografic *Magdala*.

Unele nume au fost traduse, din ebraică, în greacă și latină: *Eva* a fost tradus de evreii din Alexandria cu grecescul *Zoe* „viață”, *Kifa* (ebr. *kifa* „piatră”) a devenit gr. *Petros* și lat. *Petrus* (de la gr. *petra*, devenit lat. *petra* „piatră”).

Aproape toate limbile vorbite astăzi în Europa limbile

romanice (provenite din latină), limbile slave, limbile baltice (letona, lituaniana), limbile germanice, limbile celtice (irlandeza, scoțiana, bretona), greaca, albaneza, armeană sunt înrudite între ele și derivă dintr-o limbă unică, vorbită în urmă cu câteva mii de ani. Aceasta a fost denumită, prin convenție, limba indo-europeană, pornind de la extinderea sa geografică, denumire consacrată prin tradiție (familia aceasta de limbi are reprezentanți și

... Sofocle...

în continentul asiatic: persana, indiana și limba romani). Toate limbile amintite, cu excepția latinei, au sau au avut în trecut același sistem de formare a numelor de persoane, probabil moștenit din limba comună primitivă. Orice om avea un singur nume, de obicei compus din două elemente.

Dacă luăm în discuție numele grecești, constatăm că, în majoritate, sunt cuvinte compuse. Am să citez numai nume ajunse până la noi. Ținând seama de primul

element de compunere, ele pot fi grupate astfel:

Eu- „bun”: *Evangelos* compus cu *angel* „vestire” (de aici, *Vanghele*), *Eudockia* compus cu *dokeo* „a socoti” (de aici, (*Ev*)*dochia* „bună-voință”), *Eustratios* compus cu *stratos* „armată” (de aici, *Istrate*);

Pan-, **Pan-** „tot”: *Pamphilos* compus cu *philos* „iubit” (de aici, *Pamfil*), *Pankrates* compus cu *kratos* „putere” (de aici, *Pangrati*), *Pantelemon* compus cu *elemos* „milos” (de aici *Pantelimon*, nume creștin);

Theos „zeu”: *Theophilus* compus cu *philos* „iubit” (de aici, *Teofil*).

Dacă avem în vedere al doilea element de compunere, găsim nume cu:

-aner „bărbat”, cu genitivul *andros*: *Alexandros*, compus cu *alexo* „(a) ajuta” (de aici, *Alexandru*);

-doron „dar”: *Theodoros* compus cu *theos* „zeu” (de aici, *Teodor*);

-genos „neam”: *Diogenes* compus cu *Dio-*, rădăcina numelui *Zeus* (de aici, *Diogene*), *Eugen* „bine născut” (de aici, *Eugen*, *Eugenia*);

... Ovidiu...

... Martha (Washington)...

-kleos „glorie“: Perikles compus cu *peri* „superior“, Sophocles compus cu *sophos* „înțelept“, Themistocles compus cu *temis* „dreptate“, care sunt la originea numelor Pericle, Sofocle, Temistocle.

În slava veche, numele se formau prin aceleași procedee. Există nume formate cu:

-mir „pace; lume; vestit“: Dragomir compus cu *drag* „drag“, Kazimir compus cu *kaz-* „a învăța pe altul“, Vladimир compus cu *vlad-* „stăpânire“;

-slav „glorie“: Stanislav compus cu *sta-* „a dura“, Vladislav compus cu *vlad-* „stăpânire“.

Tot compus este și Bogdan „dat de Dumnezeu“, din *Bog* „Dumnezeu“ și *dan* „dat“.

Limba latină a adoptat sistemul etrusc, cu nume formate din trei elemente. Fiecare copil de sex masculin căpăta un nume individual, la care se adăugau numele ginții și o poreclă (*cognomen*). În cazul lui *Caius Iulius Caesar* avem prenumele *Caius*, numele *Iulius* arată că era din ginta Iulia, familie de patricieni romani, iar *Caesar* însemna „pletos“ (poreclă primită de un strămoș al lui, pentru că Cezar era chel!).

Din cauză că numele individual, primit la naștere, se punea înaintea celorlalte, a fost numit *praenomen*, adică *prenume*, adevăratul nume fiind socotit cel al ginții. Existau numai 18 prenume corespunzătoare numelor de botez ale creștinilor. Curente erau doar *Decimus*, *Gaius*, *Gnaeus*, *Lucius*, *Marcus*, *Publius*, *Quintus*, *Servius*, *Sextus*, *Spurius*, *Tiberius* și *Titus*; *Appius*, *Aulus*, *Manius* și *Numerius* erau rare, iar *Kaeso* și *Mamercus* se păstrau doar în amintiri istorice. În scris, prenumele erau redată în întregime numai când erau folosite izolat, adică fără numele ginții: *Publius*, dar *P.*

Ovidius Naso. Numele ginții se termina în *-ius*, cu care se formau adjective (*Iulius* de la *Iulia*). Cu timpul, s-a ajuns să se folosească patru nume (dacă doi oameni din aceeași gintă aveau același prenume și același cognomen). În timpul Imperiului, oamenii importanți aveau patru nume: *P. Cornelius Scipio Africanus*. Se folosea însă numai ultimul (în acest caz, *Africanus*). Folosindu-se un singur nume, se ajunge la situația din Evul Mediu, când oamenii purtau un singur nume. Limbile romanice nu moștenesc sistemul latinesc. ■

... Abraham (Lincoln)

ANUNȚ ÎN ROMA ANTICĂ (Triverb: 6, 5, 3)

S S C^V = C

Soluție rebus ALEXANDRU MACEDON (apărut nr. 11/2008)

FILIP – ATAC – ALEXANDRIA –
LIGA – UMAR – ARI – EL – CAP –
NI – GRECI – L – G – PEA –
OAHU – AFET – OR – AT –
OLIMPIA – A – NIL – PINDAR –
STATE – TALH

CALCULATOARELE NU ȘTIU SĂ MINTĂ

Aniversarea creării internetului ne readuce în memorie nobila figură a marelui savant Grigore Moisil. Matematician de reputație internațională, profesor venerat de generații de studenți, vorbitor plin de farmec, îndrăgit de milioane de telespectatori, el a avut meritul de a înțelege, printre primii, în România, rolul covârșitor al calculatoarelor electronice. Pledoaria pe care o face în convorbirea noastră televizată, difuzată în anul 1968, din care vă prezentăm câteva extrase, ne convinge de premoniția ilustrului compatriot. Fondator și primul director al Centrului de calcul al Universității din București, Grigore Moisil s-a străduit să sincronizeze țara noastră cu marile tendințe ale științei și tehnicii mondiale.

Manase RADNEV

– Pentru că ați vorbit despre calculatoarele electronice, aș vrea să vă întreb care credeți că este esența revoluției săvârșite de aceste calculatoare și pentru știință și pentru viața omenirii, în genere.

– Este incontestabil că aceste calculatoare electronice joacă și vor juca un rol fundamental în viața noastră. Eu nu pot să fac previziuni, nu mă pricep la așa ceva. Să-ți dau un exemplu: efectul etic al calculatoarelor. Ele nu știu să mintă.

În momentul când cineva ia o decizie, trebuie să se supună unui maldăr de informații; în momentul acela, el suferă o anumită presiune etică ce îl obligă să nu ia decizia după bunul lui plac. Cu timpul, calculatoarele au să-i oblige pe oameni să distingă, fără posibilitatea de confuzie, între deciziile

luate rațional, adică impuse de datele obiective furnizate de calculatoare, și deciziile arbitrare.

Calculatoarele permit încă ceva, și anume experimentarea în anume domenii în care nu se puteau face experiențe, întrucât calculul ar fi durat un timp enorm de lung. De exemplu, în economie. Vremea când omul lua hotărârile, făcându-și socoteala cu răbojul, a trecut bineînțeles de mult. Vremea când o făcea cu ajutorul unui contabil, și asta e perimată. Astăzi, socotelile se fac cu un calculator care duce toată gestiunea întreprinderii. Și acest lucru îl face cu mare rapiditate.

Calculatorul ne mai permite să facem experiențe de un tip nou asupra cărora vreau să insist. Când cineva enunță o lege de gramatică, să zic, el dădea exemple din marii autori,

din vorbirea curentă, doar atâtea cât izbutea să acumuleze în fișierul pe care și-l făcuse în timpul vieții. Calculatoarele pot memora o infinitate de date și exemple. Numele de calculator, e drept, vine de la calcul. Dar să nu uităm că, în momentul când s-au creat calculatoarele, conceptul de calcul nu mai era acela de calcul numeric. Există un calcul al propozițiilor, un calcul al conceptelor, un calcul logic.

Atunci când ne gândim la calculatoare, nu trebuie să uităm că același calculator e cel care face calcule pentru economie, pur numerice, dar același calculator, fără a schimba nimic din structura lui, ci pur și simplu dându-i alt program, face traducerea automată. Și același este calculatorul cu care se fac demonstrații automate de teoreme, precum și multe alte operații nenumerice...

– Aș vrea să vă pun două întrebări, cred legate între ele. Prima este: ce nu pot face calculatoarele, pentru că până acum ne-ați arătat pe larg ce pot să facă. Iar a doua: credeți că relațiile dintre om și mașină, prin apariția calculatoarelor, intră într-o fază nouă, esențial deosebită de cele anterioare?

– Cred că cele două întrebări n-au nici o legătură una cu alta. La prima întrebare nu pot să-ți răspund, fiindcă ceea ce am să-ți spun nu consider că este un răspuns.

Întotdeauna când au apărut lucruri noi, oamenii s-au speriat, au încercat să pună limite și au decretat: cutare lucru nu va putea fi făcut, și așa mai departe. Auguste Comte, un om care oricum merită să fie stimat, spunea că niciodată n-o să putem ști ce este în interiorul stelelor.

Puțini ani mai târziu, datorită astrofizicii, am aflat exact ce e în interiorul stelelor. Sunt convins că mașinile de calcul pot să producă în unii oameni o spaimă mai mare decât bomba atomică. Fiindcă bomba atomică, cu toții sperăm că n-o să fie utilizată, în timp ce calculatoarele, cu toții sperăm că vor fi din ce în ce mai utilizate. Și atunci, din cauza calculatoarelor și a automatizării, unii oameni au intrat

Academicianul Grigore Moisil înconjurat de discipoli

în panică și eu cred că au dreptate. Fiindcă efortul de inteligență care ți se cere ca să lucrezi cu un calculator e mult mai mare decât acela ca să lucrezi cu o mașină convențională de birou, și acesta la rândul lui e mult mai mare decât acela pe care ți-l cerea un abac cu măregele, cu care se aduna de la 1 la 10 pe fiecare rând.

Și aici am să-ți dau și răspunsul la a doua întrebare a dumitale: dacă cele două

întrebări n-au nici o legătură, răspunsurile pot să aibă. Tehnica mai veche se caracteriza prin faptul că era o tehnică pe măsura omului. Cazmauă are o mărime care poate să fie comparată cu cea a corpului omenesc, unitățile de măsură erau cotul, piciorul, degetul ș.a.m.d. Astăzi tehnica nu mai e pe măsură umană. Tehnica pe lângă o mega-tehnică în care distanțele sunt foarte mari, să zic ca de la Pământ la Lună, vitezele sunt foarte mari, precum cele ale unui calculator mai cuprinde și o micro-tehnică, o tehnică a celei mai înalte precizii, a intervalelor de timp, care nu sunt secunda, nu sunt mili-secunda (a mia parte dintr-o secundă), nici micro-secunda (a milioana parte dintr-o secundă), ci sunt, de exemplu, nano-secunda, care este a miliarde parte dintr-o secundă.

La această tehnică, care nu e pe măsura lui, omul trebuie să răspundă. Astăzi, omului i se cere un nivel intelectual incomparabil mai înalt decât înainte. Relațiile dintre om și mașină fac ca tehnica nouă să ceară omul de o cultură nouă, mult mai ridicată, și de o cultură, adaug, nu numai de specialitate, ci de o cultură generală. Aceasta e problema pe care oamenii de știință, tehnica modernă o pun oamenilor de litere, pictorilor, muzicienilor, sculptorilor de a produce o artă

atât de evoluată, încât să fie la nivelul inteligenței științifico-tehnice contemporane. Aceasta face ca relațiile dintre om și mașină, care acum au devenit relații de un tip nou nu mai sunt relații manuale, efortul de a apăsa un buton e excepțional de mic să fie înțovărășite de un efect intelectual deosebit de puternic și, nu trebuie uitat, de un efect moral la fel de puternic. ■

Așa arătau primele calculatoare

În urmă cu 50 de ani, ca răspuns la surpriza lansării primului satelit artificial al pământului (Sputnik) de către sovietici, armata Statelor Unite a înființat o unitate specială, Agenția Proiectelor de Cercetare

Avansată (A.R.P.A.).

Aceasta

va deveni

leagănul

conectivității,

deschizând era

Google și YouTube,

Amazon și Facebook.

Tot anul acesta se împlinește 15 ani de la lansarea programului Mosaic, primul browser răspândit larg, care a pus Internetul la dispoziția oamenilor obișnuiți.

Revista americană Vanity Fair a avut ideea de a strânge mărturiile actorilor implicați în nașterea și evoluția Internetului. Făcând apel la ele, să schițăm drumul evoluției unei invenții care ne-a modificat viața.

CUM S-A NĂSCUT INTERNETUL

Paul Baran, inginer electronist, a conceput una dintre cărămizile de la temelia Internetului – schimbul de pachete – pe când lucra la Rand Corporation, prin 1960. Acest procedeu împarte informația în pachete și le trimite pe fiecare pe drumul său spre o destinație, unde sunt reasamblate (în loc să trimită totul pe aceeași cale, cum face un circuit telefonic tradițional). O idee similară a fost propusă în Marea Britanie de Donald Davies.

„Era necesar – își aduce aminte Paul Baran – să avem un sistem strategic capabil să facă față unui atac și apoi să răspundă. Problema era că noi nu aveam un sistem de comunicații care să supraviețuiască dacă rachetele sovietice ne loveau. În acel moment, Comandamentul Strategic Aerian avea la

dispoziție doar două tipuri de comunicație. Unul era sistemul telefonic al Statelor Unite, iar celălalt era radioul pe unde scurte.”

La începutul deceniului șapte al secolului trecut, existau deja situații de utilizare interactivă a calculatorului la intervale orare stabilite. „La biroul meu de la Pentagon – povestește Robert Taylor, directorul diviziei computere de la A.R.P.A. – aveam un terminal care se conecta la intervale prestabilite la un sistem al Massachusetts Institute of Technology (MIT). Aveam un alt terminal ce se conecta la un sistem al University of California, Los Angeles (UCLA). Aveam un altul ce se conecta la un sistem al Corporației de Dezvoltare a Sistemelor din Santa Monica. Alt terminal se conecta la Rand

Paul Baran

Corporation. Și ca să folosesc toate aceste sisteme, trebuia să mă mut de la un terminal la altul. Atunci mi-a venit ideea: de ce să nu am un terminal care să se conecteze la orice vreau să se conecteze? Și așa s-a născut Arpanet."

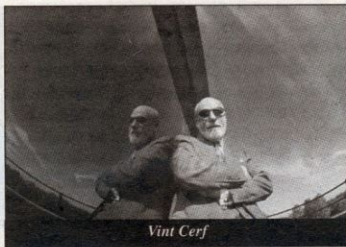
În 1969, A.R.P.A. a delegat firma Bolt, Beranek&Newman să construiască „procesoare de mesaje de interfață” (IMP), cunoscute și sub numele de „noduri” sau „puncte de transfer de pachete”. După opt luni, a fost prezentat prototipul IMP-ului la U.C.L.A., la 30 august 1969.

„La peste un an și jumătate mai târziu, încă nu existau site-uri complet funcționale” spune Robert Kahn, devenit din 1972 șeful diviziunii computere la A.R.P.A. Iar motivul era că, pentru a le pune în funcțiune, trebuia să implementezi interfețe, să construiești protocoale, să conectezi sisteme de operare și să conectezi aplicații la acestea."

O persoană numită Ray Tomlinson, de la Bolt, Beranek&Newman, s-a gândit la o modalitate de a transfera un fișier prin rețea de la un computer la altul și de a-l lăsa într-un anumit loc pentru a fi utilizat altcineva. Avea nevoie de un simbol care să separe numele adresantului de numele computerului pe care se găsește fișierele acelei persoane. S-a uitat pe tastatură ce simboluri nu erau utilizate și a găsit semnul @. A fost o invenție colosală.

Anticipând haosul multiplelor rețele care nu pot comunica, Bob Kahn și Vint Cerf au creat în 1973 Transmission Control Protocol, TCP (Protocolul de Control al Transmisiei). Termenul de internet își are rădăcinile în TCP, care reprezintă o modalitate de a interconecta rețele.

În 1977, Apple Computer, Inc., fondată de inginerii Steve Jobs și Steve Wozniak, a introdus Apple II, unul dintre primele calculatoare personale, care costa 1.200 dolari. În

Vint Cerf

1981, IBM a lansat un model rival, IBM PC. În 1985, o companie numită Control Video l-a angajat pe Steve Case, manager de produs la Pizza Hut, să îl ajute să lanseze pe piață serviciul de jocuri electronice. În câțiva ani, Case a devenit director executiv. Compania a fost ulterior redenumită America Online. „Lovitura decisivă, care a dus la succesul acestui mijloc de comunicare își amintește Steve Case a fost să îi convingem pe producătorii de calculatoare să le doteze cu modemi. Am încercat mai mulți ani și abia în 1989 am reușit să îi convingem pe cei de la IBM să facă acest lucru."

În 1991, CERN, unul dintre cele mai mari laboratoare de fizică din lume, situat la Geneva, a introdus World Wide Web (rețea extinsă în toată lumea), o structură dezvoltată de omul de știință britanic Tim Berners-Lee și de colegul său belgian Robert Cailliau. Această resursă robustă de informații globale noi a făcut posibilă apariția browser-elor folosite la navigarea pe internet și la realizarea de diferite manevre prin texte și imagini.

„Web-ul reprezintă îmbinarea a trei tehnologii: hipertextul, calculatorul personal și rețeaua” spune Robert Cailliau. Aveam rețeaua, aveam calculatoare personale, dar oamenii nu le foloseau pentru că nu știau cum, poate doar pentru jocuri. Ce este hipertextul? Este o metodă de a conferi textului mai multă profunzime, structurându-l și lăsând calculatorul să ne ajute să îl explorăm. Link-urile sunt cuvinte subliniate

cu albastru; dăm click pe ele și ne poartă în altă parte – aceasta este cea mai simplă definiție a hipertextului."

În 1994, doi colegi de la Stanford, Jerry Yang și David Filo, au lansat Yahoo, un portal web și motor de căutare timpuriu. Yahoo rămâne în continuare unul dintre cele mai vizitate site-uri de pe Internet.

Echipa care a creat Arpanet

(Continuare în p. 67)

UNDREA

13

1939. În estuarul râului River Plate, între Uruguay și Argentina, Grupul de vânătoare G, condus de comandorul britanic Harwood, reușește să vină de hac navei germane „Graf von Spee”, care scufundase deja în trei luni de patrulare în Atlantic nouă vase, totalizând 50.000 de tone, și amenința liniile maritime ale Aliaților, afectând teatrele de operațiuni din Egipt până în Singapore. Este prima bătălie navală importantă din cel de Al Doilea Război Mondial. Harwood are trei nave înescadră: „Exeter”, „Ajax”, „Achilles”. Este o înfruntare cruntă, căpitanul german Langsdorff de pe „Graf von Spee”, navă puternic avariata, hotărând că este mai înțelept să se adăpostească într-un port neutru – Montevideo –, ca să-și repare stricăciunile. Între timp, Amiralitatea lansează o campanie de dezinformare concepută de Winston Churchill, pentru a-l speria pe căpitanul Langsdorff. Ziarele anunță cu surle și trâmbițe că „o flotă aliată de întărire” se îndreaptă asupra lui „Graf von Spee”. O flotă, de fapt, inexistentă. Căpitanul german intră în panică. Sâmbătă 18 decembrie își scoate nava în mijlocul estuarului și o sabordează. El și echipajul cer azil în Argentina, țară progermană. Când descoperă înșelătoria, Langsdorff, om de onoare, se înfășoară cu drapelul forțelor navale germane și se împușcă.

17

1885. Barbu Ștefănescu-Delavrancea este rănit de spadă la brațul drept, într-un duel cu Alexandru Djuvara, fost ministru. Ca prim-redactor la ziarul *Epoca*, Delavrancea a publicat articole virulente împotriva lui Djuvara, editor atunci al cotidianului de limbă franceză *L'Etoile roumaine*. Rezultatul este provocarea la duel. Dar, după primele lovituri, Djuvara declară că refuză să se mai bată, din cauza oboselii excesive. Oricum, medicii constatașeră că rana adversarului era fără importanță.

20

1889. La Consiliul provincial din Forlì, Italia, are loc o ședință aprinsă în legătură cu biserica din localitatea Polenta, aflată la câteva ore de mers călare de Ravenna. Se discută dacă să se restaureze sau nu vechiul edificiu, pentru care regina Margherita este dispusă să doneze 1.000 de lire; tot atâta oferă și oficiul de administrare a bunurilor ecleziastice, 300 parohia din Polenta, 200 episcopul din Bertinoro, 1.600 Ministerul Instrucțiunii Publice. Provincia trebuia să contribuie cu vreo 1.000 de lire. Un consilier republican, portavoce a atitudinii laice a mai multor colegi, prea puțin amabil cu preoții, se ridică și spune că nu merită osteneala să arunci banii pentru a repara o biserică dărâmată. Îi răspunde președintele adunării, Aurelio Saffi, o figură nobilă: „Ce italian nu ar vrea să fie restaurată biserica în care s-a rugat Dante?” Cheltuielile sunt aprobate și biserica declarată monument istoric. De altfel, la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor, au apărut numeroase studii despre Dante; fiecare oraș italian avea clubul său de admiratori strănsi în jurul unei mese, într-o bibliotecă.

22

1843. Se semnează contractul pentru execuția grădinii care a primit numele generalului Kiseleff, proiectant fiind peisagistul vienez Carl Meyer, același care transformase o moară în frumoasa grădină Cișmigiu, amenajând alei și plantând aproape 2.000 de tei și salcâmi. Astfel, Aleea Bănesii sau „Aleea cea mare”, cum i se mai spunea, primește numele de Șoseaua Kiseleff, fiind comparată cu Champs-Élysées și Bois de Boulogne. Germanul Kunisch o descrie împărțită în trei zone: prima este lată și are pe margine alei cu două rânduri de pomi; este rezervată mersului cu trăsură, sfârșindu-se într-un rond mare, în mijlocul căruia este o fântână arțeziană. Cea de-a doua are pe margini adevărate parcuri și este mult mai îngrijită decât prima. Ultima parte este mai puțin frumoasă și face trecerea de la Șosea la drumul de țară. Unde acum este Casa Presei Libere, era un loc de popas pentru trăsurile ce ajungeau până acolo. Birjarii se dădeau jos de pe capră, curățau spumele albe ce acopereau caii în urma efortului și îi ștergeau cu o piele de căprioară.

AL XIV-LEA CONGRES INTERNATIONAL AL SLAVIȘTILOR, OHRID

ELENA ENE D-VASILESCU, Oxford

Cel de-al XIV-lea Congres Internațional al Slaviștilor, ce s-a desfășurat anul acesta în Ohrid, Macedonia, a reunit în jur de 700 specialiști de pe toate meridianele globului. În cele șase zile ei s-au întâlnit în sesiuni de lucru cu titluri variind de la Traduceri macedonene și bulgare ale Bibliei în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, Paradigmele culturale ale „nebuniei sfinte” și Sacru și sacrosanct în cultura rusă contemporană până la Resurse digitale pentru studiul manuscriselor slave timpurii, Globalizarea ca o trăsătură a dezvoltării contemporane a onimiei (proprietatea de a avea un nume) slave și Literaturile slave după 1989. Fenomene noi. Tendințe și perspective. Transformare.

Au existat secțiuni de semantică a limbilor slave, de lingvistică, folclor, literatură, media, deși nu toate secțiunile au fost întotdeauna perfect delimitate tematic; n-ar fi fost nici posibil și nici de dorit.

Printre numele prezente, fără îndoială cunoscute de slaviști, amintim într-o ordine absolut aleatorie pe Andrea Meyer-Fraatz din Germania, Elena C. Iuzeneva, Rusia, Yumi Nakadzima, Japonia, Vera Stoicevska-Antik, Macedonia, Jerzy Rusek, Polonia, Ralph Cleminson, Marea Britanie, Cynthia Vakarelyiska, S.U.A., David Pineda, Norvegia, Hubert Bergmann, Austria, Anna Zelenkova, Cehia, Wolf Moskovich, Israel, Maria Gyöngyösi, Ungaria, L.B. Cokolova, Spania, Giovanna Morracci, Italia, Jovan Delin, Serbia și Muntenegru, Antonia Bernard, Franța, Ján Jankovič, Slovenia, Gheorghe Popov, Bulgaria, Robert Orr, Canada, Mary Catherine MacRobert, Marea Britanie, etc.

Delegația română a fost condusă de prof. univ. Constantin Geambașu, de la

Universitatea din București, președintele Asociației Slaviștilor din România. Din ea au făcut parte Antoaneta Olteanu, Java Milin, Octavia Nedelcu, Mihai Radan, Diana Tetean și Adriana Uliu.

In cea de-a treia zi a congresului, sâmbătă 13 septembrie, dedicată cunoașterii orașului Ohrid – anticul Lichnidos – și împrejurimilor acestuia, au avut loc excursii cu vaporul pe lacul Ohrid către oraș și către

mănăstirea Sfântul Naum. Orașul a fost cucerit în secolul al IV-lea de Filip al II-lea Macedoneanul și are astăzi un amfiteatru din secolul al III-lea î.H., care a fost folosit mai târziu de romani, o fortăreață despre care istoricul Titus Livius vorbea încă în secolul I î.H. și numeroase biserici. Într-

De la stânga la dreapta: autoarea articolului, Octavia Nedelcu, Antonia Olteanu, Constantin Geambașu, Java Milin

acestea „Sfânta Sofia”, care datează din secolul al XI-lea, biserica Sfinților Pantelimon și Clement (lângă șantierul arheologic Plaoshnik) ridicată în secolul al IX-lea, reconstruită în cel de-al XIV-lea, și Biserica Maicii Domnului Perivlepta, 1295. Mănăstirea Sfântul Naum a fost construită în anul 900 și are fragmente de frescă pictată în 1400 de Trpo Zograf și ucenicii săi. Aceasta a fost caracterizată de profesorul Cvetan Grozdanov ca o dovadă a „reîntoarcerii către normele ortodoxe imitative post-bizantine cu elemente de factură provincială, care a găsit susținere în cercurile conservatoare din Athos și Ohrid”.

Tot în după-amiaza zilei de 13 septembrie a avut loc întâlnirea conducerii Comitetului Internațional al Slaviștilor, care a transformat în hotărâre definitivă propunerea avansată mai demult ca următorul congres, cel din 2013, să se întrunească la Minsk, în Belarus.

Manifestările academice de anul acesta din Ohrid s-au desfășurat sub egida Președinției Republicii Macedonia. Alături de

academicianul Milan Gjurchinov și alte personalități renumite între slaviști, domnul Branko Crvenkovski, președintele țării, a ținut un discurs la deschiderea congresului.

La terminarea lucrărilor acestui important eveniment, pentru cei interesați s-a organizat un tur al Macedoniei. Locuri istorice, precum cetățile Heraklea – astăzi Monastir – sau Bitola și Stobi, au fost vizitate. În Bitola au existat ambasade străine în timpul stăpânirii otomane, iar unele s-au redeschis astăzi: există acum un consulat românesc acolo, precum și unul englez, rus, francez și turc. S-a vizitat, de asemenea, Skopje cu Biserica „Mântuitorului”, care are cel mai înalt iconostas în lemn care a supraviețuit, și alte locuri cu rezonanță specială pentru macedonenii, precum mănăstirea „Sf. Ioan Bigorski”, de asemenea, cu un remarcabil iconostas sculptat în lemn, și orașul Krușevo, în care există casa memorială a lui Nicola Martinovski (între 1920-1927 pictorul a studiat la Academia de Arte Frumoase din București). ■

CUM S-A NĂSCUT INTERNETUL

(Urmare din p. 64)

Deși Statele Unite nu au experimentat un atac la scară largă asupra comunicațiilor, precum cel prevăzut de Paul Baran, distrugerea turnurilor de la World Trade Center la 11 septembrie 2001 a pus o parte a Internetului sub presiune. „Când au căzut turnurile poveștii Craig Partridge, care lucrează pentru BBN Technologies, fosta Bolt, Beranek&Newman – s-a tăiat toată infrastructura de comunicații de sub turnuri. Curentul a căzut în tot sudul Manhattan-ului. Multe spații de date care susțin Wall Street nu au mai avut curent și au rămas în stand-by. Spațiile de date sunt niște încăperi mari dotate cu aer condiționat unde pot fi închiriate rafturi pentru servere. Totuși, în timpul căderilor de curent, Internetul

continuă să funcționeze aproape normal. Sistemul de rezervă de rutare a găsit legături de rezervă. Spațiile de date au găsit curent și au pornit. Companiile de brokeri (multe din ele aveau locații de rezervă în Midwest sau pe Coasta de Vest) și multe dintre case au putut folosi Internetul la doar câteva minute după dezastru.”

„Înainte era diferit – crede Paul Baran. Toți voiam să ne ajutăm unii pe ceilalți. În cele mai multe cazuri nu exista competiție. Era un flux deschis de informații. Nu erau jocuri. Sunt mulți oameni care au făcut treabă bună și numele lor au fost uitate. Eram toți tineri entuziaști.” ■

Florin MATEI

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **1 DECEMBRIE 1918. 90 DE ANI DE LA MAREA UNIRE. DISCURSURI PARLAMENTARE** (ediție îngrijită de Petre Dan-Străulești)
Editura Univers Științific, 2008, 526 pp.

● **Vasile Ilica - BUCOVINA PE CALEA REÎNTREGIRII. 1775-1918**
Editura Pro Vita, Cluj-Napoca, 2008, 152 pp.

● **Arhivele Naționale Ale României - POLITICA INDEPENDENTĂ A ROMÂNIEI ȘI RELAȚIILE ROMÂNÔ-CHINEZE. 1954-1975. DOCUMENTE** (coordonator ambasador Romulus Ioan Budura)
București, 2008, 608 pp.

● **Gheorghe Dragomir - RECIVIM PENTRU SPIONI**
Editura România în lume, 2008, 539 pp.

● **C.A. Protopopescu - STUDII ȘI ARTICOLE DIN ISTORIA JUDEȚELOR MEHEDINȚI ȘI GORJ**
Editura Mirador, Arad, 2008, 448 pp.

● **ACTA MOLDAVIAE SEPTENTRIONALIS. V-VI, 2006-2007** (sub egida Muzeului județean Botoșani)
Editura Axa, Botoșani, 2008, 381 pp.

● **Bernard A. Cook - BELGIUM. A HISTORY**
Publishing House Peter Lang, 2002, 205 pp.

● **Valeriu Avram, Sorin Turturică - TELEORMANUL ȘI AERONAUTICA**
Editura Tipoalex, 2008, 203 pp.

● **REVISTA ROMÂNÔ-AMERICANĂ**
Editată de Asociația „Amicii Statelor Unite”, 215 pp.

● **BLACK SEA, ROMANIA AND GREECE** (număr special al Revistei de istorie militară, realizat în colaborare cu Comisia elenă de istorie militară)
2008, 80 pp.

● **FAMILIA ROMÂNĂ**
An 9, Nr. 1(28), aprilie 2008, 94 pp.

● **Marcello Flores - ISTORIA ILUSTRATĂ A COMUNISMULUI**
Editura Rao, București, 2007, 183 pp.

Radu Dudescu, arhitectul noului palat al Băncii Naționale a României, și Albert Galleron, unul dintre cei doi arhitecți francezi care au realizat proiectul palatului vechi

PALATELE BĂNCII NAȚIONALE A ROMÂNIEI

Dr. arh. CRISTINA ȚURLEA

La 4 mai 1877, I.C. Brătianu declara: „Noi trebuie să facem o bancă și rău am făcut că n-am înființat-o... Să constituim o bancă de circulație, care să devină un rezervor pentru timpii grei care o să vină.” Prin Legea pentru înființarea unei bănci de scont și circulațiune, din 17 aprilie 1880, se creă o instituție „cu drept exclusiv de a emite bilete de bancă la purtător”.

Războiul de Independență evidențiasse lipsa de lichidități, în condițiile în care guvernul nu dispunea de o bancă de emisie. Banul de hârtie, care apăruse și la noi, era confecționat la Paris.

La acea dată, Bucureștii, ca și țara, erau în plin proces de modernizare.

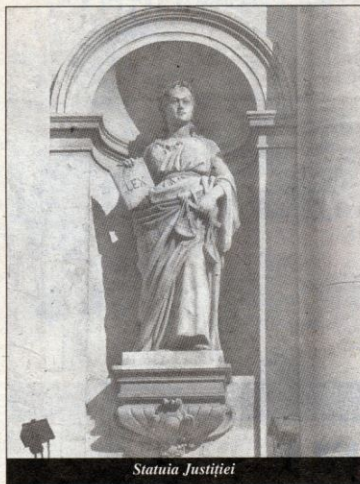
Eugeniu Carada (*Magazin istoric*, nr. 4/2005), cel care se preocupase de confecționarea primelor bilete, a fost trimis în 1880 la Paris și Bruxelles pentru imprimarea biletelor Băncii Naționale. Cu acea ocazie, i-a cunoscut pe arhitecții cărora le va încredința, în 1882, proiectarea palatului Băncii. Banca Națională a României (Banca de Scont și Circulațiune) și-a început activitatea la 1 decembrie 1880. La acea dată nu avea încă un sediu propriu. Au fost necesari zece ani pentru ridicarea primului edificiu reprezentativ al Băncii Centrale.

La 3 octombrie 1881, Consiliul de Administrație autoriza cumpărarea Hanului Șerban Vodă, amplasat pe un amplu teren în zona comercială, pe Lipscani. Achiziționarea

s-a realizat la 3/15 noiembrie 1881. În acest sens a fost votată de Parlament o lege specială în februarie 1880.

În iunie 1882 sunt prezentate Consiliului de Administrație schițele proiectului arhitecților francezi Cassien Bernard și Albert Galleron. Proiectul este acceptat și se „admite ca facerea planului definitiv să fie încredințată lui Bernard și Galleron”. În septembrie se aprobă ca fațada principală să fie pe Lipscani, iar în aprilie 1883 proiectul definitiv este predat, fiind aprobat în septembrie.

Tipologia arhitecturală specifică unei clădiri bancare a fost asigurată de experiența arhitecților cărora li s-a încredințat realizarea proiectului. Cassien Bernard avea deja o bună reputație la Paris. Fusese inspector al lucrărilor

Statuia Justiției

de construcție a celebrei Opere din Paris, proiectată de Charles Garnier, căruia i-a succedat cu 20 de ani mai târziu ca arhitect al edificiului. În Franța a mai realizat planurile Teatrului din Montpellier (Opera din Piața Comediei), iar la Paris planurile podului Alexandru al III-lea, ansamblul urban monumental ce leagă Champs-Élysées cu esplanada Palais des Invalides; proiectul Expoziției Universale din 1900; al stației de metrou din Piața Operei din Paris; Banca Franco-Elvețiană a societății imobiliare Lafayette. A două clădire monumentală proiectată de Cassien Bernard la București este Școala de Poduri și Șosele astăzi Institutul Politehnic. Albert Galleron este arhitectul Ateneului Român, o altă clădire monument, al casei doctorului Turnescu, lăsată prin testament Facultății de Medicină (astăzi rectoratul Facultății de Medicină și Farmacie „Carol Davila”), al unor vile din București (Casa Dodani, casa Eliza Filipescu, casa Costescu Comăneanu, Casa Iacob Negruzzi, casa Crețianu ș.a.).

În 1883, în *Revue Générale d'Architecture et des Travaux Publics* apar cronici favorabile ale proiectului Băncii prezentat la „L'Exposition nationale de Beaux Arts”, la Paris. „Banca Națională a României, a domnilor Cassien Bernard și Albert Galleron, este prezentată foarte ingenios, expunând planurile, fațadele și secțiunile cotate pentru executarea lucrărilor. Planul pare a fi foarte inteligent

organizat pentru destinația sa, iar fațadele au un caracter monumental și vor face, în străinătate, onoare artiștilor noștri.”

In iulie 1884 sunt inaugurate lucrările. De execuție s-a ocupat o echipă de renume a Societății Române de Construcții și Lucrări Publice. Urmărirea lucrărilor a fost asigurată de arhitectul-inginer Nicolae Cerkez, profesor eminent al Școlii Naționale de Poduri și Șosele, și de Constantin Băicoianu, care a colaborat cu Albert Galleron la realizarea Ateneului Român.

Execuția clădirii a înglobat cele mai moderne materiale și tehnologii ale sfârșitului de secol al XIX-lea. Pentru lucrările de construcție, Charles Rolland, din Marsilia, a furnizat întreaga cantitate de ciment necesară – cca 2.200 tone –, ciment Portland produs de fabricile Lafarge.

La fundații, subsol, tezaure au fost executate lucrări speciale de săpătură, umplutură, betonare și zidire în piatră a soclului de către inginerii Luigi Giulini și Albert Lanetto, cu care s-a încheiat contract în 1884.

Zidăriile portante de cărămidă, cu înglobarea elementelor de piatră decorativă ale fațadei și includerea grinzilor metalice, au fost realizate de Societatea Română de Construcții și Lucrări Publice, coordonată de Nicolae Cerkez.

Lucrări speciale au fost executate și pentru boltirea zonei centrale a subsolului. La acoperiș, învelitoarea din tablă de aramă, având aproximativ 5.000 mp, a fost adusă de o firmă din Germania – Aron Hirsch și Cohn din Halberstadt – în 1886 și realizată de Theodor Georgesky. Pentru învelirea celor cinci cupole cu tablă de ardez, lucrările au fost încredințate lui Josef Seler.

Calitățile instalațiilor atât celor specifice clădirii, cât și celor specifice activității bancare – li s-a acordat, de asemenea, o importanță specială. Astfel, instalația completă de încălzire și ventilare a fost realizată de Achen Gesellschaft für Wasserleitungen Gas und Heizung din Viena.

Tehnologii novatoare au fost utilizate și pentru hala mașinilor tipografice.

Elementelor de contra-efracție și de protecție li s-a acordat o atenție deosebită, îmbinându-se calitățile tehnice cu cele estetice. Astfel, în 1885 feronerie a fost executată de Andrei Roganski, din București, și de Friedrich Weigel, cărora li s-a solicitat ca „ferul din care se vor face aceste grății va fi fer din Germania, de prima calitate”. În 1890, P. Georgescu execută grilajul ce înconjoară Banca.

Elementele de decorație exterioară și interioară au o valoare artistică incontestabilă, determinând înscrierea Palatului pe lista monumentelor istorice și de patrimoniu național. Placarea fațadei principale și a turnurilor, precum și toate sculpturile sunt din piatră de Rusciuc, iar treptele principale din marmură de Carrara.

Mobilierul și candelabrele pentru Sala de Consiliu au fost realizate de casa pariziană A. Damon, Millot et Colin.

Picturile murale ce decorează Sala Consiliului de Administrație datează din 1891, fiind executate de G.D. Mirea (*Prometeu și Mercur*); *Rodica – la secerat* de Nicolae Grigorescu și o *Marină* de Eugen Voinescu, elev al lui Aivazovski, renumitul pictor rus de marine, sunt din 1894.

Lucrările principale ale construcției au fost finalizate la sfârșitul anului 1887. În februarie 1889, Consiliul de Administrație menționa că „execuția palatului este aproape terminată, cu excepția lucrărilor de decorație interioară ale unor părți ale clădirii. Imprimeria este deja instalată în noul edificiu”.

Toma-T. Socolescu, în *Fresca arhitecților care au lucrat în România în epoca modernă: 1800-1925*, referindu-se la Palatul Băncii Naționale, spunea: „Lucrarea este cu totul excepțională. Este o fericire să putem spune că în Bucureștiul nostru așa de rău construit putem avea privesitea unei clădiri atât de reușite și care ar face cinste oricăreia din marile capitale ale apusului.”

Palatul a fost supus, în etape, unor transformări funcționale care să răspundă diversificării și sporirii volumului activităților. Principalele momente au fost în 1915, 1923, 1929/1930, culminând cu cele din 1933, când Comitetul executiv al B.N.R. însărcinează pe Cezar Popovits, arhitect român din Viena, „să întocmească planurile de completare a actualei clădiri cu o clădire complementară”.

Sigla Băncii Naționale a României

Sala de lectură a bibliotecii din vechiul palat

Proiectul a fost realizat de arh. Radu Dudesu, șef al Serviciului de Arhitectură și Tehnic, care îl prezenta astfel: „Fațada este schițată în spiritul vechiului Palat al B.N.R., din care am luat motivul principal al fațadei spre Lipsani și l-am dezvoltat, repetând cele patru coloane compozite, cu aceeași înălțime și aceeași depărtare din ax în ax, pe o fațadă de 70 m, ce va cuprinde 14 coloane.”

Arhitectura celor două sedii centrale, ce funcționează ca un obiectiv unitar, exprimă în continuare modernitatea organizării interne a băncii. Această organizare s-a reflectat în mod direct în conformările, soluțiile arhitecturale și constructive adoptate în fiecare fază de intervenție asupra imobilului.

Astăzi, după aproape un secol de la înălțarea lor, clădirile sunt într-un amplu proces de revitalizare, restaurare și consolidare. Refuncționalizarea spațiilor a impus transformări, păstrându-se însă caracteristicile determinate ale clădirilor, respectând conformarea spațiilor și caracteristicile fațadelor, adaptându-se însă fluxurile specifice cerințelor actuale ale funcției bancare.

Complexitatea demersului aduce în actualitate adevărul spuselor arhitectului G.M. Cantacuzino, autor al Palatului Băncii Chrissoveloni: „Un palat nu este un program de arhitectură, ci un grad al perfecțiunii sau al eleganței, care poate fi atins doar părăsind domeniul strict al utilului.” ■

Dicționar istoric

Flanda este o zonă mlăștinoasă, a cărei denumire, apărută aproximativ în veacul al VIII-lea, exact asta și semnifică: „pământ inundat”. A fost ocupată de triburi celtice, cucerită de Cezar și înglobată în Belgica Secunda, ulterior, traficul maritim –

cum am văzut – în numărul trecut asigurându-i o prosperitate de invidiat și mulți rivali. Să-i urmărim în continuare destinul istoric.

De la stânga la dreapta: Biserica Notre Dame din Courtrai, statuia lui Wilhelm de Orania și imagine din Anvers

FLANDRA

VICTOR IONESCU

Moartea în 1701 a ultimului rege habsburg al Spaniei a declanșat un război de succesiune, la capătul căruia regele francez Ludovic al XIV-lea a impus pe tronul de la Madrid un Bourbon. În acel context istoric, Țările de Jos spaniole au fost controlate de hispano-francezi în 1701-1706 și de anglo-olandezi în 1706-1714, pentru ca, prin Tratatul de la Utrecht (1713), să redevină posesiune a Habsburgilor austrieci pentru 80 de ani (1714-1794).

Revoluția franceză din 1789 s-a extins în 1792 și asupra Belgiei, a cărei anexare a fost recunoscută de Viena în 1797 și 1801. După aventura napoleoniană în care Olanda a fost aliată cu Anglia și Rusia, Ma-

rile Puteri au favorizat reunirea Belgiei cu Olanda (1814) sub sceptrul lui Wilhelm I de Orania și sub denumirea de Regatul Țărilor de Jos, păstrată și astăzi ca denumire oficială a Olandei.

O dificultate – limbile diferite

Acest aranjament a fost ratificat de Congresul de la Viena, care în art. 65 prevedea expres că „fostele Provinciilor Unite ale Țărilor de Jos și fostele Provinciilor belgiene vor forma împreună, sub suveranitatea ASR principelui de Orania-Nassau, domnitor suveran al Provinciilor Unite, Regatul Țărilor de Jos, ereditar în ordinea de succesiune deja stabi-

lită prin Constituția ziselor Provinciilor Unite. Titlul și prerogativele demnității regale sunt recunoscute de toate Puterile Casei de Orania-Nassau”.

Dar bicefala realitate politică avea să cadă, din pricina diferențelor și diferendelor dintre cele două țări. În 1830, când parizienii l-au răsturnat pe regele Carol al X-lea, înlocuindu-l cu Ludovic Filip d'Orléans, belgienii au recurs la o insurecție contra regelui Wilhelm I (august-octombrie 1830), proclamând independența țării lor și gonindu-i din ea pe olandezi. În 1831 Marile Puteri au recunoscut noul stat european, dar i-au impus o neutralitate perpetuă. Principatul protector al Belgiei a fost Anglia, care a și dirijat lucrul-

rile spre alegerea lui Leopold I de Saxa-Coburg – un german naturalizat englez, ginerele lui George al IV-lea și unchiul viitoarei regine Victoria –, ca rege constituțional al Belgiei (1831-1865).

Structura tinerei țări era modernă, dar prea puțin democratică; doar 1% din populație avea drept de vot. Valul revoluționar din 1848, deși nu a cuprins Belgia, a dus la recenzarea electoratului pe baza proprietății, astfel că masa de alegători s-a mai lărgit. Diviziunile politice s-au accentuat, ceea ce a dus la scindarea Partidului Liberal în două aripi, una centrală și alta radicală, și la apariția Partidului Socialist; doar Partidul Catolic a rămas intact. Din 1890 au început să

principalul aliment al populației, care mai era afectată și de epidemii de tifos și holeră. În tot acest timp Wallonia creștea economic și demografic, datorită industriilor cărbunelui și oțelului. Pe acest fundal socio-economic, cele două comunități, flamandă și wallonă, trebuia să găsească formula de a coabita într-un stat belgian centralizat. Dificultățile erau accentuate de faptul că respectivele comunități vorbeau limbi diferite. Continuând o tradiție medievală, elitele din Belgia foloseau limba franceză; la fel instituțiile statului. În 1794-1815 a avut loc o francizare accelerată a administrației, din 1800 limba franceză fiind obligatorie pentru textele juridice și administrative.

În perioada unirii cu Olanda (1815-1830), neerlandeza a devenit și ea limbă oficială, iar la Gand a fost întemeiată în 1817 o universitate, care va juca un rol important în Mișcarea Flamandă. Această organizație de renaștere națională a pornit în secolul al XIX-lea pe baze literare. Scriitorii au tras astfel un semnal de alarmă asupra decăderii limbii neerlandeze vorbite în Flandra. Aceste idei au căpătat popularitate datorită lui Henri Conscience, scriitor de romane istorice, care evoca momente glorioase din trecutul Flandrei, precum bătălia „pintenilor de aur” din 1302. Atunci 2.000 de cavaleri francezi cu armuri grele au fost zdrobiți în trei ore de 8.500 de flamanzi, majoritatea pedestri. După victorie, 700 de pinteți de aur ai nobililor francezi căzuți în luptă au fost atârnați de arcatura de boltă a bisericii Notre-Dame din Courtrai, locul faimoasei bătălii.

Miniatură medievală ilustrând încrâncenarea cu care s-a dat „bătălia pintenilor de aur” din 1302

Flamanzii acuzau faptul că administrația centrală nu recruta și funcționari neerlandofoni, că formularele de impozitare erau doar în franceză, că li se refuzau certificate de naștere în limba lor, că legea potrivit căreia neerlandeza trebuia studiată la școală nu se aplica și că judecătorii din Flandra erau francofoni. Trep-tat, unele dintre probleme au fost rezolvate între 1873 și 1888, când, în Parlamentul de la Bruxelles s-a ținut primul discurs în neerlandeză. În Flandra se vorbesc patru dialecte neerlandeze, numite de unii francofoni limbă flamandă. Eroare, deoarece neerlandeza este limba literară și academică, a olandezilor și flaman-

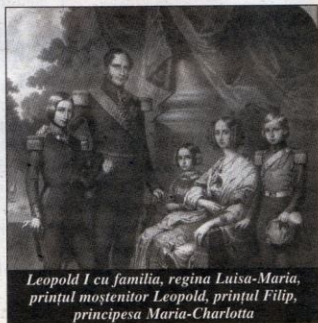

Revoluția belgiană din 1830

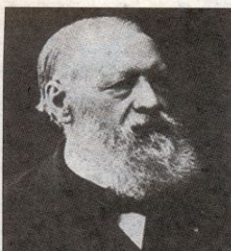
se manifeste și sindicatele. În 1893 au primit drept de vot toți bărbații de peste 25 de ani; femeilor li s-a dat dreptul la vot abia în 1948. O amplă bătălie de circa 100 de ani s-a dat pentru scoaterea învățământului de sub autoritatea Bisericii Catolice, fapt împlinit abia în 1958.

Primul discurs în neerlandeză

În prima perioadă a statului belgian modern Flandra a suportat o mare depresiune economică. În secolul al XIX-lea industria ei textilă era demodată și nu putea concura cu cea mecanizată din Anglia. O boală a cartofului distrusese

Leopold I cu familia, regina Luisa-Maria, prințul moștenitor Leopold, prințul Filip, principesa Maria-Charlotta

„Multe momente din trecutul Flandrei sunt evocate de scriitorul Henri Conscience

zilor deopotrivă. În Flandra a fost creat un organism oficial – Nederlandse Taalunie (Uniunea de limbă neerlandeză) – care veghează la promovarea regulilor gramaticale ale neerlandezei oficiale, vocabularul și literatura fiind oricum comune. Mișcarea Flamandă a rămas predominant literară până prin 1870, după care politica a câștigat tot mai mult teren. Abia în 1930 un pachet de legi, între care și cea universitară, recunoștea oficial existența unei frontiere lingvistice în Belgia, între Flandra neerlandeză și Wallonia francfonă. Între acestea se află Bruxelles, care este bilingv. În 1935, tot prin lege se stabilea că justiția se face în limba regiunii respective.

După Al Doilea Război Mondial Flandra s-a relansat economic, ajungând ca în 1963 să furnizeze 50% din exporturile Belgiei, 41% revenind Walloniei și 9% Bruxelles-ului. Dezvoltarea s-a făcut mai ales în siderurgie, chimie, lemn și textile. Martorul viu al acestei evoluții este orașul-port Anvers, cu enormul său hinterland industrial de 2.000 ha, cu docurile și instalațiile sale portuare, ca și cu cea mai mare ecluză maritimă din lume. Tot în Flandra s-a dezvoltat și industria atomoelectrică belgiană.

Alături de germani... oricum

Naționalismul flamand a îmbrăcat în timp și unele forme extreme. Astfel, în 1933, Staf de Clerc a fondat Liga Națională Flamandă (Vlaamsch Nationaal Verbund – VNV), care avea ca scop crearea unui stat separat al Flandrei. De Clerc s-a autointitulat „Leider” (echivalent cu germanele Leiter și Führer, conducător) și s-a înconjurat de o gardă numită „brigada cenușie”. Drapelul adoptat era portocaliu, cu un cerc alb în care se înscrisa un triumfi albastru, simbolizând delta Escaut-Meuse-Rin. În alegerile din 1939 VNV a câștigat 17 locuri în Cameră și 12 în Senat. Această mișcare a colaborat cu ocupații germani și peste 25.000 de flamanzi au luptat în Waffen SS, sub emblema Diviziei de asalt 27 Grenadier SS Langemark, creată în 1944. Primii voluntari flamanzi au intrat în Waffen SS încă din 1941, când De Clerc spunea: „Noi îl recunoaștem pe Adolf Hitler ca șef al tuturor germanilor. Consecința logică a atitudinii noastre este o strânsă fraternitate de arme între popoarele germanice. Pentru a sluji Flandra trebuie ca noi să luptăm alături de germani.” De notat că și naționaliștii walloni au contribuit la Waffen SS, cu Divizia 28 tancuri-grenadierii creată în 1945. Dar în timp ce flamanzii erau considerați „nordici”, deci germanici – ca și olandezii, scandinavii și balticii –, wallonii erau încadrați printre „occidentali”, ca și francezii, elvețienii, britanicii și italienii.

Mai recent, după federalizarea Belgiei, Karl Dillen a creat în 1977 Blocul Flamand, partid naționalist obligat în 2004 să-și schimbe numele, deoarece Curtea de Apel din Gand a constatat că este rasist. Devenit Vlaams Belang, este azi cel mai mare partid al regiunii Flandra și al doilea al Belgiei. În Flandra există însă și un naționalism democratic, compus din oameni politici din partidele mari – Creștin-Democrat, Socialist și Liberal – sau din formațiuni precum Volksunie și Alianța Flamandă. Alegerile federale belgiene din mai 2007 au consacrat avansul naționalismului în toată țara, dar și faptul că, în Flandra, acesta a devenit tendința principală, cumulând 50% dintre voturi. „Din Flandra – scria în 1973 Robert van Elslade, atunci ministrul de Externe al Belgiei – se cunosc mai ales școlile de pictură și valorile artistice, dar se ignoră perioadele de decadentă și cauzele acestora. Cele două aspecte ale istoriei sunt importante. Se cunosc suveranități care au guvernat țara, dar se ignoră rezistența flamanzilor la anexare și respingerea oricărei stăpâniri străine. Aceasta este, implicit, mai semnificativă dacă vrem să înțelegem locul exact al comunității flamande în Belgia actuală și în Europa în devenire.” ■

Scenă din timpul Congresului de la Viena

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Publicarea scrisorilor de dragoste înseamnă, într-un fel, violarea intimității unui cuplu. De aici și ezităările noastre, până acum, de a da la iveală asemenea mărturii. Pe de altă parte însă, constați cu uimire că lumea, moravurile, moda se schimbă, dar relațiile între soți par să evolueze în aceleași coordonate: dorință pătimașă la început, apoi mici nepotriviri, discuții și, în sfârșit, chinul conviețuirii unor înstrăinați.

Despre ce este vorba?

Adina Olmazu, soția lui Take Ionescu, devine, în 1922, văduvă și peste șase ani dorește să se recăsătorească cu principele polonez, diplomatul Jean Korybut Woroniecki. Această unire putea fi înădușită de Biserica Catolică dacă Adina n-ar fi fost

măritată cu Șt. Cordescu, înainte de căsătoria cu Take Ionescu. Divorțul de Cordescu reprezintă acum, în 1928, o predică de netrecut din punct de vedere al moralei

catolice. Singurul care putea rezolva, cu un remarcabil simț diplomatico-dogmatic, era monseniorul Vladimir Ghika. Lui i se adresează Adina Take Ionescu și soluția sugerată trădează imensă înțelegere a prelatului pentru toate frământările sufletului omenesc.

Începută sub bune auspicii, însoțirea celor doi se destramă încet încet, cum se vede din cele trei scrisori ale principelui polonez, dovedind încă o dată că, indiferent de timp și loc, pofta de viață nu face casă bună cu neurastenia. Să spunem totuși că, în fapt, doar moartea avea să-i despartă pe cei doi (prin decesul soțului, la București, în 1962).

Scrisorile se păstrează în arhiva Woroniecki, fond St. Georges, de la Biblioteca Națională, și au fost traduse de noi din limba franceză.

Vladimir Ghika către Adina Take Ionescu

Auberive
(Haute Marne)
Maison de Saint Jean
14 martie 1928

Stimată doamnă,

O întârziere de o zi din programul meu m-a făcut să ajung la Paris, unde nu puteam rămâne decât o zi, în așa fel încât n-am putut sta nici această unică zi și a trebuit să mă întorc direct la casa mea Saint Jean din Auberive, unde aveam o întâlnire pentru organizarea coloniilor de vacanță ale copiilor săraci din Villejuif. Mă voi întoarce la Paris vineri în 16 (poimâine). Sosesc la Gara de Est la 2 1/4. De la gară trebuie să mă duc direct la biserica des Etrangers, de pe rue de Sèvres nr. 33, unde slujesc ca Rector vineri, sâmbătă și duminică, precum și marți când am ore de gardă „cu permanență” în Sacristie, de la 2 la 6. Ca să mă întâlniți, dacă aveți bunăvoința să căutați ființa foarte ocupată și obosită care sunt, puteți fie să mă luați din Gara de Est, la sosirea trenului, vineri, fie să veniți vineri, sâmbătă sau duminică pe rue de Sèvres nr. 33, între 2 și 6 după-amiaza. Fie în orice zi să mă dăbuiți în baraca mea din Villejuif dimineața, între 9 și 11. Dacă nu vă puteți deplasa, pot fi la dispoziția dvs. la o oră oarecare a după-amiezii miercuri sau joia viitoare sau seara după 6 1/2, vineri, sâmbătă sau duminică săptămâna aceasta. Vă rog să-mi comunicați cât mai curând ora și ziua aleasă și formula care vă convine cel mai bine.

Am aflat de vizita dvs. doar dintr-o scrisoare a d. Génin (amabilul și prețiosul meu vecin) după ce ați trecut. Îmi

pare rău că n-am fost acolo ca să vă fiu util; dar sper că nu va fi prea târziu s-o fac la întoarcere.

În așteptare, vă rog să primiți respectuoasele mele omagii.

Al dvs. devotat întru Hristos,

Vladimir Ghika

Stema familiei Woroniecki

Vladimir Ghika către Adina Take Ionescu

Stimată doamnă,

Întrevederea cu abatele Lieutier a fost salutară și o cred fructuoasă ca rezultate practice. Am condus-o cu toată diplomația necesară și condițiile anulării par să se reducă în cele din urmă la una singură: cea care se referă la obținerea de la Patriarh a unei dovezi prin care se stabilește desfacerea primei dvs. căsătorii din pricina nebotezării primului dvs. soț. Ar fi posibil ca nu numai această piesă să fie îndestulătoare, dar să nici nu fie necesar mersul la Roma, ceea ce ar reduce întârzierile și ar evita atât eventuale dificultăți, cât și unele formalități. Dar nu se poate pune prea multă bază pe această

eventualitate, care ar însemna, evident, idealul. Ea poate fi socotită nu ca ceva imposibil... și se pare a fi fost luată în seamă cu oarecare bunăvoință.

Vă scriu aceste rânduri (însoțindu-le de rezumatul concluziilor abatelui Lieutier) în eventualitatea că n-aș putea să vă dau prin viu grai explicațiile dorite.

Prin urmare, e vorba de a obține fără întârziere hârtia dorită care, redactată sobru, cu singura precizare peremptorie a calității de nebotizat a d. Cordescu, va însemna recunoașterea anulării la Roma sau poate chiar numai la Paris.

Al dvs. devotat întru Hristos,

Vladimir Ghika

Principele Jean Korybut Woroniecki către Adina Take Ionescu

[Varșovia] 17.2.28

Draga mea dragă, fără calcule, fără sentimentele oribile pe care le vezi în scrisorile mele! Sunt absolut disperat de întârzierea întoarcerii tale. Între 1 și 5 martie mi se părea o depărtare de neconceput. Hai 1, dar 5!! Dacă motivele tale sunt foarte grave, rămâi firește acolo, dar dacă e cu puțință vino cât mai repede poți. Am mare nevoie de tine.

Dacă simți enervare în scrisorile mele etc., crede-mă, micuț, cauza nu ești tu, ci suferința mea fizică și imposibilitatea în care mă aflu de a nu o lăsa să se vadă. E adâncă și mă depășește. Dacă ai să ajungi să mă crezi, mă vei ierta de multe lucruri.

La Claridge's mi-a fost așa de rău, că m-am mutat. Aici e bine. Iau masa la mama, dar sunt tare obosit.

Toată lumea, preotul, mama, oameni competenți sfătuiesc să ne ducem să ne căsătorim la Paris, unde e un episcop anume pentru colonia catolică străină. Are dispensele necesare și în câteva zile ne va cununa, în vreme ce aici lucrurile sunt mai îndelungi și mai complicate. Se zice că monseniorul Chaptal ne-ar putea căsători în capela lui particulară. Pare foarte înțelegător. Ce crezi? Personal aș fi foarte încântat, dar nu vreau să-ți impun nimic. Dacă ții să se facă aici, e la fel de bine. Pentru mine e important să fii aici. Căsătoria se va face când și unde vei vrea tu n-are importanță.

Ado scumpă, și eu, în felul meu – cam stângaci și prost poate – te iubesc și te vreau lângă mine pentru totdeauna. N-am un caracter rău, nici nu sunt excesiv de autoritar când am un minimum de bunăstare fizică. În clipa aceasta e schimbat și deosebit de ce ar putea fi și: dacă intervii tu – așa va și fi.

Te îmbrățișez și te iubesc,

Jean

Principele Jean Korybut Woroniecki către Adina Take Ionescu

18.03.28

Ado scumpă,

Frânt de oboseală, îmi continui investigațiile. Iată ce spun dușmanii: „căsătoria lui W. nu se va face; logodnica lui visează măreție în Polonia și când o să vadă că nu e nimic, o să-l părăsească; poate i-a pus chiar condiția să dobândească un post

Adina, la bătrânețe...

diplomatic. O să vedeți că o să vină zilele astea la Viena să facă demersuri stăruitoare. Dacă nu obține postul nu se face căsătoria și așa am scăpat etc. etc.”

Prietenii: „Pentru nimic în lume nu vă grăbiți. Poate veniți în toamnă la Varșovia (în septembrie, la Concur-surile hipice internaționale) pentru câteva zile și reveniți iarna pentru sezonul monden. Lăsați lucrurile să meargă de la sine. Să vizăm foarte sus, deoarece pozițiile noastre comune (a ta și a mea) ne dau dreptul. În rezumat: să nu văd pe nimeni în acest moment și să susțin că revenirea mea în

Minister n-o am acum în vedere. Cât despre viitor, vom vedea”.

E părerea unanimă, e rezonabilă, așa că am urmat-o. Măine am să încerc să le văd pe d-na. Wielowiepska și Marie Sobarska. Cărți de vizită [de lăsat] la Zaleski. Plecarea miercuri sau joi dimineața. Mici complicații de sănătate datorate unor chestii de la Paris și călătoriei. Cred că vor trece repede, dar e neplăcut.

Și tu, ce faci? Mă iubești mai mult când lipsesc și nu te mai supăr? Scumpo, în trei zile voi fi lângă tine așa de fericit să fiu acolo.

Te iubesc,

Jean

Principele Jean Korybut Woroniecki către soția sa

Varșovia, 25.8.29

Scumpo, am ajuns de bine de rău aici; criza mea, o descărcare nervoasă, continuă cu violență și nu voi pleca decât marți. M-am gândit, am rumegat până n-am mai putut. Constați ca și mine că situația noastră de acum e de-a dreptul rea și pe mai departe se ține de un fir. Să vedem despre ce e vorba. Ai avut nefericirea să te măriti cu un adevărat neurasten, hipersensibil etc.,

iar eu am picat pe o femeie violentă. Din această antinomie ne vin toate nenorocirile și nici vinile, nici răutățile unuia sau aluia dintre noi n-au nici un amestec. Întreg felul meu de a fi, atitudinea mea, stărilile mele de rău, slăbiciunea mea nervoasă îți exasperează violența; dezlănțuindu-se asupra mea,

... și împreună cu soțul, pe treptele casei

aceasta îmi agravează starea și provoacă din partea ta noi ieșiri, încât situația devine tot mai rea, în asemenea măsură că, după 2-3 luni de viață în comun aceasta ajunge de nesuportat și un răstimp de odihnă pentru amândoi e de neînălțat.

Cum să rezolvăm altfel decât prin separare? Pot eu să mă schimb? Nu cred, am făcut toate eforturile să te mulțumesc și n-am reușit defel. Ar fi o copilărie să-ți cer să-ți schimbi felul de a fi, dar măcar de ai putea să-ți potolești, să-ți domolești furia; de pildă, dacă noaptea aș avea siguranța, certitudinea liniștii, fiindcă sunt scene de noapte care mă scot din minți. Știi și mărturisești „că n-o faci anume”, „că nu e vina mea” (sunt vorbele tale); pe de altă parte, de asta depinde legătura noastră. Sunt convins că dacă o lună ar trece cu nopți liniștite și fără scene, ziua m-ai vedea absolut schimbat, mai curajos, mai încrezător și optimist și desigur mai „drăguț” cu tine (cu toate că la acest capitol, zău, nu-mi pot reproșa nimic grav). Nu cer decât să fii așa, dar întors pe dos și torturat de scene și năuc așa cum m-ai văzut, nu pot fi altfel decât așa cum sunt.

Deci, înainte de a veni aici gândeste-te cu calm și detașare, ca și cum te-ai gândi la altii, nu la noi. Socoți cu puțință o scădere a nervozității tale ca să ne păstrăm căsătoria? Dacă nu, instalarea costisitoare aici pe 6 luni va fi o imprudență, pentru că în 2-3

Adina, cu câinele Felix

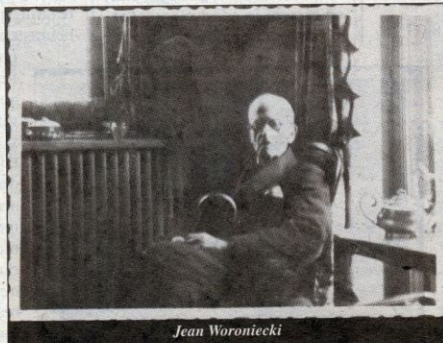
luni o să fim unde suntem azi. Desigur, am putea trage după noi o existență pe jumătate împreună, pe jumătate despărțiți vreme îndelungată, dar înțeleg că pentru tine ar fi imposibilă, fără casă, fără viață ordonată etc. și pe de altă parte mi-e greu să te las singură la Varșovia. Gândește-te bine, draga mea, și dacă vii aici în septembrie înseamnă că ai luat o decizie fermă să nu-ți mai înnebunești bărbatul, cum ai făcut-o până acum; el te iubește și vrea, ca și tine, să fii fericită. Do-

vedește această dorință primind scrisoarea fără să te superi și nu-mi răspunde decât după ce ai reflectat asupra ei. Știi că îmi vrei binele, că intențiile tale au fost totdeauna cele mai bune și îți sunt recunoscător, dar acordă-mi și mie același merit. Suntem ca doi artiști care nu trăiesc decât pentru artă, dar în vreme ce pentru unul arta înseamnă pictură și nu distinge o notă de alta, pentru celălalt arta înseamnă muzică și nu deosebește culorile. Se vor putea ei înțelege vreodată? Într-o oarecare măsură da, în special acceptând fără a înțelege unele adevăruri ale unuia sau altuia. În cazul nostru îți voi da tot ce pot ca afecțiune, dragălașenie exterioară, expansivitate care nu-mi e proprie, iar tu îmi vei da liniște în conviețuire și pace în casă. Aceste simțăminte le încerc mai mult decât crezi tu, dar ele sunt înăbușite de starea de buimăceală în care trăiesc și de resentimentul (pe care mă strădui să-l reprim) împotriva cuvintelor grele ce le aud atât de des din partea ta.

Așadar, reflectează și hotărăște și mai cu seamă răspunde-mi cu cumpătate și în același spirit de asigurare a binelui nostru reciproc în care e scrisă această scrisoare, fiindcă a venit vremea să ne pronunțăm. Dacă vream să ne despărțim, e ușor, dar dacă nu, viața noastră va trebui de aici înainte să fie întru totul remodelată și înșănătoșită.

Te îmbrățișez cu drag,

Jean ■

Jean Woroniecki

SIBERIA, ȚINUTUL CARE SE DEZGHEATĂ

FLORENTINA DOLGHIN

Siberia, această „Mare Tătarie“, cum o numeau hărțile rusești din secolul al XVIII-lea, este un element-cheie al identității rusești (Magazin istoric, nr. 11/2008). „Sibiriaki“ au înscris în trecutul lor caracterul rebel față de autoritate, explicat prin depărtarea de capitala europeană, care i-a abandonat sortii, dar și prin structura lor interioară de luptători temerari cu natura ostilă. Sunt tonalități evocate și în creația cinematografică: în *Dersu Uzala*, de japonezul Akira Kurosawa (1975), film despre prietenia între un rus și ghidul lui siberian, *Dersu Uzala*, întrupare a purității morale și armoniei cu natura, și în *Doctor Jivago*, de David Lean (1965), după romanul lui Boris Pasternak, care reia tema Siberiei în aparență glacială și ostilă, în fapt însă un spațiu al libertății.

În veacul al XIX-lea autoritățile țariste veghează foarte atent la eventualele manifestări de libertate ale oamenilor, după cum am văzut în numărul trecut. Învățătorilor le este interzis, de pildă, să participe la spectacole și concerte, să frecventeze reuniuni publice. La Pavlodar, în regiunea Semipalatinsk, profesoarele nu pot închiria camere mai aproape de două cvartale distanță de cele ale profesorilor, nu au voie să-și facă răchii și pieptănături după propriul gust sau să poarte

pantofi cu toc. Inspectorul le citește toate scrisorile primite de la rude.

Dar adesea seara tinerii profesori se întrunesc în apartamentul unui coleg și citesc romane de Lev Tolstoi. Cărțile trec din mână în mână, pe sub nasul vigilent al Ohranei. Oameni bogați sunt deținători de colecții de ziare și reviste, de romane, pe care le țin ascunse sub cheie, în dulapuri. În *Amintirile mele*, *Opere alese*, lucrare reeditată la Tiumen în 1997, un foarte cunoscut negustor, Ciukmal-

din, menționează că „o dată pe săptămână primea publicația *Moskovskie vedomosti* [Știrile Moscovei], pe care o dădea funcționarilor doar ca un răsfăț, pentru petrecerea neproductivă a timpului liber“. În 1857, când la Tomsk și Tobolsk se editează o publicație locală, *Gubernskie vedomosti* [Știrile guberniei], numai o parte dintre funcționari au acces la ea.

Reformele progresiste ale lui Alexandru al II-lea, de la începutul anilor 1860 (Magazin istoric, nr. 11/1991),

ajung totuși și în Siberia. Apar biblioteci, librării, tipografii, ateliere foto, de tâmplărie, de plătărie, cizmării și ceasornicăriei, cofetăriei. Își fac apariția pe străzi primele automobile, acolo unde vacile, caprele și oile hoinăresc nestingherite, iar din curți se aruncă lături și resturi menajere.

Până la sfârșitul veacului al XIX-lea, în micile orașe și cătune, puțini sunt cei ce știu ce se petrece în Capitală sau măcar în reședințele guberniale cele mai apropiate. Toate noutățile se dezbăt la cărciumă. Acolo se schimbă informații și se formează opiniile.

În ciuda clișeului, nu toți cei care intră în cărciumă se și îmbată. Ceea ce îl cam neliniștește pe procurorul-șef al regiunii, K.P. Pobedonostev, convins că birturile erau „bune conducătoare” de teorii revoluționare. În anul 1905 sporesc dosarele conținând pedepse pentru manifestări „contra ordinii de stat”, pentru injurii la adresa țarului și a țarinei Maria Feodorovna.

De pildă, în luna septembrie, țăranii din ținutul Biisk sunt învinuiți că au tras cu arma în portretul suveranului. Sunt deschise peste 100 de dosare penale pentru această infracțiune. Nici războiul ruso-japonez nu se bucură de aprobarea oamenilor simpli și nici Primul Război Mondial. În ignoranța lor, siberienii fie îl compătimesc pe „tătucul nostru țar, care zi și noapte nu-și găsește liniștea din cauza acestui război blestemat”, fie îl sudeie „pe fiul de cățea care asudă pentru țară stând tolănit

Negustorul mecenat
Martemianovici Ciukmaldin
(1836-1901)

pe sofa și sorbind rom”. În toamna lui 1914, la o farmacie din Barnaul, un tânăr, la cererea farmacistului de a-și scoate căciula în fața sfintelor icoane și a portretului împăratului, răspunde că pentru un asemenea nemernic n-are de ce să-și descopere capul și iese trăgând o injură. Este pedepsit cu arest. Tribunalul din Omsk și cel al Siberiei apusene sunt luate cu asalt de asemenea incidente, soldate cu dosare politice.

Superstiții, mită și jocuri de cărți

Pentru 50-80 de ruble primarul din Tiumen închide ochii la multe nereguli. Același negustor Ciukmaldin

notează în *Amintirile* sale că țăranii analfabeți nici nu-și pot imagina că vreun mic funcționar, primar, judecător „n-ar face din drept nedrept și viceversa contra unei sume de bani”. Iar dacă vreunul ar fi refuzat „atenția”, atunci cu siguranță „i se dăduse prea puțin”. Pentru Siberia mita era un fenomen obișnuit. „Cu bani se poate face orice” este sloganul pe care locuitorii îl pot verifica de dimineață până seara pe propria piele. Cu bani deținuții politici pot obține pașapoarte false și părăsi locurile.

Uneori, traiul necinstit este motiv de glorie personală. În 1880 un ispravnic minier din Tomsk, la întrebarea ce lea făra, răspunde 500 de ruble pe an, iar la cât cheltuiește afirmă cu mândrie nedăsimulată că peste 6.000. Guvernatorul provinciei, de față la scenă, se grăbește să se justifice că lucrează cu asemenea hoți din lipsă de oameni. În aceeași seară, la un club din Tomsk, tot „areopagul” guberniei îl felicită pe ispravnic pentru iscusința lui.

Jocul de cărți se practică pe scară largă și pe sume mari. Se pot pierde chiar 20.000 de ruble pe seară. Clerul este, de asemenea, putred de corupt. Încasează între 80 și 200 de

ruble pentru oficierea unei nunți, sumă de nevisat pentru un țăran sărac. De unde și starea de răzvrătire mocnită și permanentă.

În Siberia femeia este un ajutor de nădejde al bărbatului. Situație diferită de Rusia. Ea muncește cot la cot cu el. La Tiumen existau,

Casa de orașean siberian, din piatră și lemn,
de la sfârșitul veacului al XIX-lea

la mijlocul veacului al XIX-lea, vreo 200 de magazine ținute de femei. La moartea bărbatului femeia preia totul, putând deveni o văduvă foarte respectată.

Satul siberian este sufocat de superstiții, din cauza analfabetismului înstăpănit. Tăranii din Tiumen consideră că dacă la întâlnirea cu un mort îți schimbi drumul, el îți face zile rele până te prăpădești; sau dacă te duci noaptea la baie fără lumânare îl vezi în mod sigur pe Satana. Din ignoranță, siberienii cred în șamani, în spirite ale pădurii, în duhuri rele. Un „ochi rău” aduce boala, bubă neagră. În gubernia Tobolsk, în vara lui 1848, un croitor este sfâșiat literalmente de oameni, conșinși că el se făcea vinovat de epidemia de holeră. În 1870, în toată Siberia sunt 52 de medici. Vreo 30 de ani mai târziu, în 1898, un spital revine la 28.000 de locuitori, un doctor la 22.000 și o moașă la 54.000 de femei.

Distracțiile sunt târgurile de vară, cu concerte, muzicanți, păpușari, comedianți, scamatori, cu jocuri cu mingea, plimbări cu barca pe Irtiș, tombole, întâlniri la o ceașcă de ceai în ceainării, mersul la cinematograful, la oraș, evident, și melodii cântate la armonică. În aprilie, se organizau „zilele floricelei albe”, pentru colectarea banilor necesari în lupta cu tuberculoza. Tinere cu coșuri pline cu flori albe, pe care le oferă contra unor sume, fac un fel de chetă și astfel în 1911, de pildă, ele adună 2.000 de ruble.

Intellectualii se reunesc seara la casa unuia dintre

Generalul V.A. Suhomlinov,
ministru de Război (1909-1915)

ei, spre nemulțumirea Ohranei, mereu în alertă. Inițiatorii seratelor sunt, de obicei, exilații politici, cei cu domiciliu obligatoriu. În general, întâlnirile acestora diferă de cele cu distracții simple, fără pretenții, ale negustorilor. Nunțile sunt o bună ocazie de strâns avere, din cadourile foarte scumpe.

Lupta cu „flagelul îngrozitor”

Viciiul băuturii este totuși foarte răspândit, cu precădere la oraș. În 1883 K.P. Pobedonostev, în epistolele lui către Alexandru al III-lea, solicita intervenția guvernului „pentru mântuirea de acest flagel îngrozitor”. Puterea cârmirii este pretutindeni suverană, sublinia procurorul. „Nu există colțișor unde să nu se fi

înmulțit cârciumile și unde ele să nu joace cel mai important rol în viața populației”, scria Pobedonostev suveranului. Bețiile durau mai multe zile. La Biisk, în 1868, erau 68 de cârciumi, iar în 1883, 60 de clădiri unde se comercializau băuturi spirtoase. O cârciumă revine la 116 persoane. Ciukmaldin, negustorul autodi-dact și mecenat, plătește consătenilor săi din Kulakovo 100 de ruble pe an, apoi 300, pentru ca aceștia să nu deschidă nicio bodogă. Dar ei deschid. Și încasează și de la proprietarii aceiași sumă, plus câteva vedre de vodcă. Negustorul se vede nevoit să recunoască în propriul jurnal că a fost învins de cârciumă. Lupta lui de 25 de ani cu băutura s-a încheiat cu un eșec.

În toate orașele guberniale iau naștere comitete întru cumpărarea populară, spitale speciale de dezalcoolizare, se tipăresc broșuri antialcool. În 1913, la Torino, un asemenea comitet primește medalia de aur pentru lupta încununată de succes cu băutura. Curios este însă că în opt ani de când ființa acest comitet, consumul anual de vodcă crescuse de la 10.000 de vedre la 23.000.

La fel de răspândită este prostituția, mai ales după ce în Siberia începe extracția aurului. La 1 august 1880 sunt 90 case de toleranță, cu circa 500 de locatari, cu prețuri de 1 rublă pe oră sau între 5 și 10 pe noapte. Închise în zilele de post, de sărbători religioase și duminicile, asemenea stabilimente, care vor fi apoi permanent deschise, sunt în vizorul Ohranei pentru operații cu

În timpul construcției Transsiberianului

bani falși, asasinat, furturi de obiecte valoroase. Adesea însă, funcționarii locali, contra unei sume de bani, închid ochii la fărâdelegile comise acolo.

Deținuții politici influențează pozitiv viața intelectuală a Siberiei. Ei aduc Rusia europeană, cu cultura ei, mulți rămânând acolo după eliberare, prin căsătorie cu localnice. Un revoluționar polonez, F. Kohn, scrie în amintiri că „e ciudat, dar eu în deportare mi-am petrecut cei mai frumoși ani din viață”. Siberienii erau uluiți de înălțimea acestor oameni. Nici nu le venea să calce prin fața „giganților bărboși”. Dintre condamnații pe viață negustorii angajează paznici, vizitii, slugi credincioase, tocmai pentru că ei inspirau mare încredere. Le lasă bani pe mână, îi îmbracă adecvat climei aspre. Veniseră cu jiletcă, cu ghete europene, cu vestoane și paltoane ca la Moscova. De altfel, la Tiumen se practică împrumutul de bani pe cuvânt, fără acte scrise. În ziua convenită datornicul este însă în mod cert prezent să-și onoreze datoria.

Să mai spunem că până în 1916 patru milioane de țărani ruși și ucraineni migrează în Siberia la muncă, atrași de subvențiile oferite și de avantajele fiscale instaurate de ministrul Piotr Stolipin, în cadrul reformei agrare pe care o patronase.

OZN-urile Kaiserului

19 iulie 1914. Germania lui Wilhelm al II-lea declară război Rusiei. La 8 august, în spatele frontului, într-un fund de

Ministrul Piotr Arkadievici Stolipin a inițiat o reformă agrară care îi poartă numele

Siberie, deasupra căii ferate Kamışlov-Tiumen și Tiumen-Omsk, câțiva săteni aflați la muncile câmpului, niște soldați și niște muncitori de pe șosele văd pe cer câteva obiecte stranie. Ele plutesc pe deasupra podurilor, haitelor de cale ferată, apoi dispar, reapar 2.000 de verste mai departe, deasupra căii ferate din zona Baikalului, între stațiile Manciuira-Karimskaia, în fine sunt văzute pe cerul de deasupra orașului Perm. Oamenii le spun „bărci”, „globuri luminoase”, „aeroplan”.

Greu de spus astăzi ce vor fi fost: halucinații în masă, mistificări măiestre sau ceea

ce numim OZN-uri. Dar autorităților militare locale le-a fost pe loc totul foarte clar: cum în Siberia nu existau avioane rusești, iar gândirea oricărui funcționar refuza să accepte fenomene inexplicabile, surprizele de pe cer sunt declarate „aeroplan germane”. Mașinile inamice au intrat, așadar, pe teritoriul Rusiei asiatice demontate, asamblarea lor făcându-se undeva în locuri tainice sau în vreo întreprindere minieră din Urali, sub conducerea unor cetățeni germani, ascunși și ei acolo.

Vestea sosită din Siberia alertează Statul Major General, întrunit de urgență. În guberniile de pe Volga, de altfel, a fost deja descoperită, încă de la începutul conflictului, o agentură a inamicului. Se ordonă căutarea neîntărziață a „aeroplanelor inamice” de dincolo de Urali. Departamentul Ohranei primește și el aceeași misiune. Dar nimeni nu reușește să le dea de urmă. Comandamentul districtelor militare siberiene decide atunci să lupte singur cu aeroplanele lui Wilhelm al II-lea. Comandantul trupelor din districtul militar Irkutsk ordonă unităților militare ca, în cazul apariției obiectelor neidentificate, să deschidă

focul asupra lor. Cei din Omsk vor acționa la fel. Se instituie paza permanentă a podurilor, care rămân în beznă noaptea. Așadar, în toamna anului 1914, de-a lungul Transsiberianului, fără un temei real, este declarată „alarmă aeriană”.

Guvernul controla încă situația în acele luni ale lui

Un magazin din Siberia

1914. Generalul V.A. Suhomlinov, ministrul de Război, interzice să se tragă în afara teatrului de operațiuni militare asupra unor obiecte despre care nici nu se știa ce sunt. Un general din Marele Stat Major mai îndulcește tonul ordinului, explicând celor din Siberia, dormici să-și depășească rolul de executanți în asigurarea securității magistralei transsiberiene, că s-ar fi provocat astfel mari prejudicii transportului, mult mai mari decât cele, eventual, de pe urma inamicului. Pe ministrul de Război îl mai rodea și gândul că irsește muniție ca să tragă în nori. El nu credea defel în existența unor avioane germane dincolo de Urali. Astfel s-a încheiat campania anti-aeroplanelor din Siberia sau lupta cu o flotă aeriană inamică plăsmuită, foarte pe sufletul unor autorități militare locale.

Grija lui Soljenițin

Ținutul joacă un rol strategic în cursul războiului civil, din 1917-1921, legat de armatele amiralului Aleksandr Vasiliievici Kolceak, figură tragică a momentului. Acesta încearcă, susținut din exterior de francezi, britanici, americani și canadieni, să opună avansării bolșevicilor o armată contrarevoluționară, așa-numită „armată albă” (imortalizată de Bulgakov în romanul *Garda albă*). Lucru dificil. Declarat la Omsk în 1918, în urma unei lovituri de stat, „lider suprem al statului rus”, Kolceak, conducând într-o manieră brutală forțe eterogene

Amiralul A.V. Kolceak a avut o soartă tragică

și părăsit de sprijin din exterior, odată ce pacea dintre aliați și Germania a fost semnată, bate în retragere, este trădat și înfrânt, apoi luat prizonier și executat. Va fi reabilitat după disoluția U.R.S.S.

Siberia devine din 1932 până după moartea lui Stalin, în 1953, patria lagărelor de muncă, a gulagului. Milioane de prizonieri fac muncă forțată în minele de uraniu de la Magadan, de nichel de la Norilsk, de cărbune de la Vorkuta, în pădurile de la Habarovsk. Ei construiesc căi de comunicație, linii ferate, care se vor dovedi ulterior parțial inutile sau puțin viabile din punct de vedere economic.

Astăzi, Siberia suferă de criza demografică pe care o cunoaște întreaga Rusie. În plus, oamenii ei migrează, pleacă spre Rusia europeană, în Israel sau în Germania.

Mișcare compensată de noile migrații, din republicile ex-sovietice ale Asiei Centrale și mai ales din China vecină. În volumul *Rusia sub avalanșă* Aleksandr Soljenițin, preocupat de soarta zonei, scrie: „Nu suntem chiar atât de fără număr ca marii noștri vecini asiatici China și India, nu suntem atât de sărguincioși și de inventivi în muncă precum Japonia, dar la un loc alcătuim patru lumi aparte, civilizații aparte și nu cumva să ne pomenim că am căzut afară din acest grup vrednic de stimă [...]”

China este un ocean și căile evoluției sale în viitor sunt mai greu de prevăzut decât în cazul altor popoare. Iată subita sa reușită economică (și asta datorită unor întreprinderi legate de *autoadministrația locală*, pe care noi o respingem cu dispreț). Se prevede că spre anul 2020 China va avea cea mai mare producție globală din lume, depășind considerabil Rusia; cât despre populație, aceasta este și acum de opt ori mai mare în comparație cu Rusia (în viitor o va depăși de zece și de 12 ori) și cum vrem noi să păstrăm în continuare Siberia, pe jumătate pustie și în plus neglijată de noi, părăsită, sperînd prin populația ei rară, și îndeosebi regiunile din Extremul Orient, pe care le tratăm în mod criminal, ca și cum ne-ar fi odioase și străine? [...]

Este imposibil să ne imaginăm că planeta noastră supraîncărcată va tolera la infinit spațiile rusești neexploatare, lăsate în paragină. ■

Habarovsk, strada Muraviov-Amurski

ÎN BUCUREȘTI ACUM 50 ANI

„Pe cine oare dintre spectatorii filmului *Comunistul* nu l-a răscolit până în adâncul inimii momentul când eroul Vasilii Găbanov, singur în noapte, sleit de puteri, cu sudoarea curgând șiroaie, tăia cu fierăstrăul copacii din pădure? Un tren încărcat cu provizii zăcea fără viață pe șine: nu mai avea combustibil spre a porni mai departe, către șantierul unde alimentele se isprăviseră și unde oamenii înfometați le așteptau cu suflul la gură [...] Găbanov n-a precupețit niciun efort, oricât de supraomesc ar fi părut, dându-și până la urmă chiar viața.“

De ce am început cronică celor două luni din urmă cu 50 ani tocmai cu acest citat dintr-un articol apărut în ziarul *Scânteia*, din 1 noiembrie 1958? Pentru că te aștepți, răsfoind presa vremii, să remarci, pe măsură ce te apropii de sărbătorile de iarnă, o destindere, și altceva decât victorii după victorii în construirea socialismului, noi succese în competiția cu capitalismul. Dar nu ai parte de așa ceva. De la jumătatea lunii noiembrie, afli că tot mai multe întreprinderi lucrează deja în contul anului viitor. Abia în Informația Bucureștilui, din 12 decembrie, găsești un prim anunț: „Petreceți Revelionul la Odesa. Plecarea din București, 30 decembrie, cu motonava Transilvania, înapoierea 2 ianuarie.“

Bucureștii din urmă cu jumătate de veac erau diferiți de cei de azi. O dovedesc și imaginile străzii, pe care mașinile par a se da la o parte din calea pietonilor. Era un oraș care pendula încă între vechi și nou. O mare problemă, de exemplu, o constituiau lămpile de iluminat cu gaz, care ajungeau în magazine sub formă de piese componente. Vânzătorul trebuia să le monteze: bazinul de sticlă, sârma, oglinzile etc. La magazinul din strada Sf. Ion, lângă piața „28 Martie“, era dever mare și bietul vânzător nu făcea față cererii. În schimb, introducerea aprinderii automate a iluminatului stradal reprezenta o mare ușurare. Fiecare muncitor care trebuia să circule între mai multe puncte de unde se aprindea înainte lumina pe străzile orașului parcurgea un traseu de câte două ore seara și alte două ore

dimineața. Aprinderea automată se făcea în cascadă: începea la Piața Victoriei, spre Arcul de Triumf, Bd. Magheru, Piața Națiunilor, Bd. 6 Martie, Calea Victoriei, Cartierul Cotroceni. O problemă încă nerezolvată o reprezenta

intensitatea curentului, care nu era constantă.

Se schimbă numele unor străzi; noile nume sunt, cele mai multe, cel puțin ciudate: Aciliu, Abuși, Adalin, Afânata.

Într-un oraș în care se construia într-un ritm tot mai accelerat, apare și grija față de trecut. Pe Bd. Stalin (actualul Bd. Aviatorilor), la nr. 33, se afla o poartă sculptată în stejar, pe al cărei frontispiciu era trecut anul 1846. „Este o realizare pe linia vechii tradiții a porților din satele noastre de munte, în care oropsiții ciopliitori de odinioară dăltuiau în stejar episoade ale vieții lor.“ Pe poartă intrau camioane ce

Reconstituirea unei stații de poștă, la Palatul Mogoșoaia

descărcau într-un depozit și loveau monumentul. Colectivul de arhitecți de pe lângă Academie și Direcția Muzeelor și Monumentelor Istorice erau de acord că reprezenta o remarcabilă lucrare de artizanat, „dar nu întrunește condițiile necesare pentru a fi declarat monument istoric de artă populară”.

Gara de Nord capătă o aripă nouă: sala de intrare-ieșire dinspre Calea Griviței.

Iar Sfatul Popular al Capitalei (Primăria) se mută din Bd. Republicii 16-18 (peste drum de Universitate) în actualul sediu, fost al Ministerului Construcțiilor și Materialelor de Construcție, chiar în preajma Anului Nou, ne anunță *Informația Bucureștiului* din 29 decembrie.

Poșta Română marchează cu fast centenarul existenței sale, duminică 16 noiembrie. Din fața Palatului Poștei (azi Muzeul Național de Istorie) pleacă într-o călătorie până la Giurgiu un poștalion.

Ce îl enerva pe bucureșteanul de atunci? „Călătorește, de obicei, cu troleibuzul 84. Aproape zilnic aud discuții între taxatori și călători despre unul și același lucru: lipsa banilor mărunți. Tot din această cauză, mulți călători rămân în stații, deoarece pe platforma de la urcare, în fața taxatorului, este mare aglomerație” – scrie un cititor al ziarului *Scânteia*. El propune și o soluție: introducerea unor abonamente de călătorie sau măcar a unor seturi de 10-30 bilete, pe care să le cumperi o singură dată. Replica „Nu am rest!” era și atunci foarte răspândită, deși Banca Națională asigura că se aflau în circulație suficiente monete.

Un cumpărător intră în magazinul de produse zaharoase nr. 122 de pe Bd.

Magheru și cere gem de caise. „Nu avem!” vine sec răspunsul vânzătorului. La insistențele cumpărătorului că în vitrină mai sunt cinci borcane, i se răspunde la fel de „amabil”: „Vitrina-i vitrină!”.

Un remizier al Trustului de cofetării a scos din depozit 280 kg caramele și, în loc să le trimită cofetăriilor, le-a dat unor afaceriști, care le revindeau, la bucată, la diverse manifestări sportive. Kilogramul de caramele cu fructe costa 21 lei, iar într-un kilogram intrau 205-215 caramele, socotește reporterul unui ziar. Afaceriștii incriminați vindeau cinci caramele la leu, urcând astfel prețul kilogramului la 41 lei.

mul de caramele cu fructe costa 21 lei, iar într-un kilogram intrau 205-215 caramele, socotește reporterul unui ziar. Afaceriștii incriminați vindeau cinci caramele la leu, urcând astfel prețul kilogramului la 41 lei.

Tramvaiele care soseau în stația Colțea nu aveau întotdeauna plăcuța cu numărul bine luminată. Riscai astfel să te urci în tramvaiul pe care îl credeai 15, cereai un bilet până la Gara de Nord și îți răspundea taxatorul, cu umorul specific instituției: „Poate la Floreasca”. Așa descopereai că te-ai urcat de fapt în tramvaiul 5.

La cinematograful „Constantin David”, din

Crângași, spectatori indisCIPLINATI intrau în sală și după ce începea proiecția filmului, iar la cinema „Coșbuc” spectatorii se găseau între cele două sobe mari, care dogoreau, și găurile din dușumeaua prost îmbinată, prin care venea frigul din pivniță.

Ziarele anunță deschiderea policlinicilor cu plată, ca o mare realizare a sistemului. În același timp, ziarul *Scânteia* scotea în evidență faptul că tot mai mulți medici renunțau la practica în cabinetele particulare, „o rămășiță a trecutului”. Peste trei zile, ziarul revine cu un articol cu titlul *Nedemni de înaltul titlu de medic:*

„Avem în vedere indivizi izolați, cu apucături negustorești, însușite de la burghezie [...] Ne referim mai ales la pretinderea de șperțuri de la bolnavii spitalizați.“

Este iarnă și este frig. I.C.L. „Combustibilul“ București anunță că din 15 noiembrie depozitele de lemne din Capitală vor elibera, pe baza talonului 1 din tichet, prima tranșă de lemne pentru acea iarnă. Din 20 noiembrie se pot face comenzi telefonice pentru livrările de cărbune în saci sigilați. Se publică și orele între care se poate face focul în sobele cu gaz: 7 ore pe zi în cele de teracotă (6-10; 18-21)

și 8 ore în cele metalice. Sâmbăta și duminica se adaugă două ore. La *Poșta juridică* i se răspunde unui cititor: „Locatarii nu au dreptul să întrerupă funcționarea unor radiatoare de calorifer [prin bușonare, astfel încât să nu mai plătească cotele de încălzire] în scopul de a se sustrage de la plata cotelor respective“.

Se deschide restaurantul „Berlin“, unde concerta în fiecare seară o orchestră din R.D.G. Iar la „Lido“ cânta Gică Petrescu.

Noiembrie și decembrie sunt luni cu multe aniversări: revoluția din noiembrie, din Rusia, 13 decembrie 1918, când muncitorii tipografi care manifestau au fost întâmpinați cu gloanțe în Piața Teatrului Național, 30 decembrie, ziua proclamării republicii, prilej de a publica articole antimonarhice. Și, desigur, sărbătorile de iarnă. Aflăm cu surprindere, din presă, că toate unitățile comerciale erau închise în zilele de 25 decembrie (deși era o zi de joi) și 1 ianuarie. Era o recunoaștere tacită a faptului că regimul nu putuse înlătura marcarea Crăciunului. Altfel, programul unităților alimentare era strict reglementat: pe 24 decembrie și 31 decembrie,

Colindători

centrele de carne erau deschise între 7-11.30 și 16-20; magazinele alimentare erau deschise în seara de 31 decembrie până la ora 21, dacă lucrau într-un singur schimb, și până la ora 23.00, dacă aveau două schimburi.

„Una dintre plăcutele surprize pe care sărbătoarea Anului Nou o oferă bucureștenilor este și pavoazarea străzii Lipscani. Un brad uriaș, suspendat în aer, împodobit cu lumini multicolore străjuie intrarea dinspre B-dul 1848. Ghirlande de becuri fluorescente aduc lumina de zi pe această străduță presărată cu multime de magazine, care

desfac mărfuri, jucării și produse pentru pomul de iarnă.“ De fapt, sortimentul de jucării era destul de redus, piața fiind saturată de animalele din pluș.

Se schimbă clima? se întreabă un ziarist de la *Flacăra*. Șeful secției climatologice de la Institutul Meteorologic mai are o speranță: „În ultimul deceniu, spiritul creator al savanților sovietici a dovedit că se poate interveni cu

succes în direcția modificării climatei pe regiuni întregi.“ De altfel, U.R.S.S. urma să ajungă din urmă S.U.A. în anul 1968. Ucraina depășise deja Statele Unite la producția (nu și la consumul) de unt. În schimb, vicepreședintelui S.U.A., aflat în vizită la Londra, i se ura: „Nixon să se care acasă!“ Exact prin 1968 raporturile se inversaseră.

Se pune în funcțiune ciclotronul românesc. Nu se înregistrează niciun fel de manifestații de protest, pentru că această creație ar amenința soarta Planetei.

Anul viitor, Cetatea lui Bucur urma să împlinească 500 ani. În pregătire, se deschide, la Palatul Suțu, Muzeul de istorie al orașului.

La Mulți Ani, București! ■

„O, brad frumos...“

CLIO
ANUNȚĂACHIZIȚII 2007-2008
LA M.N.A.R.

ALINA SKULTETY

Cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor, Muzeul Național de Artă al României (M.N.A.R.) a achiziționat, în 2007 și la începutul lui 2008, lucrări valoroase, care au îmbogățit patrimoniul secțiilor de artă veche românească, artă românească modernă, artă grafică, artă europeană, artă decorativă și artă orientală. Deschisă în perioada mai-iunie acest an și însoțită de un catalog succint al lucrărilor, expoziția Achiziții 2007-2008 și-a propus să ofere publicului un concept expozițional coerent, organizat pe criterii valorice și cvasicronologice, precum și o viziune amplă asupra creației artistice românești și universale.

O incursiune aleatorie și, în același timp, coerentă prin istoria artei, ilustrată prin selecția lucrărilor și concepția expoziției, necesită redefinirea și reproblematicizarea unor concepte-cheie: tradiție și modernitate, academism și avangardism, identitate și alteritate. Discursul cvasicronologic, cu o componentă formativă, fundamentat pe comunicarea între opere, a fost o provocare pentru organizatori, deoarece – din pricina diversității epocilor, artiștilor și operelor – nu au mai putut fi respectate regulile de panotare tradiționale. Publicul a descoperit singur, astfel, paradigma culturală a fiecărei epoci, mentalitatea celei din urmă și chiar a putut simpatiza cu capodoperele.

Selektarea lucrărilor și integrarea acestora cu excepția *Portretului împăratului Iosif al-II-lea al Austriei*, realizat de atelierul pictorului Martin van Meytens și expus în Galeria de Artă Europeană într-un concept expozițional unic sunt consecințele politicii corecte și transparente de achiziții a muzeului, ca instituție în slujba comunității.

Inițiativa M.N.A.R. de a expune achizițiile sale din ultimii ani se datorează și valorii lucrărilor achiziționate, care în prezent îmbogățesc patrimoniul său cu nume de rezonanță pentru arta românească modernă (Niccolò Livaditti, Ion Andreescu, Ștefan Luchian, Francisc Șirato, Gheorghe Petrașcu, Theodor Pallady, Ion Theodorescu-Sion, Marcel Iancu, Eustațiu Stoenescu, Jean Al. Steriadi, Arthur Garaguromin Verona, Alexandru Ciucurencu; Constantin D. Stahi, Nicolae Petrescu-Găină, Octavian Smigelschi, Nicolae Vermont), dar și pentru arta europeană (Martin van

Meytens, Domenico Bossi, Augustin Christian Ritt, Jean-Baptiste-Jacques Augustin). O atracție a expoziției sunt cele patru icoane pictate pe lemn între secolele al XV-lea și al XIX-lea de atelierele crețan, de cel rusesc (școala de la Novgorod?) și de cel al lui Mincu Zugravul, cât și manuscrisul talismanic realizat, în secolul al XVIII-lea, în Imperiul Otoman.

Fiecare lucrare expusă are o poveste, ascunsă cu dibăcie de artist în tematica operei sale; și ea poate suscita interesul publicului. Astfel, Ștefan Luchian ilustrează o casă de pe strada Povernei, Ion Andreescu relatează în peisajul său casa în care a locuit C.A. Rosetti, în timpul exilului din 1858-1859, iar Theodor Pallady înfățișează Muntele Sainte-Victoire, la fel cum îl pictaseră și predecesorii postimpresioniști. Tradiționalismul și avangardismul unor Ion Theodorescu-Sion și Marcel Iancu se interferează și chiar dialoghează în expoziție, oferind privitorului o viziune amplă și completă asupra picturii românești. Publicul bibliofil s-a desfășurat privind caietele lui Nicolae Vermont, volumul *Fêtes Galantes* de Léon Lebègue și *Histoire des Peintres Impressionnistes* de Théodore Duret, iar iubitorii delicateții și suaviității portretelor occidentale au fost „răsfățați” de miniaturile artiștilor

Domenico Bossi, Augustin Christian Ritt și Jean-Baptiste-Jacques Augustin.

Achiziționate din colecții particulare, lucrările au fost expuse, din cauza timpului scurt, în starea de conservare inițială. După închiderea expoziției, unele lucrări au rămas în galeriile permanente ale Muzeului Național de Artă al României, altele au intrat în restaurare. ■

Nicolae Vermont Caietul nr. 15 (achiziție 2007)

TURBULENTE ÎN LUMEA DIPLOMATILOR

În lunile august-septembrie 1945, între diplomații români aflați încă la post sau care începuseră să fie demisi de noua putere instalată la București se schimbă numeroase mesaje, în încercarea de a contura o poziție comună. Putem publica această corespondență, din Fondul Brutus Coste (era, în momentul când sunt trimise aceste telegrame, încă ministrul României la Lisabona, refuzând să se supună deciziei ministrului de Externe Tătărescu de a preda Legația), aflată la Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, grație doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU.

Pt. A. [Alexandru Cretzianu, la post la Legația României din Ankara]

N-am informații sigure în ce privește legăturile Tilea cu cercurile carliste. Din scrierile sale anterioare, ca și din faptul că a inspirat pe baza materialului de la noi [un] articol excelent apărut în revista *Secolul XIX*, în care Tătărescu este aspru atacat, aş deduce că nu este dispus a se alătura partizanilor ex-Regelui. Pe de altă parte, aflu că Tătărescu a numit încă acum câteva luni ca reprezentant oficios al guvernului la Londra pe Mateescu, care s-a pus de mai mult timp în slujba Legației sovietice și cu care Tilea este certat.

În aceste condițiuni și până la proba contrară trebuie să-i facem credit. Îi voi scrie, expunând pe larg primejdia uneltirilor carliste.

873 – 22.VIII.[19]45

De la A.

Referitor la tel.[ograma] dv. nr. 828 și ca urmare la tel.[ograma] mea nr. 686:

Am telegrafiat azi Union des Banques Suisses a transfera telegrafic la banca portugheză indicată o sumă de 135.000 fr.[anci] elvețieni, pe numele și adresa dv. personală.

Rog avizați imediat efectuarea operațiunii.

Această primă sumă, împreună cu cele ce se vor adăuga, constituie un depozit intangibil până la primirea altor dispozițiuni.

697 – 23.VIII.[19]45

Vă transmit telegrama Ministerului [Afacerilor Străine] nr. 3879, din 25 august:

„Pentru Coste

Rog telegrafați motivele refuzului D-voastră de a preda conducerea legațiunii.

Semnat [Vasile] Stoica [era secretarul general al ministerului]“

Vă fac această comunicare numai spre informarea dv. personală, urmând deci a vă abține de a da orice răspuns Ministerului. Prezența dv. la conducerea Legațiunii noastre

din Lisabona este mai necesară ca oricând în momentul de față, când criza politică de la noi este deschisă.

1) Ca răspuns la telegrama dv. nr. 705:

Nu am avut nicio comunicare cu Grigorcea, dar am pus la încercare cu succes sistemul de cifrare și deci puteți folosi cheile.

2) Anastasiu telefonează:

Franasovici [și] Pangal au făcut să se publice în presă și radio elvețian nota arătând că știrile din sursa anglo-saxonă după care M.S. Regele a demis guvernul sunt false. M.S. Regele continuă a învrednici guvernul cu încrederea sa.

F.[ranasovici] a aflat probabil ceva despre situația de la Ankara, căci a dat dispoziție ca telegramele să fie transmise exclusiv prin Paris.

Pogoneanu și Niculescu-Buzești au fost puși în disponibilitate prin decizie ministerială.

Puteți telegrafia la consulatul [din] Geneva pentru Anastasiu. Anastasiu va fi acolo zilele următoare.

Gafencu are atitudine bună. Va publica curând noua carte contra zonelor.

892. 31.VIII.[19]45

1) Pentru a încheie căile prin care Tătărescu poate notifica portughezilor rechemarea am rugat pe ministrul Portugaliei la Paris, care îmi este foarte bun prieten, să întârzie cât mai mult transmiterea oricărei comunicări în această chestiune. Sugerez să cereți același lucru colegului dv. de la Ankara, care poate fi informat de însărcinatul cu afaceri al Portugaliei din București. Berna nu poate comunica direct cu București.

2) Am ocazia de a trimite joi, prin curierul nunciaturii, plic sigilat d-lui Grigorcea. Rog a-mi indica în ce măsură pot să-i transmit informațiile pe care le am despre situația din țară și în special despre poziția noastră.

894 – 3.IX.[19]45 ■

PRIM-MINIȘTRI ROMÂNI

1871-1876 1889-1895 (LASCAR)	DOCUMENT			TEME!		1938-1939 (MIRON)	
1900-1901 1910-1912 (PETRE)	BUN			DECEDATE!		1876-1888 (ION C.)	
	1989-1991 (PETRE)			SPIRIT		RĂSUNET	
			1961-1974 (ION GH.)	VECHI POLITAI			
			APĂRUȚI				
NU LIPSESTE NUMENI				1866-1871 (ION)			
APROXI- MATIV				ÎN SITĂ!			
		RUTA			BĂRBAT		
		CUSUR			PETE!		
LEZAT (FIG.)				TOC DE OCHELARI			
20 DECEM- BRIE (POP.)				1921-1922 (TAKE)			
				FIRE ÎNCURCATE			DĂUNĂ- TOR
				A POVESTI			
1952-1955 (GH. GH.)	PREFIX NAZAL				ÎN VARNA!		
1933 (ION G.)	ÎNTINDERI DE PĂMÂNT				ACESTA (POP.)		
			SUNT ÎN VÂRSTĂ			SPUS LA DURERE	
			ȘI ALȚII (ABR.)			HĂRTIE F. GROASĂ	
	1920-1921 1926-1927 (ALEXANDRU)						UN RĂU MAI MIC
	1931-1932 (NICOLAE)						
		DISPOZITIV LA CALCULATOR				ASTROLOGI (VESTITORI BIBLICI)	
		PUS LA BATERIE					
INTRARE ÎN JIMBOLIAI				GUVERNARE (FIG.)			
LIPSIT DE STRĂLUCIRE				ION ANTONESCU			
BRUNET			IUDA!		MONARH SLAV		
			ZALĂ		GOLESCU ALEXANDRU		
1945-1952 (PETRU)							
1919-1920 1932-1933 (ALEX. VOEVOD)				1937-1938 (OCTAVIAN)			
				1928-1930 1932-1933 (IULIU)			

DIALOG CU CITITORII

CEREMONIE LA CRAIOVA

Domnul IOAN BAJORA, din Craiova, ne scrie: În ziua de 29 aprilie 2008 primarul Craiovei, Antonie Solomon, a organizat pentru prima dată în mandatul său „Ziua Veteranilor de Război” în fața statuii regelui Carol I. Li s-au oferit veteranilor de război, unii fiind cavaleri ai Ordinului „Mihai Viteazul”, diplome și buchete de flori, ceremonie urmată de defilarea gărzii de onoare și o masă festivă. Cu aceeași ocazie a fost declarat „cetățean de onoare al Craiovei” Miu Nicolae, veteran de război și de peste opt ani președintele persoanelor vârstnice din Craiova.

COSTUME NAȚIONALE

Din municipiul Moreni, județul Dâmbovița, **domnul CORNEL COSTACHE** se adresează redacției cu rugămintea de a-i publica un anunț: Dețin de la străbunica mea trei costume naționale de femeie, care au o vechime mai mare de 100 de ani. Sunt autentice, naționale, din zona Argeș (sud-vest) și Olt (nord-est). Doresc să înstrăinez aceste obiecte de valoare, deoarece am o vârstă înaintată și, la starea sănătății mele, este bine ca acestea să-și găsească locul în muzee sau la colecționari particulari. Se impune să fiu supus la două operații dificile, cu rezultat imprevizibil. Sunt dispus și cu date suplimentare oricăror solicitări. Adresa mea este: Moreni, județul Dâmbovița, strada Culturii, nr.2, bl. P, et.1,

ap.4, cod poștal 135300, tel. 0765 412 326 sau 0766 103 282, după orele 17.00

COINCIDENȚE BIOGRAFICE

Pornind de la lecturile personale, **domnul MIHAI MONORANU** din Tg. Mureș ne scrie: Răsfoind niște cărți, am descoperit întâmplător curioase coincidențe biografice în cazul unor personalități de frunte ale vieții culturale și politice românești. Este vorba despre Take Ionescu și Duiliu Zamfirescu. Despre ce este vorba?

În primul rând, momentul nașterii lor: Take Ionescu s-a născut la 13 octombrie 1858; Duiliu Zamfirescu a venit pe lume la 30 octombrie 1858.

În al doilea rând, momentul trecerii lor în neființă: Duiliu Zamfirescu a murit în 3 iunie 1922; Take Ionescu a murit la 21 iunie 1922.

În al treilea rând, modalitatea în care a survenit sfârșitul lor: violentă; Cauza morții identică: intoxicație alimentară. Duiliu Zamfirescu a murit la Agapia, intoxicat cu ciuperci; Take Ionescu a murit la Roma, intoxicat cu stridii.

Între datele nașterilor, respectiv, dispariției lor, diferența între ei este de 17, respectiv, 18 zile.

În al patrulea rând, ambele ilustre personalități provin din clasa de mijloc a societății românești, ele realizând o notabilă ascensiune pe scara socială. Tatăl lui Duiliu Zamfirescu a fost arendaș, în timp ce al lui

Take Ionescu, negustor de cereale.

În al cincilea rând, ambii se regăsesc la un moment dat în același partid: Partidul Poporului, întemeiat de generalul Alexandru Averescu: Duiliu Zamfirescu de la început, Take Ionescu după dezagregarea partidului său, Partidul Conservator-Democrat.

În al șaselea rând, ambii oameni politici au deținut succesiv, în guvernul Averescu (13 martie 1920-17 decembrie 1921), imediat unul după celălalt, portofoliul Externelor: D. Zamfirescu (13 martie 1920-13 iunie 1920); T. Ionescu (13 iunie 1920-17 decembrie 1920).

Să mai adăugăm la toate acestea că ambii au numele terminate în -escu, iar prenumele lor sunt mai puțin obișnuite.

O anumită doză de aroganță i-a caracterizat, deopotrivă, pe amândoi, ceea ce nu umbrește căuși de puțin personalitățile lor de excepție în cultura și politica românească.

De curând s-a împlinit un veac și jumătate de la nașterea lor.

UN ALT PRINT

Doamna ANNA EVA BUDURA, autoarea articolului Chaogong, din numărul 10/2008, ne semnalează o eroare – pentru care ne cerem scuze –, strecurată în explicația unei imagini: prințul Guo Songdao, de la pagina 36, este, de fapt, prințul Gong Yixin, cel aflat în fruntea Oficiului Administrației Generale a Treburilor cu alte State.

Revista Magazin istoric figurează în catalogul electronic al Poștei Române la poziția 19.356.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele pe adresele de e-mail: mistoric1967@yahoo.com și mistoric@gmail.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

SUMARUL SUMARELOR, 2008

Istoria României

Veche

Cetatea dacică de la Bănița	- Ferencz I.V.	9(498)	81
Dacii din zona Buzăului	- Matei S.	2(491)	82
Chipul regelui Decebal	- Petolescu C.	4(493)	51
Comunitatea dacică de la Olteni	- Sirbu V.		
	- V. Căvruc		
	- D. Buzea	10(499)	41
Bazilica paleocreștină de la Izvoarele	- Stângă I.	2(491)	28
Porolissum	- Tamba D.Gh.	5(494)	86

Medie

De la scriptoriu la tiparniță	- Buluță Gh.	11(500)	10
Așa a început Brăila	- Căprăroiu D.	2(491)	42
Drumurile cărții	- Cristache-Panait I.	9(498)	5
Complexul rupestre de la Murfatlar	- Damian O.	4(493)	31
O cetate bizantină la gurile Dunării	- Damian O.	9(498)	49
Cetatea Făgărașului	- Dragotă Gh.	10(499)	71
Destinul unui castel. Magna Curia	- Ferencz I.V.		
	- Ionuț Codrea	1(490)	17
Pe urmele lui Dracula	- Florescu R.	1(490)	12
Un boier moldav la cumpănă de vremi. Iordache Catargiu	- Iftimi S.	3(492)	41
Primul orologiu din Principatele Române	- Iftimi S.	5(494)	74
Cetatea Chioarului	- Iosipescu S.	6(495)	16
Marcoș Pașa și Gerul	- Ispas S.	12(501)	39
Cerșetorii și leneșii	- Livadă-Cadeschi	1(490)	25
Tiparul sigiliului Mănăstirii Vincea (Serbia)	- L. Mureșan A.		
	- I. Popovici	3(492)	87
Familia Hunedoreștilor	- Pop L.-A.	11(500)	15
		12(501)	27
De ce s-a construit cetatea Bran?	- Rezachevici C.	4(493)	17
Cel mai vechi portret al lui Mihai Viteazul	- Rezachevici C.	8(497)	24
Mihai Viteazul și biserica mexicană	- Rezachevici C.	11(500)	28
1508. Din truda „smeritului ieromonah Macarie...”	- Ștrempel G.	5(494)	5
Hușii din Țările Române	- Teichman M.	10(499)	5
Dealul Patriarhiei	- Zănescu I.	10(499)	79

Modernă

1877. Însemnele armatei române	- Andonie C.		
	- C. Cristea	5(494)	13
1918. Misiunile aviației române	- Avram V.	12(501)	11
Pe frontul secret pentru România Mare	- Balint N.	4(493)	76
Veacuri de școală românească în Satu Mare	- Belean I.	6(495)	81
Moștenirea lui 1848	- Berindei D.	6(495)	5
Eugeniu Carada îl ocolește pe regele Carol I	- Blumenfeld C.	6(495)	59
Desant pentru Terente	- Boțoghină I.S.	9(498)	89
Două Românii sau una singură?	- Bulei I.	12(501)	5
Pacea de la București	- Calafeteanu I.	5(494)	28
Scrisoarea regelui spaniol iritat înalta Poartă	- Căpușan A.	4(493)	28
România - Rusia. 130 ani de relații diplomatice	- Căpușan A.	10(499)	13
Ordinul „Carol I”	- Călița S.	5(494)	18
Însăilări de amintiri din viața-mi	- Coandă G. T.	1(490)	74
	- L. Alexandrescu	2(491)	71
		3(492)	74
Modă și saloane în Principate	- Cosma D.	8(497)	74
România acum 100 de ani	- Filitti G.	1(490)	29
		3(492)	57
		5(494)	61
		7(496)	39
		9(498)	67
		11(500)	67
Pe vremuri oamenii își trimiteau scrisori	- Filitti G.	2(491)	55
		4(493)	45
		6(495)	77
		8(497)	57
		10(499)	66
		12(501)	75
Monumentul „Avântul țării”	- Fudulu C.	6(495)	22

Praporcicul Ion C. Brătianu	- Georgescu M.	8(497)	81
București 1834. Muzeul „de folos obște”	- Ioniță M.	11(500)	43
Baladele hoților de cai	- Ispas S.	1(490)	66
Sfânta Rusie și luptătorii ei	- Lazăr T.	10(499)	75
Cărțile de bucate românești	- Neț M.	7(496)	53
		8(497)	77
Inginerul Robert Effingham Grant	- Noica N.	10(499)	62
Condurul de mătase	- Opaschi C.	10(499)	8
Compozitorul Tudor cavaler de Flondor	- Racovitză C.A.		
	- I.A. Pânzar	11(500)	71
Cap de bour	- Săvulescu C. M.	7(496)	50
Ctitori ai Marii Uniri pe mărci poștale	- Scăiceanu C.	12(501)	15
Din viața regelui Carol	- Severeanu C.D.	2(491)	10
Organizația austriacă de spionaj nr. 21 (1916)	- Spănu A.	3(492)	84
Sibiul celor trei piețe centrale	- Spănu A.-L.	3(492)	71
Vila Bosianu între politică și astronomie	- Stavinschi M.	3(492)	53
Eroii de la Moara Vlăsiei	- Uțoi Ș.	5(494)	17
Români la Karlovy Vary	- Valentova L.	6(495)	45
Botezul principelui Carol	- Verzea M.C.	10(499)	27
Hrana bucureștenilor în veacul al XIX-lea	- Zamani L.	3(492)	66
Dâmboviță, apă dulce...	- Zănescu I.	2(491)	29
Moara lui Assan	- Zănescu I.	7(496)	13
Contemporană			
Henri Coandă reîntors acasă	- Aldea-Aldeșcu G.	9(498)	62
Afaceri necurate cu avioane ucigașe	- Avram V.	9(498)	22
Lovitura de stat de la 30 decembrie 1947 în presa occidentală	- Banu F.	1(490)	56
Constituția din 1952 și „vocea poporului”	- Banu L.	4(493)	23
3 noiembrie 1974. În spatele ușilor închise	- Barbu C.	9(498)	15
Act al înțelepciunii istorice	- Boldur A.I.V.	3(492)	5
National Geographic-România despre Basarabia	- Budișteanu A.I.	3(492)	15
O vizită care n-a mai avut loc	- Calafeteanu I.	2(491)	52
Bled, 23 august 1938	- Calafeteanu I.	9(498)	54
Filme cu și despre milițieni	- Cîrniala C.	9(498)	71
B.N.R. sub zodia comunismului	- Costache B.	11(500)	25
În convoiul calvarului	- Enăchescu Gh.	6(495)	11
Biblioteca profesorului Virgil Cândea	- Feodorov I.	2(491)	59
Adevărul se află întotdeauna la mijloc	- Ghețău Gh.F.	7(496)	66
Un prinț intermițat la mănăstire	- Ghiurcă I.	10(499)	24
Sub o nouă copertă	- Gogun A.I.	1(490)	54
Fonduri arhivistice sibiene	- Iacob R.I.	6(495)	29
București-Ploiești-Plevna, după 130 ani	- Ionescu A.-S.	8(497)	66
O aterizare forțată pe iarbă	- Iordache C.	10(499)	45
Joi Mari	- Ispas S.	4(493)	33
„Diaspora” basarabeană este în România	- Lăzăroiu D.F.	10(499)	18
Constantin Daicoviciu, o amintire în culori	- Moga V.	1(490)	80
Capodopere ale istoriografiei militare românești	- Moșneagu M.	10(499)	30
David Prodan	- Mureșanu C.	9(498)	20
Episcopul Marton Aron	- Oprea C.	5(494)	23
„Nebunii” regimului comunist	- Oprea C.	3(492)	37
Președintele Nixon modifică data deschiderii Congresului al X-lea	- Opriș I.	3(492)	30
O secvență din „Bătălia Moldovei”	- Otu P.	8(497)	42
Insula Șerpilor	- Pădurean D.	9(498)	9
Sucursale și agenții ale B.N.R. (1880-1930)	- Păunescu C.	3(492)	33
	- M. Tone	4(493)	71
Mai 1944. România la schimb cu Grecia	- Pokivailova T.A.	7(496)	23
Vitali Iakovlevici Holostenko	- Popa I.C.	1(490)	71
Din Transnistria la conducerea Securității	- Popa I.C.	9(498)	38
Monumentul eroilor de la Bartolomeu, Brașov	- Popovici B. F.	7(496)	26
		8(497)	53
Luciditatea unui ambasador	- Radnev M.	5(494)	71
Documente oficiale NATO despre „rețeaua Caraman”	- Radu L.	12(501)	17
C. Noica, V. Ierunca, O. Cotescu în corespondență cu Z. Dumitrescu-Bușulenga	- Răpeanu V., E. Docsănescu	11(500)	33
Din nou despre Autonomus	- Reteagan M.	1(490)	5
		2(491)	22
Generalul Romulus Dimitriu	- Rezeanu P.	3(492)	28
Charles de Gaulle la Craiova	- Rezeanu P.	5(494)	10
Caricaturistul N.S. Petrescu-Găină	- Rezeanu P.	8(497)	61
A fost odată ca niciodată	- Roșu G.	2(491)	76
		4(493)	38
		6(495)	44
		8(497)	52
		10(499)	37
		12(501)	44

Cu Sfatul Țării, în vremuri grele
Mihai Viteazul înfrânt de chioșcari și stâlpi
Un monument „foarte discret”
Războiul de zece ani. Carol al II-lea – Iuliu Maniu
România în cele două războaie mondiale. Cum o văd rușii

O lecție de comunism
Liceenii și rebeliunea
Balcanologie și politică în România

Eroii Securității

Vlad Georgescu în dosarele Securității
Bulgaria, România și Războiul rece
Un crâmpie din viața lui Octavian Paler
Palatele Băncii Naționale a B.N.R.
Legionarii „mână de lucru calificată” pentru P.C.R.
Moses Gaster, Nicolae Iorga și antisemitismul
Correspondență regina Maria – principele Carol
1954. Negocieri sovieto-române la Moscova
În București, acum 50 ani

Documente românești la Hoover Institution

Simpozionul de istorie și civilizație bancară
„Cristian Popăscu”: În slujba sistemului bancar.
Oameni și fapte

– Sinadino P.V.	3(492)	10
– Scafeș C.	8(497)	30
– Scafeș C.	9(498)	63
– Scurtu I.	4(493)	5
– Seniavskaia E.S.	4(493)	41
	5(494)	42
– Spănu A.	6(495)	10
– Ștefan M.	1(490)	41
– Tanașoca N.-Ș.	8(497)	5
	9(498)	42
	10(499)	56
	11(500)	56
– Țăranu L.	2(491)	21
– Țăranu L.	7(496)	18
– Țiță M.	6(495)	87
– Trică D.	8(497)	32
– Turlea C.	12(501)	69
– Turlea P.	1(490)	45
– Turlea P.	5(494)	55
– Verzea M.C.	12(501)	50
– Volokitina T.V.	11(500)	48
– Lăcustă I.	2(491)	86
	4(493)	84
	8(497)	86
	10(499)	86
	12(501)	84
	1(490)	87
	2(491)	93
	3(492)	92
	4(493)	63
	5(494)	92
	6(495)	93
	7(496)	64
	8(497)	93
	9(498)	92
	10(499)	92
	11(500)	91
	12(501)	88

– M. Isărescu	7(496)	71
– T. Postolache		
– D. Berindei		
– C. Păunescu		
– Gh. Birău		
– Al. Burtea		
– D. Bogoi		
– B. Costache		
– I. Bulei		
– R. Negrea		

ISTORIE UNIVERSALĂ

Veche

Fântânile publice la romani
Drumurile la romani
Școala în lumea romană
Cavaleria romană
Palmyra, regina deșertului
Tartessos, un mit din Peninsula Iberică
O dramă imperială
Vechimea „focului grecese”
Djoser și Imhotep sau Imhotep și Djoser?
Heliogabal

– Băeștean G.	5(494)	51
– Băeștean G.	7(496)	56
– Băeștean G.	9(498)	77
– Băeștean G.	11(500)	87
– Caragea A.	9(498)	25
– Dolghin D.	10(499)	38
– Găină R.	4(493)	66
– Ghetuș Gh.F.	5(494)	58
– Preda M.	6(495)	70
– Vasiliță Ș.	2(491)	47

Medie

Chabong
Castelul celor șase grații
Cruciada iberică

– Budura A.E.	10(499)	33
– Diaconu I.	2(491)	66
– Ionescu V.	3(492)	18
	4(493)	80
– Popescu A.	8(497)	70
– Stănescu-Stanciu T.	4(493)	88
– Urian E.	9(498)	83

Modernă

Explozia de la Halifax

Bălan E.	3(492)	88

Infernul în colecțiile Bibliotecii Naționale a Franței
Ferdinand de Saxa-Coburg
Mitul „Barakah”
Acordul de la Osborne
Husarul domnișoară
Siberia

Flandra

„Corbul Alb” din Parlamentul ungar

Campanii împotriva fumatului

Griboedov, un diplomat sacrificat
Ceasornice și ceasornicari din Pădurea Neagră
Un profesor german de... franceză
Celerifer, velociped, bicicletă
Winchester
Matricea modernității
Istoria din spatele vitrinelor
John Maitland, un Machiavelli al Scoției
Declarația drepturilor omului și cetățeanului
Crăciun în tranșee
Crăciun englezesc tradițional
Rostul cărții în viața lumii
Charles Darwin, savantul contestat
Povestea unui tablou

- Breazu M.	3(492)	23
- Cain D.	8(497)	47
- Carciga D.	10(499)	81
- Căpușan A.	8(497)	83
- Dolghin F.	3(492)	46
- Dolghin F.	11(500)	78
	12(501)	79
- Ionescu V.	11(500)	19
	12(501)	72
- Mihăilescu Ș.	6(495)	66
	7(496)	43
- Mureșan O.	4(493)	56
	5(494)	39
	6(495)	62
- Nanu-Porojan M.	9(498)	59
- Popescu S.-S.	5(494)	78
- Radu T.	6(495)	49
- Săvulescu M.C.	4(493)	49
- Scafes I.	11(500)	82
- Stănescu-Stanciu T.	1(490)	21
- Stănescu-Stanciu T.	6(495)	54
- Stănescu-Stanciu T.	8(497)	38
- Stănescu-Stanciu T.	10(499)	20
- Stănescu-Stanciu T.	11(500)	73
- Stănescu-Stanciu T.	12(501)	45
- Ștrempel G.	11(500)	5
- Tudor C.P.	6(495)	24
- Ungureanu C.	1(490)	47
	3(492)	63
	5(494)	59
	7(496)	59
	9(498)	75
	11(500)	63

Contemporană

Mihail Hrușevski
Academia și lumea veacului nostru
O întrebare fără răspuns
Ziguratul și antica cetate Ur
William Boeing cucerește cerul
Bugatti. Nașterea unei mașini
Recunoașterea trecutului ne absolvă să-i mai purtăm povara
Le Havre sub bombele aliaților
Macedonia
Între Stalin și Hitler. M. Emin Rasulzade
Prima republică din Orientul musulman
Holodomor. Tragedia necunoscută a Ucrainei
Povara de a fi român
Istoria unui dicționar celebru
Charles Trenet
Jefuirea Europei

Sămbăta neagră
Spitalul evreiesc din Berlinul nazist
www – 50 ani
Abhazia
Osetia de Sud
Pastila de cuvinte

- Baidaus E.	11(500)	36
- Broglie G. de	12(501)	33
- Budura A. E.	1(490)	79
- Dobrițoiu R.-C.	4(493)	10
- Dolghin F.	2(491)	79
- Dolghin F.	9(498)	86
- Ferenc G.	9(498)	33
- Fuscan V.	5(494)	68
- Iliescu V.	5(494)	33
- Karimli F.	2(491)	38
- Karimli F.	8(497)	33
- Kulyk M.	12(501)	23
- Moșaru Al.	2(491)	5
- Popescu O.	2(491)	90
- Popescu M.	1(490)	49
- Radnev M.	1(490)	61
	2(491)	61
- Radnev M.	8(497)	21
- Radnev M.	10(499)	52
- Radnev M., F. Matei	12(501)	61
- Rotaru V.	7(496)	8
- Rotaru V.	10(499)	47
- Sala M.	1(490)	39
	2(491)	63
	3(492)	61
	4(493)	59
	5(494)	66
	6(495)	75
	7(496)	30
	8(497)	31
	9(498)	29
	10(499)	54
	11(500)	24
	12(501)	58
- Stănescu-Stanciu T.	2(491)	15
- Stănescu-Stanciu T.	5(494)	19
- Stănescu-Stanciu T.	7(496)	47
- Tomac E.	4(493)	13
- Tomac E.	7(496)	33

Rădăcinile Europei unite
Agatha Christie
Emmeline Pankhurst
Planul Marshall
Ralph Nader, avocatul consumatorilor

Stalin decide: U.R.S.S. se aliază cu Germania nazistă
 Știm să luptăm, nu și să gestionăm
 Milenii, secole și o lună într-o pagină
 Telex

– Zamfirescu D.	8(497)	11
– Zdaniuk, B.	1(490)	33
	1(490) - 12(501)	65
	1(490)	85
	2(491)	92
	3(492)	91
	4(493)	91
	5(494)	85
	6(495)	92
	7(496)	63
	8(497)	92
	9(498)	93
	10(499)	90
	11(500)	90

Cuvinte din bătrâni

Marea Neagră în istoria Europei
 Psișerlișmul bucureșteanului
 Basarabia – unirea poporului
 Izvorul simbului istoric
 Stămpărați-vă!
 Aici am deschis ochii...
 Rugăciune
 Transfugi politici
 A vieții prin muncă
 Tipografi și cărturari
 Politica omului de pe stradă
 Ajutorul poporului

– Brătianu Gh.	10(499)	4
– Dobrescu D.I.	5(494)	4
– Ghibu O.	6(495)	4
– Herescu N.I.	9(498)	4
– Iorga N.	4(493)	4
– Istrati P.	7(496)	4
– Miron Cristea	11(500)	4
– Șoimuș L.	2(491)	4
– Sutu A.	1(490)	4
– Theodorescu B.	11(500)	4
– Titulescu N.	8(497)	4
–	3(492)	4

Interviurile noastre

S. Tănase: „Bolșevismul, zona avortată a capitalismului“
 V. Tismăneanu: „Stalinismul, iluzia democrației populare“
 Georg Gerster „Istoria văzută de sus“
 V. Iliescu: „Balcanii rămân o zonă de criză“
 V. Socor: „De ce balticii au putut și Republica Moldova nu“
 L. Mușteanu: „Radio România – 80 ani“
 C. Scarlat: „Oficiul Național pentru Cultul Eroilor la 5 ani“

– Deleanu S.	2(491)	33
– Deleanu S.	6(495)	39
– Matei D.	1(490)	86
– Matei D.	6(495)	33
– Matei D.	8(497)	16
– Matei D.	11(500)	53
– Matei D.	12(501)	54

Eveniment

Cavaleriști daci la Sarmizegetusa
 Pentru eroii de la Turtucaia
 Lecția japoneză
 Institutul Confucius de la Sibiu
 Comisia româno-rusă
 Reuniune despre Armata Roșie
 De Sfântul Nicolae, în decor regal
 Universitatea de vară de la Râmnicu Sărat
 Colocviu sud-est european
 Un regal muzeal la Casa Altenberger
 Passchendaele 1917-2007
 160 ani de la Revoluția română din 1848
 Orașele României la Muzeul Național de Istorie
 Cinstirea eroilor de la Mircea Vodă
 Art Nouveau la Muzeul Național Cotroceni
 Remember Ioan Paul al II-lea
 Concurs Alexandru Ioan Cuza la Oradea
 www.basarabia.info
 Istoria care poate să ne apropie
 Prețuirea tradiției la Banca Națională a României
 Mediaș medieval
 Achiziții la Muzeul Național de Artă
 Recitind cartea de istorie
 Despre Bărlad, cu dragoste
 Codul lui Bocchoris
 Icoane ortodoxe în galeria Richard Temple
 Congres al slavistilor la Ohrid
 Proclamația de la Islaz și București
 Românii și Balcanii

– Băeștean G.	10(499)	84
– Briscu B.	11(500)	41
– Budișteanu Al.	5(494)	88
– Budura A.E.	4(493)	30
– Buga V.	1(490)	82
– Buga V.	7(496)	37
– Ciubotaru Ș.	6(495)	91
– Deleanu S.	1(490)	84
– Dolghin F.	5(494)	48
– Ferencz I.V.	6(495)	58
– Ionescu A.-S.	3(492)	79
– Ioniță M.	6(495)	32
– Ioniță M.	7(496)	32
– Lăcustă I.	3(492)	52
– Lupu F.	7(496)	61
– Mares N.	10(499)	93
– Marian E.C.	5(494)	26
– Matei D.	3(492)	17
– Matei D.	7(496)	5
– Matei D.	7(496)	38
– Matei D.	9(498)	91
– Skultety A.	12(501)	38
– Ștefan M.	2(491)	78
– Ștefan M.	5(494)	90
– Turbăceanu A.	5(494)	82
– Vasilescu E.E.D.	9(498)	66
– Vasilescu E.E.D.	12(501)	66
– Zănescu I.	8(497)	64
– Zănescu I.	9(498)	31

CONTENTS (Romanian History) Miron Cristea A Prayer for the 1st of December 1918 • **I. Bulei, V. Avram, C. Scăiceanu** The 90th anniversary of the Great Union • **L. Radu** The Caraman spy network in the official documents of NATO • **I.-A. Pop** The Hunyadi Family (II) • **G. de Broglie** The role of an Academy today • **A. Skultety** Acquisitions in the National Art Museum • **S. Ispas** The Ballad of Marcoș Pașa and Frost • **G. Roșu** St. Nicholas is coming • **M.C. Verzea** Queen Marie – Prince Carol correspondence • **C. Scarlat** The National Office of the Cult of Heroes at its 5th anniversary • **C. Turlea** The Palaces of the National Bank of Romania • **G. Filitti** Letters from former days • In Bucharest, 50 years ago • Romanian Documents at Hoover Institution (LXXXVI)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Miron Cristea Prière pour le 1er Décembre 1918 • **I. Bulei, V. Avram, C. Scăiceanu** 90 ans depuis la grande Réunification • **L. Radu** Le réseau Caraman dans les documents officiels de l'OTAN • **I.-A. Pop** La famille des Hunyadi (II) • **G. de Broglie** Le rôle actuel de l'Académie • **A. Skultety** Acquisitions au Musée National d'Art • **S. Ispas** La ballade de Marcoș Pașa et du Froid • **G. Roșu** La Saint Nicolas arrive • **M.C. Verzea** La correspondance de la reine Maria avec le prince Carol • **C. Scarlat** L'Office National du Culte des Héros fête cinq ans • **C. Turlea** Les palais-sièges de la Banque Nationale de Roumanie • **G. Filitti** Lettres d'antan • A Bucarest, il y a 50 ans • Documents roumains à Hoover Institution (LXXXVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Мирон Кристя Молитва за 1 декабря 1918 • **И. Бuleй, В. Аврам, К. Скэйчану** Великому Воссоединению 90 лет • **Л. Раду** Сеть Карамана в официальных документах НАТО • **И.-А. Поп** Род Хуньяди (II) • **Г. Де Брой** Роль Академии сегодня • **А. Скултети** Приобретения Национального Музея Искусств • **С. Испас** Баллада о Маркоше Паше и Морозе • **Г. Рошу** Святой Николай идёт • **М.К. Верзя** Переписи королевы Марии с принцем Каролом • **К. Скарлат** Национальной Службе Культа Героев исполнилось 5 лет • **К. Турля** Дворцы Национального Банка Румынии • **Дж. Филитти** Былые письма • В Бухаресте, 50 лет назад • Румынские документы в Институте Гувера (LXXXVI)

INHALT (RUMÄNISCHES GESCHICHTE) Miron Cristea Gebet für den 1. Dezember 1918 • **I. Bulei, V. Avram, C. Scăiceanu** 90 Jahre seit der Grossen Vereinigung • **L. Radu** Das Caraman-Netz in offiziellen NATO-Dokumenten • **I.-A. Pop** Die Familie der Huniaden (II) • **G. de Broglie** Die Rolle der Akademie heute • **A. Skultety** Ankäufe beim Nationalen Museum für Kunst • **S. Ispas** Die Ballade von Marcoș Pașa und Frost • **G. Roșu** Der Nikolaus kommt • **M.C. Verzea** Briefwechsel Königin Maria-Prinz Carol • **C. Scarlat** Die Nationale Behörde für den Heldenkult wird fünf Jahre alt • **C. Turlea** Die Paläste der Nationalbank Rumäniens • **G. Filitti** Briefe aus anderer Zeit • In Bukarest; vor 50 Jahren • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (LXXXVI)

SUMARIO (Historia rumana) Miron Cristea Plegaria para el 1 de Diciembre de 1918 • **I. Bulei, V. Avram, C. Scăiceanu** 90 años desde la Gran Unión • **L. Radu** La red Caraman en documentos oficiales de la OTAN • **I.-A. Pop** La familia de los Huniades (II) • **G. de Broglie** El papel de la Academia hoy • **A. Skultety** Adquisiciones del Museo Nacional de Arte • **S. Ispas** La balada de Marcoș Pașa y la Helada • **G. Roșu** Llega la fiesta del Tío Nicolás • **M.C. Verzea** Correspondencia entre la Reina María y el Príncipe Carol • **C. Scarlat** La Oficina Nacional del Culto a los Héroes cumple cinco años • **C. Turlea** Los palacios del Banco Nacional de Rumanía • **G. Filitti** Cartas de antaño • En Bucarest, hace 50 años • Documentos rumanos en Hoover Institution (LXXXVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-224.05.58 sau e-mail abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on line la adresa www.rodipet.ro
Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);
90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 3,80

magazin istoric

5 948384 040050 12